



acta patristica

19

Katedra praktickej a systematickej teológie



Obsah

štúdie

ZBOŽŠTENIE ČLOVEKA PODĽA SVÄTÉHO SYMEONA NOVÉHO TEOLÓGA	91
--	-----------

Miroslav ŽUPINA

MOTIVÁCIA A MOTÍVY K PRÁCI SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA.....	104
--	------------

Daniela BARKASI

SOCIÁLNE PROSTREDIE A SOCIÁLNE DETERMINANTY OVPLYVNÚJÚCE TEHOTENSTVO V SÚČASNOSTI.....	116
---	------------

Mária SOROČINOVÁ

SVÄTOOTCOVSKÉ UČENIE O TAJOMSTVE TELA A KRVÍ ISUSA CHRISTA	142
---	------------

Ján PILKO

HISTÓRIA BYZANCIE A POSTBYZANTSKÉ OBDOBIE KONŠTANTÍNOPOLSKÉJ CIRKVI	161
--	------------

Marián FEĎO

HISTORICKO-PATRISTICKÝ ÚVOD K TRETIEMU LISTU KU KORINTSKÝM OD APOŠTOLA PAVLA.....	177
--	------------

Pavol KOCHAN

VYBRANÉ SÚČASNÉ FILANTROPICKÉ CENTRÁ V GRÉCKU	185
--	------------

Mária SOKOLOVÁ

recenzie

KLIENT VS. BLÍŽNY /SOCIÁLNO-TEOLOGICKO- PSYCHOLOGICKO-EDUKATÍVNE ASPEKTY V SOCIÁLNEJ PRÁCI/.....	194
---	------------

Natália BUŠOVÁ

Editoriál

Milí čitatelia,

v novom čísle časopisu Vám predkladáme články na niekoľko zaujímavých tém. Prvý článok sa zaoberá otázkou zbožštenia v teologickom diele svätého Simeona Nového Teológa. Autor pokračuje vo svojom vedeckom zameraní analyzovať a teologicky vysvetliť chápanie svätého Simeona témy zbožštenia, ktorá je jednou z nosných v učení Cirkvi. Druhá štúdia sa svojím obsahom zameriava na oblasť sociálnej práce. Presnejšie, autorka sa venuje otázke motivácie v činnosti sociálnych pracovníkov. Definuje v prvom rade obsah motivácie a následne popisuje vnútorné a vonkajšie elementy motivácie a motívy sociálnych pracovníkov. V treťom článku autorka článku popisuje sociálne prostredie a sociálne determinanty, ktoré v súčasnosti výraznou mierou ovplyvňujú tehotenstvo. Aj na základe kazuistiky klasifikuje jednotlivé determinanty, ktoré dnes ovplyvňujú samotné ženy aj partnerstvá v rozhodovaní plánovaného rodičovstva, pričom upozorňuje na riziká, ktoré so sebou počatie a tehotenstvo žene aj celej spoločnosti prinášajú. Autor ďalšieho príspevku sa venuje svätootcovskej teológii o eucharistii. Prierezom myšlienok jednotlivých učiteľov a otcov Cirkvi zdôrazňuje na zmysel a dôležitú úlohu eucharistie ako nevyhnutnej súčasti praktického chápania soteriológie. Piata štúdia popisuje historicko-teologický sled udalostí pred a po páde Konštantínopolu. Autor sa dotýka témy vzťahu starého a nového Ríma a stavu ríše i samotného mesta po páde v roku 1453. Šiesty článok sa venuje oblasti patrológie, konkrétne oblasti záujmu, ktorá skúma apokryfné texty z histórie cirkevnej literatúry. Ide o charakteristiku tzv. Tretieho listu ku korintským, ktorého sa dotýka aj významná osobnosť exegetiky, svätý Efrém Sýrsky. V poslednom článku autorka približuje súčasnú filantropickú činnosť vybraných neziskových a dobročinných organizácií so sídlom v Grécku, ktorých pôsobenie je na medzinárodnej úrovni. V závere čísla prinášame recenziu na zborník z jubilejnej konferencie na teologicko-sociálnu tému.

Veríme, že aj v tomto čísle nájdete mnoho nových zaujímavých a inšpirujúcich myšlienok a podnetov pre osobný život a vzdelávanie.

Pavol Kochan (editor)

ZBOŽŠTENIE ČLOVEKA PODĽA SVÄTÉHO SYMEONA NOVÉHO TEOLÓGA¹⁴³

Miroslav ŽUPINA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Otázka zbožštenia človeka predstavuje centrálnu tému pravoslávnej teológie, to znamená tak dogmatického učenia Cirkvi, ako aj duchovného i etického života. Túto skutočnosť nezatieňuje ani to, že samotný pojem *zbožštenie* absentuje v celom Svätom Písme a bol prevzatý až neskôr z helénskej pohanskej kultúry,¹⁴⁴ pretože „kresťanské učenie o zbožštení človeka má pevný biblický základ vychádzajúci predovšetkým z učenia svätého Evanjelia a apoštolov. Učenie o zbožštení človeka nepredstavuje žiadne novátorstvo, ktoré by bolo „objavené“ cirkevnými otcami.“¹⁴⁵ Oni pojem *zbožštenie* prevzali, „očistili“, transformovali a implementovali do kresťanského teologického myslenia.

Ako je známe, svätý Symeon Nový Teológ je po svätom apoštolovi Jánovi Teológovi a svätom Gregorovi Teológovi (Nazianskom) tretím nositeľom „oficiálneho“ titulu *Teológ*. Keďže teológia v pravoslávnom chápaní neznamená poznanie o Bohu, ale od Boha, práve svätý Symeon vynikal autentickou mystickou teológiou. Jeho učenie o zbožštení je odrazom takejto živej empirickej

¹⁴³ Táto štúdia je výsledkom riešenia grantovej úlohy č. 1/2017 VGA *Teologický a duchovný odkaz svätého Symeona Nového Teológa* v rámci Vedeckej grantovej agentúry Pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

¹⁴⁴ Pozri DVOŘÁČEK, M. 2010. Biblická interpretace učení o theosi (zbožštění). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. I/2010, s. 70.

¹⁴⁵ ŽUPINA, M. 2018. Biblické učenie o zbožštení človeka. In *Pravoslávny biblický almanach*. [online]. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. II/2018, s. 47. [21-11-2018]. Dostupné na: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,2495,1,PRAWOSŁAWNY_BIBLIJNY_ALMANACH_II_2018.html>

teológie a „predstavuje jadro celého teologického myslenia Symeona, ktoré integruje rôzne jeho elementy do jedného celku.“¹⁴⁶

Na základe vyššie povedaného cieľom tejto štúdie je priniesť autentický pohľad svätého Symeona Nového Teológa na otázku zbožštenia človeka, pretože Symeon patrí k tým cirkevným otcom, ktorí priniesli najväčší vklad pre rozvinutie teologického chápania skúmanej otázky.

Ešte skôr ako preskúmame diela svätého Symeona Nového Teológa v súvislosti s otázkou zbožštenia, pozastavíme sa pri biografii tohto významného cirkevného otca a učiteľa, ktorej autorom je Nikita Stithatos a nesie názov *Život svätého Symeona Nového Teológa*.¹⁴⁷ Už v úvode tohto diela sa hovorí o duchovnej kvalite a cnostnom živote svätého Symeona, pretože podľa Nikitu Symeonova cnosť dala ľudskému umu krídla, aby sa pomocou Svätého Ducha odpútal od zeme a vzniesol sa k nebesiam, čím v konečnom dôsledku z človeka učinila *boha* podľa blahodate.¹⁴⁸ Navyše Nikita hovorí o Symeonovi ako o človeku, ktorý dosiahol zbožštenie ešte počas svojho pozemského života, čoho dôkazom je to, že vďaka pôsobeniu Božej blahodate (energie) „sa zázračným spôsobom, podobne ako Mojžiš, rozpráva s Bohom.“¹⁴⁹

Čo sa týka samotných diel svätého Symeona Nového Teológa, metropolita I. Alfejev z pohľadu kvantitatívneho ukazovateľa uvádza, že v diele s názvom

¹⁴⁶ ALFEYEV, H. 2004. The Deification of Man in Eastern Patristic Tradition (with Special Reference to Gregory Nazianzen, Symeon the New Theologian and Gregory Palamas). In *Colloquium. The Australian and New Zealand Theological Review*. Sydney : Australian College of Theology, vol. 36/2 (2004), p. 116.

¹⁴⁷ Pozri HAUSHERR, I. – HORN, G. 1928. Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949-1022) par Nicéas Stéthatos. In *Orientalia Christiana*. Rome : Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1928, vol. 12, no. 45, p. 1-128. NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zizis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 1-152, s. 34-326.

¹⁴⁸ Pozri NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zizis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 1, 1-5, s. 34.

¹⁴⁹ NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zizis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 111, 16-18, s. 228.

*Hymny*¹⁵⁰ je minimálne tridsať miest, kde sa hovorí o zbožštení človeka, v spise *Teologické a etické slová*¹⁵¹ je takých miest nie menej ako dvadsať, a, samozrejme, príslušná terminológia v súvislosti s témou zbožštenia nechýba ani v ostatných Symeonových dielach.¹⁵² To znamená, že frekvencovanosť pojmu *zbožštenie* (θεωσις), či už rôznych tvarov tohto slova, alebo príbuzných slov (θεοί, θεοὺν, θεοποιέω), napovedá, že téma zbožštenia človeka predstavuje u Symeona jednu z centrálnych ideí jeho teologického myslenia. Čo je však dôležitejšie, teologické chápanie zbožštenia je Symeonom plne kompatibilné s patristickou tradíciou Cirkvi. Dokonca môžeme povedať, že kráča v stopách raných cirkevných otcov, konkrétne svätého Ireneja Lyonského¹⁵³ i svätého Atanáza Alexandrijského (Veľkého),¹⁵⁴ pretože na otázku „Prečo sa Boh stal človekom?“, odpovedá: „Aby človek sa mohol stať bohom.“¹⁵⁵

Svätý Symeon Nový Teológ s procesom zbožštenia stotožňuje už samotné rozvinutie Božieho obrazu a podoby v človeku. Človek na tejto nikdy nekončiacej ceste k Bohu duchovne rastie, zdokonaľuje sa cez asketické úsilie očisťovania svojho obrazu dodržiavaním Božích prikázaní a napodobňovaním Boha v dobrých skutkoch.¹⁵⁶ Symeon tak vo svojej podstate začína hovoriť o zbožštení už vtedy, keď uvažuje o prvotnom stave človeka pri jeho stvorení *na Boží obraz*

¹⁵⁰ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ύμνοι 1-15. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969; SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ύμνοι 16-40. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971; SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ύμνοι 41-58. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973.

¹⁵¹ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1966. Λόγοι Θεολογικοί 1-3, Ιθικοί 1-3. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 122. Paris, 1966; SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθικοί 4-15. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967.

¹⁵² Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 358.

¹⁵³ Pozri EIRINAIOS. 1857. Adversus haereses 4, 33, 4. In *Patrologia Graeca*. Ed. J.-P. Migne, vol. 7. Paris, 1857, p. 1075.

¹⁵⁴ Pozri ATHANASIOS O MEGALOS. 1884. De Incarnatione Verbi 54, 3. In *Patrologia Graeca*. Ed. J.-P. Migne, vol. 25. Paris, 1884, p. 192.

¹⁵⁵ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθικοί 5, 31. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967, p. 82.

¹⁵⁶ Pozri SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθικοί 10, 40-44. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967, p. 262.

a podľa Božej podoby. Boží obraz je akoby istý záloh daný v okamihu stvorenia, vďaka ktorému sa má človek postupne zdokonaľovať až do stavu Božej podoby – zbožštenia. Iba v takom prípade sa skutočne stáva „pravým obrazom Stvoriteľa.“¹⁵⁷

Ďalšia záležitosť, ktorá vyplýva z učenia svätého Symeona v kontexte zbožštenia človeka je, že tento stav sa týka celého psychosomatického (psychofyzického) zloženia človeka, to znamená, že zahŕňa nielen jeho dušu, ale aj telo.¹⁵⁸ Táto predstava o účasti ľudského tela v procese zbožštenia je kompatibilná s biblickým chápaním človeka, pretože Sväté Písmo zreteľne učí, že spojenie medzi Bohom a človekom sa vzťahuje k celému človeku, teda neparceluje ho na aktívne a pasívne časti či zložky takéhoto spoločenstva, ale objíma ho ako jeden nedeliteľný celok. V ľudskej prirodzenosti neexistuje žiadna jej časť, ktorá by úplne integrovala všetko to, čo by participovalo na vyššom, t. j. Božom bytí. Účasť na Božom živote, spoločenstvo s Bohom a spojenie s Ním, to všetko sú možnosti človeka ako takého a nemôžu byť výhradnou záležitosťou len istej osobitej časti jeho prirodzenosti.

Ale platí to aj naopak, žiadna z častí ľudskej prirodzenosti nemôže byť považovaná za nadbytočnú, nepotrebnú či menejcennú, to znamená, neexistuje nejaká súčasť „nadštandardnej výbavy“ človeka, bez ktorej by mohol byť v tesnom a intenzívnom spojení s Bohom. Mať s Bohom vzťah, vytvárať spoločenstvo a participovať na Božom živote môže iba „celý“ človek, teda celistvá a jednotná bytosť.¹⁵⁹ V podstate v tom spočíva aj základný rozdiel medzi kresťanským a neoplatónskym chápaním zbožštenia.¹⁶⁰

¹⁵⁷ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ýmnoi 44, 143-144. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973, p. 80.

¹⁵⁸ Pozri ČELYŠEV, P. 2004. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov o duchovnom preobražení človeka. Akafist*. Moskva: Chram svjatogo velikomučenika Dimitrija Solunskogo, 2004, s. 157.

¹⁵⁹ Pozri NIKOLSKIJ, E. 2015. *Doktrina prepodobnogo Simeona Novogo Bogoslova o teozise i bogopodobii človeka*. Moskva : Lenand, 2015, s. 93-94.

¹⁶⁰ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 357.

Pravoslávne biblické a svätotočcovské učenie nevníma ľudské telo ako niečo zlé, tmavé či pochmúrne, už vôbec nie ako „väzenie duše“. Aj svätý Symeon v súlade s pravoslávnuou tradíciou do zbožštenia človeka „zapája“ telo človeka, dokonca môžeme povedať, že bez telesnej účasti by zbožštenie ako také nebolo pre človeka vôbec reálne. Neraz veľmi podrobne opisuje participáciu ľudského tela na zbožštení, keď ho Boh „objíma“ či „bozkáva“, pričom tak telo, ako aj duša, sa duchovne mení a obnovuje:

*„Je snád' možné priblížiť sa k Nemu ešte viac?
Avšak ako sa vzniesť až tam, k tým nekonečným výšinám?
A zatiaľ čo takto premýšľam, je vo mne náhle prítomný On sám,
vo vnútri, v mojom skormútenom srdci náhle zažiaril ako blesk
a táto nesmrteľná žiara sa ku mne šíri zo všetkých strán,
všetky moje údy teraz ožarujú jeho paprsky.
Celého ma objíma, celého ma bozkáva
a celý sa mi dáva, človeku nehodnému.
A ja sa sýtim jeho láskou, jeho krásou
a naplnený som božskou sladkosťou a slasťou.
A sám si beriem niečo z tohto svetla,
mám v sebe aj niečo z jeho slávy,
moja tvár žiari
a rovnaké svetlo vychádza aj zo všetkých mojich údov.“¹⁶¹*

Podľa svätého Symeona celé ľudské telo je od samotného počiatku stvorené na Boží obraz ako niečo slávne a má byť preobrazené a tajomným spôsobom spoločne s dušou zjednotené s Christom. Najviac rozvinuté učenie o zjednotení sa človeka s Christom, kedy Christos je úplne spojený s človekom a človek s Ním do takej miery, že dochádza k stotožneniu ľudského tela s Christovým telom, sa nachádza v 15. *Hymne*. Jazyk tohto hymnu privádzal do rozpakov mnohých súčasníkov svätého Symeona a aj dnes sa nájdú takí, ktorí majú problém akceptovať spôsob vyjadrovania sa mystikov, povedané inými slovami, nedokážu duchovne „stráviť“, t. j. pochopiť ich charizmatickú skúsenosť života

¹⁶¹ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 16, 21-33. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 174. Paris, 1971, p. 12.

v Christu.¹⁶² A tak Symeon začína od utvrdenia fyzickej identity, totožnosti ľudského tela s Christovým telom. Vníma to veľmi realisticky: „*Stávame sa údmi Christovho tela, ako Christos sa stáva údmi nášho tela. Moja ruka – Christos, moja noha – tiež Christos. Ja biedny – ruka Christova i noha Christova! Pohnem rukou, a celý Christos je mojou rukou... Pohnem nohou a zrazu ocitá sa akoby v záblesku svetla, tak ako On. Nehovor, že moje slová sú rúhavé. Prijmi to a poklož sa Christovi, ktorý ňa takým stvoril.*“¹⁶³ Pokračuje slovami potvrdzujúcimi skutočnosť, že od vôle každého človeka závisí, či sa stane Christovým údom,¹⁶⁴ ktorý pociťuje stav zbožštenia: „*Pretože, ak si to budeš veľmi priať, staneš sa Jeho údom. Takýmto spôsobom všetky údy každého z nás sa stanú Christovými údmi a Christos – našimi údmi. A všetky údy učiní nádhernými ozdobiac ich krásou a slávou svojho Božstva. Všetci sa staneme «bohmi», účastníkmi Božieho života prehliadajúc nedostatky svojho tela a podobajúc sa Christovi – každý náš úd bude celým Christom.*“¹⁶⁵

Okrem vyššie povedaného svätý Symeon Nový Teológ chápe zbožštenie človeka nielen v eschatologickom kontexte ako stav budúcej slávy,¹⁶⁶ ale aj ako reálny stav človeka ešte počas jeho pozemského života. Samozrejme, „pozemské“ zbožštenie nechápe v absolútnom význame, ale ako stav okúsenia a začiatku (in via), pričom plnosť zbožštenia spája s perspektívou večného života v Božom kráľovstve (in patria). V tomto kontexte – in patria – je charakteristický 19. Hymnus, ktorý je považovaný aj za prototyp Symeonovej osobnej skúsenosti zrenia Boha v stave duchovnej extázy:

*„Kto preplával onú temnotu, ktorú Dávid nazýva stenou
a Otcovia ju pomenovávajú morom života,
cez jeho temné vody sa doplavil do prístavu,*

¹⁶² Pozri KRIVOCHEIN, V. 1996. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov*. Nižnyj Novgorod : Izdatel'stvo Bratstva vo imja svjatogo kňaza Alexandra Nevskogo, 1996, s. 405.

¹⁶³ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ýmnoi 15, 141 - 148. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969, p. 288.

¹⁶⁴ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 260 - 261.

¹⁶⁵ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ýmnoi 15, 149 - 159. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969, p. 288 - 290.

¹⁶⁶ Pozri Mt 13, 43.

*v ktorom každý nájde každé dobro.
 Ved' tam je raj, tam je strom života,
 tam sladký chlieb, tam živá voda,
 tam je nevyčerpatel'né bohatstvo darov.
 Tam horí ker, ktorý nikdy nezhorí,
 tam obuv mi okamžite padá z nôh.
 Tam more ustupuje a voľnou cestou kráčam sám,
 tam vidím nepriateľov topiacich sa vo vodách.
 Tam vidím drevo do môjho srdca vrhnuté
 a všetko horké sa mení na sladké.
 Tam našiel som skalú a z nej med vytekajúci...
 Tam mannu jedol som – chlieb anjelský,
 a neželal som si viac už nič ľudské.
 Tam zbadal som Áronovu palicu, ako suchá rozkvitla
 a s úžasom som hľadel na Božie zázraky.“¹⁶⁷*

Svätý Symeon Nový Teológ vo svojich dielach veľmi často hovorí o nevyhnutnosti uvedomelého okúsena Božej blahodate, teda o začiatočnej „fáze“ zbožštenia už počas pozemského života. Podľa neho prijatie blahodate Svätého Ducha ide ruka v ruke s tým, že aj keď ide o tajomný a neopísateľný prejav Božej lásky k človeku a v skutku mystický úkaz, predsa má u človeka svoju odozvu, uskutočňuje sa citeľne a vedome. E. Nikol'skij v tejto súvislosti hovorí, že „ani do neho, ani po ňom, nikto tak nepodčiarkoval význam uvedomenia si zbožštenia, ako ctihodný Symeon.“¹⁶⁸

Názor, že človek dokáže „vidieť“ Boha a môže okúsiť všetky blahá zbožštenia ešte počas pozemského života, predstavuje veľmi vážnu pozíciu v celom učení ctihodného Symeona. Svedčí o tom aj jeho nasledujúca osobná skúsenosť: „Nachádzal som sa v stave pokoja, ktorý ma naplňoval, a, samozrejme, duchovne vytváral vo mne neopísateľné potešenie zo zjednotenia a bezhraničný pôžitok z takéhoto

¹⁶⁷ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 19, 107-127. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971, p. 104.

¹⁶⁸ NIKOL'SKIJ, E. 2015. *Doktrina prepodobnogo Simeona Novogo Bogoslova o teozise i bogopodobii človeka*. Moskva : Lenand, 2015, s. 100.

*intenzívneho a veľmi blízkeho akoby manželského vzťahu, ktorý – keď som okúsil – stal som sa absolútne pokojným a zapáleným, horlivým zároveň, a majúcim účasť na svetle, sám som sa stal svetlom.*¹⁶⁹

Iné okúsenie stavu zbožštenia opisuje Symeon v kontexte svadobnej hostiny. Prináša svedectvo, že Boh sa mu zjavuje a uvádza ho do svadobného paláca, kde sa uskutočňuje takáto mystická svadobná hostina. Túto skúsenosť opisuje v tretej osobe, pričom hovorí, že človek po tom, ako sa stretáva so samotným Bohom, „*kedy sa Boh ukrýva pred ľudským pohľadom a kedy človek prichádza až do rozpakov, musí začať svoju cestu znova a znova, beží rýchlejšie, intenzívnejšie, usilovnejšie, ale aj presvedčivejšie, s istotou, sebavedomo. Hľadá dole, ide sa sústrediť, v pamäti sa navracia do minulosti, začína horieť túžbou a v nádeji, že uvidí Boha, začína horieť. Keď je úplne vysilený a má pocit nikdy nedosiahnuteľného cieľa, vtedy začína rozpoznávať a vidieť Toho, za ktorým sa tak ponáhal, prichádza k Nemu, zabúda na celý svet, zjednocuje sa s anjelmi, zmiešava sa so svetlom, nadobúda skúsenosť života, spája sa s nesmrteľnosťou, nachádza sa v opojnom pôžitku sladkosti, prichádza do tretieho neba, je unášaný rajom, počuje nevysloviteľné zvuky, vchádza do svadobnej dvorany a paláca, prichádza k svadobnému lôžku, vidí ženícha, stáva sa účastníkom duchovného sobáša, naplňa sa mystickou čašou a chlebom života, mannou i baránkom, kochá a teší sa zo všetkého dobrého, na čo ani anjelské bytosti nemôžu pozrieť bez bázne.*“¹⁷⁰

Osobitú kapitolu súvisiacu s témou zbožštenia tvoria Symeonove mystické skúsenosti, v ktorých opisuje osobné stretnutia a videnia Boha ako svetlo.¹⁷¹ Jeho prvá skúsenosť s nestvoreným svetlom – Bohom je opísaná nasledovne: „*Tak som vstúpil na miesto, kde som sa obvykle modlil a pamätajúc na slová svätého muža [Symeona Studitského] začal som hovoriť „Svätý Bože ...“. A ihneď som bol pohnutý k slzám takou veľkou túžobnou láskou k Bohu, že slovami nedokážem opísať radosť a potešenie, ktoré som cítil. Padol som tvárou k zemi a v tom som uvidel, ako veľké,*

¹⁶⁹ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ύμνοι 46, 29-36. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973, p. 116.

¹⁷⁰ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθηκοί 6, 110-129. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967, p. 128.

¹⁷¹ Pozri ŽUPINA, M. 2018. Boh ako svetlo v mystických skúsenostiach a poznaní svätého Symeona Nového Teológa. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2018, zv. XLIV (29), s. 44-54.

*nehmotne žiariace svetlo ma uchopilo a pojalo celú moju myseľ i dušu, takže som bol ohromený neočakávaným zázrakom a bol som akoby vo vytržení... Či v tele, či mimo tela, rozprával som sa s týmto svetlom, to svetlo to dokázalo; rozptýlilo všetky nejasnosti v mojej mysli a vyhnalo všetky pozemské starosti. Vyhnilo zo mňa všetku nechápavosť a ľarchu telesnosti, ktorá otupovala a spútavala moje údy...*¹⁷²

Skutočnosť, že videnie svetla je úzko a bezprostredne spojené so zbožštením, potvrdzujú samotné Christove slová, ktoré sprostredkováva Symeon: „Nikto z anjelov, archanjelov, alebo iných anjelských hierarchických bytostí nikdy nevidel ani moju prirodzenosť, ani mňa samotného – Stvoriteľa celého sveta, aký som; avšak vidiac iba jeden lúč slávy môjho svetla, už sa zbožšťujú.“¹⁷³

Symeon na rozdiel od väčšiny cirkevných spisovateľov neváhal otvorene hovoriť o vlastnej osobnej mystickej skúsenosti.¹⁷⁴ Jeho zreteľná individuálnosť a neopakovateľnosť sa zvlášť prejavuje vtedy, keď hovorí o videní Božieho svetla, extáze či práve o zbožštení, avšak stále platí, že aj keď sa necháva unášať vlastnou mystickou cestou, vždy ju umiestňuje do kontextu pravoslávnej tradície.¹⁷⁵

V konečnom dôsledku svätý Symeon Nový Teológ chápe zbožštenie človeka ako synergické vyústenie spolupráce Boha a človeka – Božej blahodate (energie) a ľudského snaženia (iniciatívy). Ak chce objasniť, akým spôsobom samotné zbožštenie mení ľudskú prirodzenosť, privádza tradičný príklad obrazu železa v ohni (podľa vzoru svätého Jána Damasského): ako oheň dáva železu svoje vlastnosti neprijímajúc temnotu železa, tak Svätý Duch daruje ľuďom svoju neporušenosť a nesmrteľnosť, mení ich na svetlo, čím sa stávajú podobnými

¹⁷² SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1964. Katichíseis 22, 88-104. In *Sources Chrétiennes*. Eds. B. Krivochéine, J. Paramelle, vol. 104. Paris, 1964, p. 366.

¹⁷³ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 35, 46-54. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971, s. 444.

¹⁷⁴ Pozri ŽUPINA, M. 2015. Mystické skúsenosti v živote svätého Symeona Nového Teológa. In *Acta Patristica*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015, roč. 6, č. 13, s. 172.

¹⁷⁵ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 369.

Christovi.¹⁷⁶ Podľa učenia Symeona je zbožštenie človeka postupným procesom, ktorý predpokladá duchovnú cestu postupného zdokonaľovania sa. Učenie o zbožštení človeka predstavuje kulmináciu celého teologického systému svätého Symeona Nového Teológa, jeho antropológie, asketiky i mystiky.¹⁷⁷

SUMMARY

From the teachings of Saint Symeon the New Theologian, a few conclusions follow. First of all, he begins to speak of devotion when he contemplates the primal state of man in his creation on God's image and God's form. The image of God is like a certain advance given at the moment of creation, by which man is gradually to be upgraded to the state of God's form - the devotion. Secondly, participation in God's life, communion with God, and association with Him can not be an exclusive matter of just one particular part of human nature, therefore it places a strong accent on the worship of the whole person. Thirdly, Saint Symeon's devotion to man during his earthly life does not grasp in absolute meaning, but as a state of enjoyment, while the fullness of devotion combines with the perspective of eternal life in the Kingdom of God. Symeon's specific contribution is his mystical experience, in which he describes the personal visions of God as light, which merely underlines the reality of the realm of human deification.

Zoznam bibliografických odkazov

Pramenná literatúra

HAUSHERR, I. – HORN, G. 1928. Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949-1022) par Nicéas Stéthatos. In *Orientalia*

¹⁷⁶ Pozri SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ýmnoi 44, 365-383. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973, p. 96-98.

¹⁷⁷ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 366-367.

- Christiana*. Rome : Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1928, vol. 12, no. 45, p. 1-128.
- NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zisis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 1-152, s. 34-326.
- SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1964. Katichíseis 6-22. In *Sources Chrétiennes*. Eds. B. Krivochéine, J. Paramelle, vol. 104. Paris, 1964.
- SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1966. Lógoi Theologikoí 1-3, Ithikoí 1-3. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 122. Paris, 1966.
- SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Lógoi Ithikoí 4-15. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967.
- SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ýmnoi 1-15. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969.
- SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 16-40. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971.
- SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ýmnoi 41-58. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973.

Vedecká a odborná literatúra

- ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. 4. izd. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013. 448 s. ISBN 978-5-88017-336-5.
- ALFEYEV, H. 2004. The Deification of Man in Eastern Patristic Tradition (with Special Reference to Gregory Nazianzen, Symeon the New Theologian and Gregory Palamas). In *Colloquium. The Australian and New Zealand Theological Review*. Sydney : Australian College of Theology, Vol. 36/2 (2004), p. 109-122. ISSN 0588-3237.
- ČELYŠEV, P. 2004. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov o duchovnom preobraženiji čeloveka. Akafist*. Moskva: Chram svjatogo velikomučenika Dimitrija Solunskogo, 2004. ISBN 5-87301-112-5.

- DVOŘÁČEK, M. 2010. Biblická interpretace učení o theosi (zbožštění). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. I/2010, s. 59-74. ISBN 978-83-928613-0-0.
- KRIVOCHEIN, V. 1996. *Prepodobnyj Simeon Nvyj Bogoslov*. 1. izd. Nižnyj Novgorod : Izdatel'stvo Bratstva vo imja svjatogo kňaza Alexandra Nevskogo, 1996. 445 s. ISBN 5-88213-014-X.
- MANTZARIDIS, G. I. 1984. *The Deification of Man. St. Gregory Palamas and the Orthodox Tradition*. 1. ed. Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press. ISBN 0-88141-027-6.
- NIKOLSKIJ, E. 2015. *Doktrina prepodobnogo Simeona Novogo Bogoslova o teozise i bogopodobii človeka*. Moskva : Lenand. ISBN 978-5-9710-1371-6.
- POPOV, I. V. 1997. Idea zbožštění v rané východní církvi. In *Orthodox revue*. Praha : Orthodoxia – vzdělávací centrum, č. 1, s. 9-41.
- ŽUPINA, M. 2015. Mystické skúsenosti v živote svätého Symeona Nového Teológa. In *Acta Patristica*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015, roč. 6, č. 13, s. 165-174. ISSN 1338-3299.
- ŽUPINA, M. 2018. Boh ako svetlo v mystických skúsenostiach a poznaní svätého Symeona Nového Teológa. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2018, zv. XLIV (29), s. 44-54. ISBN 978-80-555-2026-1.
- ŽUPINA, M. 2018. Biblické učenie o zbožštění člověka. In *Pravoslávny biblický almanach*. [online]. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. II/2018, s. 46-59. [21-11-2018]. Dostupné na: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,2495,1,PRAWOSŁAWNY_BIBLIJNY_ALMANACH_II_2018.html>

DEIFICATION OF MAN BY THE SAINT SYMEON THE NEW THEOLOGIAN

Miroslav ŽUPINA, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, miroslav.zupina@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

This study provides a theological view of the question of the devotion of man according to the teaching of Saint Symeon the New Theologian. It is the theme of the devotion of man that presents Symeon with one of the central ideas of his theological and mystical thinking. The process of devotion is borne out by the very diffusion of the image of God and the prosperity of the person. His teachings show that the state of devotion concerns the entire psychosomatic being of man, that is, it includes not only his soul but also the body. Adoration of man understands not only in an eschato-tologic context as a state of future glory, but also as a real state of man during his earthly life. In the end, Saint Symeon The New Theologian understands the piety as the synergic outcome of the co-operation between God and man.

Keywords

Deification, Holy Spirit, God's grace, soul, body, experience, uncreated light

MOTIVÁCIA A MOTÍVY K PRÁCI SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

Daniela BARKASI

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

ÚVOD

Pojem motivácia má pôvod v latinčine v slove „motivere“. Tento pojem môžeme preložiť slovami pohybovať sa alebo hýbať. Motívom je to, čo nás posúva vpred, uvádza do pohybu. Ku každej aktivite, ktorú človek vykonáva je potrebná určitá dávka motivácie. V podstate ide o jav, ktorý nás z rôznych dôvodov poháňa dopredu. Motivácia je priamo závislá na vlastnej vôli a schopnosti presvedčiť samého seba k posunu¹⁷⁸.

Prečo sa ľudia správajú tak ako sa správajú? Ide o hádam najdôležitejšiu a základnú otázku pre odbor psychológia. V určitej situácii alebo v určitom stave sa každý môže zachovať rôzne. Správanie je ovplyvnené skúsenosťami ale v neposlednom rade aj povahou človeka. Dôležitý je ale motív, ktorý dáva správaniu človeka veľký zmysel. Motivácia zaistuje funkciu učenia, reguluje psychickú činnosť, aktivuje motorické a kognitívne procesy u jedinca. Podporuje správanie, ktoré s istotou podporuje rast osobnosti a jej vnútornú rovnováhu. Motivácia zisťuje príčiny ľudského správania a jednania z psychologického hľadiska. Určuje smer, ktorým sa má človek uberať a intenzitu jeho správania. Pre dynamiku a štruktúru ľudských motívov je typická takzvaná nad-situačná aktivita. Je to schopnosť určovať si ciele, ktoré určitou dávkou presahujú momentálne schopnosti a možnosti. Práve kvôli tomuto môžu vznikať neustále

¹⁷⁸ ADAIR, J. E. 2004. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha : Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing).

nové a nové motívy¹⁷⁹. Motivácia dáva znamenie ako taký signál pre určitú potrebu človeka. Hodnotí náš momentálny stav alebo nejakú situáciu, ovplyvňuje naše jednanie, ktoré je v podstate zamerané na jej uspokojenie. Je ovplyvnená vnútorným stavom jedinca, ale môžu na ňu pôsobiť aj vplyvy z vonkajšieho prostredia. Je závislá na podnetoch, ktoré delíme na vnútorné a vonkajšie¹⁸⁰. Predložený príspevok je venovaný téme motivácie a motívom k práci sociálneho pracovníka. Sociálny pracovník sa počas výkonu svojej profesie stretáva s rôznou klientelou, jeho náplňou je pomáhať tým, ktorí sú na jeho pomoc odkázaní, sprevádzať ich v ich ťažkej životnej situácii. Jeho práca si vyžaduje odborné znalosti, teoretické vedomosti, praktické zručnosti, ktoré získal na základe doterajších skúseností z výkonu svojej profesie alebo ich nadobudol počas štúdia, najmä z predmetu odborná prax, kedy prišiel do kontaktu s klientom. Okrem týchto vyššie uvedených faktorov je dôležité aby bol k svojej práci motivovaný. Najčastejšie to môžu byť tzv. prosociálne motívy, čo znamená, že ho motivuje skutočnosť, že chce pracovať s ľuďmi, pomáhať iným a byť im prospešný. Kedy by malo byť pre neho charakteristické, že je empatický a prosociálny. V príspevku uvádzame motívy, ktoré môžu mať charakter pohnútky pre sociálneho pracovníka.

VYMEDZENIE POJMU PRACOVNÁ MOTIVÁCIA

Motivácia je proces, ktorý sa snaží zamerať na cielené správanie, udržuje a predurčuje ho. Vysvetľuje dôvody takéhoto správania, umožňuje samotnú deľbu vzťahov a emócií. Pokiaľ máme na mysli učenie, potom funguje motivácia ako spevňovanie. Človek vníma dosiahnuté odmeny a tresty, čo má veľký motivačný vplyv na jeho osobu. Neustále sa totiž snaží znova docieľiť naučených odmien.¹⁸¹

¹⁷⁹ BUCHTOVÁ, B. 2002. *Psychologie člověka pro manažery*. Vyd. 1, pilotní verze. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2002. [online]. Dostupné na: <http://docplayer.cz/887127-Psychologie-cloveka-pro-manazery.html#show_full_text>

¹⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004.

¹⁸¹ NAKONEČNÝ, M. 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha : Academia, 2009.

Podstatu motivácie podľa Smékala¹⁸² delíme do štyroch skupín:

- Homeo-statický model – tento model predpokladá, že organizmus sa usiluje o udržanie vnútorného prostredia, ktoré ak je narušené, prichádza snaha o spätné získanie rovnováhy.
- Aktivačný (ponukový) model – tento model predpokladá, že správanie jedinca je ovplyvnené vonkajšími podnetmi, ktoré môžu priniesť dobré ale aj zlé pocity. Nie sú prítomné potreby, ale iba neustále sa opakujúce emócie, ktoré sú príjemné, alebo sa im jedinec snaží vyhnúť, ak sú pre neho nepríjemné.
- Kognitívny model – tento model predpokladá, že všetko sa zakladá na poznávacích procesoch, základnú potrebu označujeme teda ako poznanie a zvedavosť. Snažíme sa redukovať neurčitost', motiváciou je získanie nových informácií.
- Činnostný model – tento model predpokladá, že zdrojom motivácie je činnosť. Činnosť je cieľ a nie len prostriedok k jeho dosiahnutiu. Táto teória tvrdí, že činnosťou rozumieme podstatu života.

Motív je faktor, ktorý aktivizuje ľudské správanie a dokáže ho zamerať na určité ciele. Motív sa udržuje po určitú dobu a toto jednanie smeruje k uspokojeniu potreby. Motívy určujú smer aktivity, intenzitu a dĺžku trvania aktivity. Motív definujeme ako osobnú príčinu určitého správania, ktoré dáva motívu zmysel. Delí sa na motívy vedomé a nevedomé, ktoré sa niekedy vzájomne prelínajú. Motív sa označuje konečným cieľom motivácie¹⁸³.

Pracovná motivácia vyjadruje vzťah medzi človekom a jeho prácou. Táto práca by nemala byť len existencionálnou povinnosťou. Mala by uspokojovať samého seba. Človeka by mali s určitosťou tešiť aj ciele, ktoré sa mu v práci podarilo dosiahnuť. Tiež sú to aj sociálne vzťahy spojené s prácou a prestíž, ktorú nám daná práca prináša. Mala by nám prinášať osobnú túžbu po sebarealizovaní sa. Úspechy v pracovnom živote významne ovplyvňujú aj osobný život. Preto práca, ktorá zamestnanca uspokojuje, je tým najlepším motivátorom pre neho

¹⁸² SMÉKAL, V. 2002. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 1. vyd. Brno : Barrister&Principal, 2002. Studium.

¹⁸³ VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004.

samotného. Zamestnanec, ktorý je spokojný a nemá dôvod zmeniť svoje pracovné pôsobenie, sa prirodzene snaží vydať zo seba maximum a robiť si svoju prácu najlepšie ako to vie¹⁸⁴.

Väčšina ľudí si profesiu volí podľa osobných schopností, vlôh a záujmov. Je potrebné sa zamyslieť, či sú naše predstavy o zamestnaní, ktoré máme v pláne robiť reálne. Takisto či budeme schopní v zvolenej práci ostať a vykonávať ju tak ako je potrebné. Človek by si mal uvedomiť, že je možné odviesť dobrú prácu, ale zároveň musí mať aj priestor pre seba samého a pre svoje záujmy. „*Pri voľbe povolania sa konkrétna osoba realizuje ako unikátny jedinec, s možnosťou uplatniť svoje individuálne schopnosti a talenty*“¹⁸⁵. Predpokladá sa, že sa povolanie oddeľuje od osobného života. Je nutné uvedomiť si, že veľké množstvo ľudí prácu nevykonáva len preto, že by ju vykonávať chcel, ale preto, že mať prácu je v súčasnej dobe potrebné. Často však nie je dôležité čomu je venovaná, pokiaľ je dobre finančne ohodnotená. Na Slovensku a tiež aj v Českej republike sa práca striktné oddeľuje od osobného života. Práve preto sa môže stať, že si človek prácou nahrádza to, čo mu v živote častokrát chýba. Môže tak nahradiť kontakty s ľuďmi alebo iné potreby. Pokiaľ človek o prácu príde, tak mu práve práca až tak nechýba. Skôr mu chýbajú kolegovia. Tento zlý pocit sa často môže ešte znásobiť. A to vtedy, keď osobe chýbajú sociálne kontakty v osobnom živote (rodina, priatelia a pod.). Aj napriek tomu, že motívy k práci môžu byť rôzne, väčšina ľudí sa zhodne na tom, že dobrá práca im umožňuje rozvoj ich osobnosti. V súčasnej spoločnosti má práca určitú hodnotu a dáva ľuďom prestíž. Tento fakt je problematický vzhľadom k dlhodobej nezamestnanosti v západnom svete. Ponúka sa tu teda otázka, ako majú ľudia bez práce dosahovať potrebnej sebaúcty¹⁸⁶.

¹⁸⁴ ŠTIKAR, J. - RYMEŠ, M. – RIEGEL, K. – HOSKOVEC, J. 2003. *Psychologie ve světě práce*. Vydání první. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2003.

¹⁸⁵ HENRIKSEN, J. – VETLESEN, J. 2000. *Blízke a vzdálené: etické teórie a princípy práce s ľuďmi*. Vyd. 1. Boskovice : Albert, 2000. SCAN.

¹⁸⁶ HENRIKSEN, J. – VETLESEN, J. 2000. *Blízke a vzdálené: etické teórie a princípy práce s ľuďmi*. Vyd. 1. Boskovice : Albert, 2000. SCAN.

V pracovnom procese môže byť vhodným motivátorom úspech, ktorý jedinec cíti pri dobre odvedenej práci a v prípade, že sú viditeľné výsledky práce. Ďalším motivátorom je uznanie. To je akákoľvek pochvala, v práci to môže byť aj odmena. Motiváciou pre človeka môže byť tiež možnosť profesijného rastu, v zmysle väčších pracovných príležitostí alebo získavanie nových vedomostí. Veľmi využívaným motivátorom je povýšenie, napríklad na lepšiu pracovnú pozíciu či na pozíciu vedúceho. Dôležitá pre motiváciu je tiež zodpovednosť, kedy jedinec sám za niečo zodpovedá.¹⁸⁷

S pracovnou motiváciou súvisia aj pojmy ako je pracovný výkon, pod ktorým si môžeme predstaviť výsledok pracovnej činnosti za určitý čas a za určitých podmienok. Ďalej je to pracovná výkonnosť, jedná sa o dlhodobý výsledok pracovného výkonu, ktorý môže byť ovplyvnený rôznymi činiteľmi. Dôležitý pojmom sú osobné determinanty výkonnosti. Sem spadajú všetky vedomosti, skúsenosti, vlastnosti, motivácia a aj aktuálny fyzický stav. Motív výkonu vyjadruje akúsi túžbu po dosiahnutí úspechu, čiže po dosiahnutí toho, čo by dokázalo vyvolať úctu okolia a zvýšilo by človeku prestíž. Neustále zlepšenie výkonu slúži ako dlhodobá motivácia. Potreba motívu výkonu je veľmi individuálna. Niektorí ľudia berú potrebu výkonu ako výzvu a iní berú situáciu ako náročnú.¹⁸⁸

Motivácia je dynamickou zložkou osobnosti. Motív je dôvod, prečo nejakú vec vykonávame. Môžeme povedať, že práve kvôli motivácii vykonávame všetky aktivity v našom živote. Samotná práca nie je dôležitá. Dôležité je akým smerom sa práca ubera. Dôležité je stanoviť si cieľ, ktorý sa musíme snažiť dosiahnuť.¹⁸⁹

Štikar a kol.¹⁹⁰ vo svojej práci popisujú delenie pracovnej motivácie podľa Luthaného, ktorý uviedol, že pracovná motivácia sa delí na dve skupiny.

¹⁸⁷ ADAIR, J. E. 2004. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha : Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing).

¹⁸⁸ VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004.

¹⁸⁹ KOLLÁRIK, T. 2002. *Sociálna psychológia práce*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002.

¹⁹⁰ ŠTIKAR, J. - RYMEŠ, M. – RIEGEL, K. – HOSKOVEC, J. 2003. *Psychologie ve světě práce*. Vydání první. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2003.

Úlohou prvej skupiny je vysvetliť, čo motivuje človeka pri práci, identifikovať ľudské potreby a vzťahy, určovať, ktoré vzťahy vonkajšieho prostredia vedú k dosiahnutiu výkonu. Do tejto skupiny patrí Maslowova teória potrieb. Druhá skupina je dôslednejšie vysvetlenie pracovnej motivácie. Teória tvrdí, že motivácia človeka je priamo úmerná veľkosti cieľa, ktorý očakáva, a preto je pre človeka cieľ dôležitejší. Čím dôležitejší je cieľ, tým väčšie úsilie vynaloží človek pri jeho dosiahnutí.

Pozitívnymi znakmi motivácie sú nadšenie, pozitívny prístup k práci, pracovné nasadenie a energia. To je práve to, čo chce zamestnávateľ od svojho zamestnanca. Pokiaľ je správne zvolená práca, sú tieto znaky, po nástupe do práce stále v rozvoji.¹⁹¹

Najčastejšími motívmi sú teda potreba po kontakte s inými ľuďmi, potreba istoty a bezpečia, potreba sebaocenenia, spolupráca a nezávislosť. Každý človek je svojim spôsobom jedinečnou bytosťou. Takisto sú jedinečné aj jeho motívy. Motiváciu delíme na motiváciu vnútornú a na motiváciu vonkajšiu.¹⁹²

Pracovná motivácia sa skladá zo štyroch skupín:

- Ekonomická motivácia – hlavným motivátorom sú peniaze, tie donútia človeka pracovať, výška financií po vykonanej práci značne ovplyvňuje výkon zamestnanca. Väčšina ľudí považuje tento motív kľúčový a práve kvôli nemu si zvolia profesiu.
- Sociálna motivácia – hovorí o interpersonálnych vzťahoch v práci a o spokojnosti, ktorá z nich vyplýva. Vzťahy na pracovisku, ktoré fungujú ideálne sa odrážajú často aj na vykonanej práci.
- Osobnostná motivácia – Potreba uznania a sebarealizácie. Ľudia pracujúci v odbore sociálna práca tomu prikladajú vysokú hodnotu motivácie. Hlavný cieľ ich snaženia je to, že človek môže byť úspešný.

¹⁹¹ ADAIR, J. E. 2004. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha : Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing).

¹⁹² ŠTIKAR, J. - RYMEŠ, M. – RIEGEL, K. – HOSKOVEC, J. 2003. *Psychologie ve světě práce*. Vydání první. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2003.

- Motivácia spokojnosti v práci – ide o individuálny pocit. Hlavnou podstatou sú nároky na zamestnanca a ich miera, a samozrejme zamestnanie v rámci stability. Spokojnosť v práci tak ovplyvní aj súkromný život človeka.¹⁹³

VNÚTORNÁ MOTIVÁCIA CHARAKTERISTICKÁ PRE POMÁHAJÚCEHO PROFESIONÁLA

Vnútoraná motivácia sú faktory u samotného človeka, ktoré si on sám vytvorí, a ktorými je ovplyvnený. Je ich mnoho, no spomenieme napríklad zodpovednosť alebo sú to schopnosti človeka a jeho skúsenosti v živote. Človek motivovaný vnútorne, ak nemá žiadnu odmenu za svoju prácu, ale ide len o aktivitu, ktorú vykonáva. Taký to človek sa dá nazvať dobrovoľníkom. Viac menej vnútoraná motivácia prevláda aj na poli zamestnancov, pokiaľ ich snaha v práci je užitočná.

VONKAJŠIA MOTIVÁCIA V PRÁCI POMÁHAJÚCEHO PROFESIONÁLA

V práci ju môžu tvoriť napríklad odmeny, platové ohodnotenie a podobne. V podstate je to motivácia, ktorá prichádza z okolia. Na druhej strane tiež negatívne zafarbené skutočnosti ako sú tresty, zníženie platu, kritika atď¹⁹⁴. Pri zamestnancoch existujú predpoklady, že sa riadia viac vnútornou ako vonkajšou motiváciou. Za tým sa skrýva fakt, že sociálna sféra nie je dobre finančne hodnotená a tiež, že finančné prostriedky získané v neziskovom sektore ďalej slúžia pre ďalšie použitie a odmeny a benefity zamestnancov.¹⁹⁵

Ľudia pracujúci v sociálnej sfére sú podobní motivovaným aktérom, ktorí usilujú o dosiahnutie svojich stanovených cieľov, pretože práve z toho čerpajú svoju vnútornú motiváciu. Zamestnancom v sociálnej sfére použitie nástrojov

¹⁹³ KOLLÁRIK, T. 2002. *Sociálna psychológia práce*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002.

¹⁹⁴ ARMSTRONG, M. 2007. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy : 10. vydání*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007.

¹⁹⁵ BOUKAL, B. a kol. 2010. *Nestátní neziskové organizace*. 1. vyd. 2010.

vonkajšej motivácie viac zamestnanca a zamestnankyňu demotivuje, než im naopak dodá väčšie odhodlanie k práci. Vonkajšie faktory údajne znižujú sebaurčenie pracovníka a jeho sebavedomie v kontexte vykonanej práce, ktoré získava práve prácou dobrovoľnou alebo takou, ktorú robí z vlastného presvedčenia, je teda riadený vnútorne.

PROBLÉMOVÉ MOTÍVY

Existuje časť ľudí v spoločnosti, ktorá sa rozhodne pre pomáhajúcu profesiu len pre dôvod postavenia v rámci moci, ktoré sa často ľahko zneužíva tak, že klient väčšinou nepozná aké má práva. Sociálny pracovník sa musí správať eticky a mravne. Nesmie zneužívať svoje postavenie a musí rešpektovať iných. Aj preto je vzťah sociálneho pracovníka s klientom krehký. Je dôležité aby prišlo k vzájomnej dohode a našiel sa spoločný cieľ práce. Do práce zamestnanca sa nepremieta iba jeho etické zmýšľanie, ale tiež jeho pohľad na život. Problém môže nastať vtedy, ak sa človek správa mravne len preto, že sa bojí čo by bolo ak by sa tak nesprával. Podstatné je jeho svedomie, osvojenie spoločenských noriem a taktiež aj zrelý úsudok. Pokiaľ nemá strach z výsledku svojho konania, tak zneužije situáciu niekedy aj na úkor druhých. Každý človek má dobré i zlé stránky. Hranice medzi nimi sú však veľmi tenké. V profesii sociálneho pracovníka sú dôležité potreby klientov. Potreby pracovníka nemajú často veľkú váhu. Hlavnou potrebou by mala byť pomoc človeku, no častokrát to býva úplne inak. Môže ísť o uspokojenie rôznych ďalších potrieb. Medzi tie napríklad patria túžba po tom byť dobrým človekom, lepším ako klient, ktorému sa to nedarí, mať väčšinový názor, zarobiť si dostatok financií, byť profesionál, ovplyvniť iných, cítiť sa nápomocný a potrebný a samozrejmosťou mať zamestnanie.¹⁹⁶

Najdôležitejšou vlastnosťou pri vykonávaní tejto profesie je vzťah ku klientovi. Existujú pracovníci, ktorí majú strach z názoru na ich osobu. Z tohto dôvodu nedávajú klientom takmer žiadny priestor na vlastný názor, čím sa

¹⁹⁶ ÚLEHLA, I. 2007. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha : Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství).

dostávajú do kruhu - čím menej priestoru zverencom dajú, tým horší názor na nich klienti majú. Obetovať sa pre klienta je v tejto sfére veľmi častým javom. Ide o stav, kedy pracovník povýši klientove potreby nad tie svoje. Prevláda tak u klienta pocit, že jeho život závisí na pracovníkovi. Je tam veľká obeta pre klienta, no život si pracovník týmto konaním neuľahčuje pretože nemá dosť priestoru pre svoj život a svoje záujmy. Ani pre klienta nie je prospievajúca takáto starostlivosť, pretože ho oslabuje a začína byť zraniteľnejším. Môže si uvedomiť, čo pre neho iný človek robí, cíti sa ako závažie pre iného človeka, a to narúša profesionálny vzťah medzi nimi. Rola klienta vyjadruje určitú bezmocnosť, naopak profesionál sa môže javiť v tomto vzťahu ako dominantný. Nie je výnimkou zneužívanie a manipulácia zo strany znevýhodneného a určitú hranicu medzi užitím a zneužitím moci je ťažké. Všetky vzťahy, aj tie na profesionálnej úrovni, sú vždy len také, aké ich obidve strany urobia. Je potrebné rozlíšiť, či človek skutočne chce pomáhať druhým, alebo sa potrebuje cítiť potrebný.¹⁹⁷

ZÁVER

Motivácia k práci sociálneho pracovníka môže byť rôzna. Najdôležitejšie je aby sociálny pracovník vykonával svoje povolanie ako poslanie, keďže v tejto profesii je hlavnou úlohou pomáhanie tým, ktorí to potrebujú. Klienti sa nachádzajú v ťažkých životných situáciách, kedy si sami pomôcť nevedia alebo nedokážu a preto by mala byť práca sociálneho pracovníka motivovaná tým, že chcú pomáhať, jeho osobnosť by sa mala vyznačovať prosociálnosťou a ideálne by bolo ak by v osobnosti sociálneho pracovníka nechýbala vlastnosť, ktorú nazývame altruizmus. Prosociálnosť a prosociálne správanie vychádzajú z vnútornej motivácie, kedy sociálny pracovník má pocit, že pomohol a to ho uspokojuje. Motivácia k jeho práci môže prameniť i z vonkajšej motivácie, akými sú odmeny, pochvaly či povýšenie alebo postup v práci. To všetko môže priaznivo vplývať na jeho prácu a môže to mať veľmi pozitívny dopad na jeho výkon.

¹⁹⁷ HENRIKSEN, J. – VETLESEN, J. 2000. *Blízke a vzdálené: etické teórie a princípy práce s ľuďmi*. Vyd. 1. Boskovice : Albert, 2000. SCAN.

SUMMARY

Motivation for the work of a social worker may vary. The most important thing is that a social worker performs his vocation as a mission, as in this profession the main task is to help those who need it. Clients find themselves in difficult life situations when they can not help or fail to do so, and therefore the work of a social worker should be motivated by wanting to help, his personality should be characterized by prosocialism and ideally would be if the personality of the social worker did not miss the property, which we call altruism. Prosociality and pro-social behavior are based on internal motivation when a social worker feels he has helped, and that satisfies him. Motivation for his work can also stem from external motivation, such as rewards, praise, promotion, or progress at work. All of this may favorably affect his work and may have a very positive impact on his performance.

Zoznam bibliografických odkazov

- ADAI, J. E. 2004. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha : Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing). ISBN 80-86851-00-1.
- ARMSTRONG, M. 2007. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy : 10. vydání*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1407-3.
- BOUKAL, B. a kol. 2010. *Nestátní neziskové organizace*. 1. Vyd. 2010. ISBN 978-80-245-1650-9.
- BUCHTOVÁ, B. 2002. *Psychologie člověka pro manažery*. Vyd. 1, pilotní verze. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2002. [online]. Dostupné na: <http://docplayer.cz/887127-Psychologie-cloveka-pro-manazery.html#show_full_text>
- HENRIKSEN, J. – VETLESEN, J. 2000. *Blízké a vzdálené: etické teorie a principy práce s lidmi*. Vyd. 1. Boskovice : Albert, 2000. SCAN. ISBN 80-85834-85-5.
- KOLLÁRIK, T. 2002. *Sociálna psychológia práce*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002. ISBN 80-223-1731-4.
- NAKONEČNÝ, M. 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha : Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

- SMÉKAL, V. 2002. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 1. vyd. Brno : Barrister&Principal, 2002. Studium. ISBN 80-85947-80-3.
- ŠTIKAR, J. - RYMEŠ, M. – RIEGEL, K. – HOSKOVEC, J. 2003. *Psychologie ve světě práce*. Vydání první. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0448-5.
- ÚLEHLA, I. 2007. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha : Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-36-9.
- VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

MOTIVATION AND MOTIVES IN THE WORK OF A SOCIAL WORKER

Daniela Barkasi, lecturer, St. Elizabeth University of Health and Social sciences, Department of Beatific M. D. Trček in Michalovce, Partizánska 23, 071 01 Michalovce, Slovakia, daniela.barkasi@gmail.com

Abstract

The contribution is devoted to the area of motivation and motives that work in the work of a social worker. A social worker is a helping profession who, in addition to professional theoretical knowledge, professional skills, also requires a certain amount of motivation to improve the quality of work. In the present paper we define the concept of work motivation, define internal and external motivation and describe the motives in the work of a social worker. We point out that motivation can influence a person in the exercise of his profession.

Keywords

Motivation, theme, social worker

SOCIÁLNE PROSTREDIE A SOCIÁLNE DETERMINANTY OVPLYVŇUJÚCE TEHOTENSTVO V SÚČASNOSTI

Mária SOROČINOVÁ

Gynekologicko - pôrodnické oddelenie, Nemocnica s polyklinikou Štefana
Kukuru v Michalovciach a.s. (Svet zdravia a.s. Nemocnica Michalovce),
Michalovce, Slovenská republika

ÚVOD

V roku 2007 Britský národný štatistický úrad uverejnil správu, že v súčasnosti stúpa počet žien, ktoré sú rozhodnuté porodiť prvé dieťa vo vyššom veku. V Spojených štátoch amerických sú na prvých priečkach matky vo vekovej skupine 30 – 35 rokov a až za nimi nasleduje skupina matiek vo veku 25 – 30 rokov. Skupina žien vo veku nad 30 rokov sa dostáva do popredia aj v krajinách ako Spojené kráľovstvo *Veľkej Británie* a Severného Írska, Austrália či Taliansko. K tejto hranici sa už približujú aj krajiny ako Slovinsko, Kanada, Nemecko a počet krajín každoročne pribúda. V Českej republike a na Slovensku je podiel detí narodených matkám vo veku nad 30 rokov okolo 10%. V porovnaní s krajinami ako Holandsko, Fínsko, Švajčiarsko a Španielsko, kde je podiel okolo 20%, je veľmi nízky.

Čo vedie ženy k odkladaniu tehotenstva? Čo ovplyvňuje ich rozhodnutie? Formovanie spoločnosti, zmena správania, návykov a spôsobov života je tak rýchla, že uspokojovanie potrieb jednotlivcov je veľmi náročným procesom. Rebríček potrieb a hodnôt je individuálny a neustále sa mení. Ľudia nie sú spokojní s tým, čo majú. Chcú stále viac, chcú stále niečo nové. Hľadajú novinky po celom svete, chcú žiť moderne, luxusne. Zabúdame však na to, že každý z nás je jedinečná bytosť a nemôžeme mať všetko rovnaké s okolitým svetom. Hráme sa na ľudí, ktorí žijú v okolitých krajinách, no naše prostredie, zdravotná starostlivosť, ekonomická situácia je diametrálne odlišná. Prečo sa tak veľmi

chceme podobat' cudzincom? Prečo nevieme byť spokojní so sebou? Čo nás núti k tomu, aby sme zrazu prehádzali naše potreby a prevrátili ich naruby?

SOCIÁLNE PROSTREDIE A SOCIÁLNE DETERMINANTY

Povedzme si o sociálnom prostredí a sociálnych determinantoch, ktoré sú jedným y najčastejších faktorov ovplyvňujúcich počatie. Sociálne prostredie je okolie, ktoré nás obklopuje. Je to priestor, v ktorom sa pohybujeme, ľudia, ktorých stretávame, úprava okolia, budovy okolo ktorých prechádzame... To všetko nás ovplyvňuje, zanecháva v nás isté pocity, navádza nás na určité správanie sa, presviedča nás, ako máme žiť, čo si máme obliekať, ako máme tráviť voľný čas, s kým sa máme stretávať... Sociálne, tiež známe aj ako spoločenské prostredie sú aj medziľudské vzťahy a vzájomná komunikácia. V súčasnosti prevládajú skôr voľnejšie vzťahy ako manželstvá.

ŽIVOTNÝ PARTNER

Ak by sme sa vrátili o generáciu dozadu, väčšina ľudí vo veku 30 rokov by už bola v manželskom zväzku. Hoci si dnes väčšina ľudí praje prežiť celý život po boku jediného partnera, sú pre nich dôležitejšie skôr iné veci a nemusia zostať s partnerom za každú cenu. Stred záujmu sa mení. Mladí ľudia hľadajú skutočného ideálneho životného partnera. Preferencie vlastností potencionálneho životného partnera významne súvisia so základnými sociodemografickými charakteristikami každého jedinca (vek, ekonomická situácia, sociálne postavenie).

Podľa výsledkov výskumu Fialovej¹⁹⁸ pri hodnotení vlastností ideálneho životného partnera sa postoje mladých ľudí prejavili pomerne konzervatívne. Zmyslom vzťahu sú tradičné rodinné hodnoty. Medzi najdôležitejšie vlastnosti partnera patrí dobrý vzťah k deťom, zmysel pre rodinný život, zodpovednosť, tolerantnosť a poctivosť. Je zrejmé, že uvedené vlastnosti predstavujú

¹⁹⁸ Pozri FIALOVÁ, L., S. PIKÁLKOVÁ, M. KUČERA, D. HAMPLOVÁ, 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 162 s.

zodpovedný prístup k manželstvu a rodine. Ženy prisudzujú najväčší význam materiálnemu zabezpečeniu rodiny a jej sociálnemu statusu.

Ďalšími vlastnosťami sú ctižiadostivosť, vysokoškolské vzdelanie, úspešnosť v zamestnaní a rozhodnosť. V značnej miere sa prejavili aj tradičné rodové diferenciácie. Najviac sympatií má obraz muža ako živiteľa rodiny a istej autority a obraz ženy ako atraktívnej a starostlivej bytosti po boku manžela. Ženy s vyšším vzdelaním majú aj vyššie nároky. Od partnera očakávajú zodpovedajúcu intelektuálnu a vzdelanostnú úroveň, charizmu, istú osobnosť a uznanie tradičných partnerských hodnôt ako tolerancia a zodpovednosť. V neposlednom rade veľkú rolu hrajú aj všeobecné a vlastné názory na manželstvo a rodičovstvo.

RODINA A JEJ SÚČASNÉ PODOBY

Rodina je základnou stavebnou jednotkou spoločnosti. Je základným článkom sociálnej štruktúry a taktiež je základnou ekonomickou jednotkou. Jej hlavnými funkciami sú reprodukcia, výchova a prenos kultúrnych vzorcov. Dnešná podoba rodiny je ešte stále vo väčšine prípadov tvorená heterosexuálnym párom a ich deťmi. Je badateľný rozdiel medzi rodinou žijúcou v meste a rodinou žijúcou na vidieku. Zatiaľ čo v meste žijú rodiny základného typu, teda rodičia s jedným až dvomi deťmi, na vidieku prevládajú rodiny rozšírené. Rozumieme tým spolunažívanie rodičov s deťmi, obvykle vo väčšom počte (3-4 deti) a ich starými rodičmi. V tradičnej rodine závisel výber manželského partnera od výberu a súhlasu rodičov. Výber bol volený z hľadiska zachovania spoločenského postavenia a udržania majetku. Dnes o svojom partnerovi rozhodujú mladí ľudia sami. Zmenil sa aj obsah a povaha mužských a ženských rolí.¹⁹⁹ (Možný, 2006).

¹⁹⁹ Pozri MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a spoločnosť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 311 s.

„Postupom času sa rozpadá model tradičnej rodiny a zvyšuje sa počet nových foriem partnerského spolunažívania. Indikátorom tohto trendu je prudký pokles sobášnosti a pôrodnosti a nárast počtu narodených detí mimo manželského zväzku.“²⁰⁰

V rámci alternatívnych partnerských vzťahov rozlišujeme dva typy. Prvý typ je tzv. predmanželské spolunažívanie alebo spolunažívanie partnerov na skúšku, ktoré sa týka predovšetkým mladých ľudí. Tento typ vzťahov netrvá dlho a smeruje buď k svadbe, alebo k rozchodu. Mladí ľudia si najprv chcú vyskúšať ako budú fungovať v spoločnej domácnosti, či sú schopní spoločne hospodáriť, uživiť sa a zamýšľajú sa aj nad tým, ako by sa vedeli postarať o spoločné dieťa a ako by ich príchod spoločného dieťaťa mohol zmeniť, či obmedziť.

K svadbe partneri najčastejšie pristupujú, keď sú rozhodnutí mať dieťa. Tento spôsob sa stáva stále rozšírenejší a obľúbenejší. Pôstojie na partnerské spolužitie sa postupne menia. Do pozadia ustupuje dôraz, ktorý sa kládol na reprodukčnú funkciu sexuality. Do úvahy sa berie jej funkcia v oblasti intimity, lásky, naplnenia osobných túžob, vzájomného porozumenia a dôvery medzi partnermi.²⁰¹ Tento spôsob spolunažívania sa nazýva aj kohabitácia. Druhý typ je skutočnou alternatívou manželstva. Rozdielom od prvého typu je, že partneri si do spoločného vzťahu deti prinášajú, alebo majú spolu deti, no nesmerujú k ďalšiemu kroku – svadbe. Túto formu partnerského spolunažívania uprednostňujú sociálne slabšie skupiny, rozvedení či ovdovelí ľudia. Rozdielom medzi kohabitáciou a manželstvom je, že v manželstve je narodenie dieťaťa plánované, zatiaľ čo v kohabitácii ide skôr o neplánovanú udalosť.

„V druhej polovici 20. storočia sa v severnej a západnej Európe objavovali demografické zmeny. Tie sa ku koncu 20. storočia objavili aj v južnej, strednej východnej Európe a dostali názov 2. demografická revolúcia, ktorá sa prejavila aj v rodinnom správaní. Spoločným znakom tohto spoločenského procesu bol individualizmus a osobná

²⁰⁰ ČERMÁKOVÁ, M. 2002. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha : Sociologický ústav AV ČR.

²⁰¹ Pozri VÝROST, J. 2011. *Rodina a zmena rodových rolí v optike údajov medzinárodného projektu ISSP (International Social Survey Programme)*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2011. 265 s.

sloboda. Zmeny sa prejavovali napríklad odkladaním vstupu do manželstva; nárastom počtu kohabitácií; zvyšovaním počtu nevydatých a neženatých; zvyšovaním rozvodovosti; zavádzaním hormonálnej antikoncepcie, ktorá podporila sexuálnu slobodu; poklesom manželskej plodnosti a rastom mimomanželskej plodnosti; rastom priemerného veku matky pri narodení prvého dieťaťa; zvýšením vzdelanostnej úrovne a zamestnanosti žien.²⁰²

Nevýhodou kohabitácie je, že nie je zákonom uznaným typom spolunažívania a nie sú zadané práva kohabitujuúcich partnerov. Môže to spôsobovať problémy v prípade choroby alebo smrti jedného z partnerov, ako aj v prípade spoluvlastníctva majetku či dedičstva.

Zatiaľ čo v 50-tych rokoch minulého storočia išlo o kohabitáciu u ľudí s nižším sociálnym statusom a s nižšou úrovňou vzdelania, v súčasnosti je to naopak. Tento typ spolunažívania uprednostňujú mladí vysokoškolsky vzdelaní ľudia ako plynulý dôsledok vzájomných sympatií a sexuálnej príťažlivosti s predstavami slobodného života, s možnosťou voľnosti a plnenie svojich tajných túžob a náhlych rozhodnutí.

Prieskum ISSP (International Social Survey Programme) z roku 2002 zisťujúci postoje k manželstvu na medzinárodnej a národnej úrovni naznačuje, že Slovensko sa radí medzi krajiny s konzervatívnejším postojom k manželstvu ako iné participujúce krajiny. V iných krajinách boli zaznamenané liberálnejšie postoje. Medzi mužmi a ženami na Slovensku nebol rozdiel v postoji k manželstvu, avšak v medzinárodnom meradle boli muži viac konzervatívni ako ženy. Liberálny postoj k manželstvu mali respondenti mladší, s vyšším vzdelaním, slobodní, rozvedení, odlúčení, zo strednej a vyššej strednej vrstvy, žijúci vo väčšej sídelnej jednotke a menej religiózni. Celkovo boli zaznamenané mierne zmeny, čo sa týka trendov, ktoré smerujú k liberálnejšiemu postoju k manželstvu.²⁰³

²⁰² MLÁDEK, J. 2003. Kohabitácie a kohabitanti na Slovensku – národnostná, religiózna, vzdelanostná a priestorová štruktúra. In *Rodina. 9. slovenská demografická konferencia*. Tajov 17. – 19. 9. 2003. (Zborník vedeckých prác). Bratislava : SŠDS, 2003. s. 61 - 67.

²⁰³ Pozri VÝROST, J. 2011. *Rodina a zmena rodových rolí v optike údajov medzinárodného projektu ISSP (International Social Survey Programme)*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2011. 265 s.

Európska sociálna sonda (ESS) je medzinárodný výskum opakovaný v dvojročnom cykle súčasťou viac ako 30-tich európskych krajín. Snaží sa zachytiť postoje, presvedčenia a správanie obyvateľov európskych krajín a porovnať ich medzi sebou.²⁰⁴

Olsenová a Dahl²⁰⁵ spracovali údaje z ESS z roku 2003 s respondentmi z 21 európskych krajín a zistili, že manželstvo aj kohabitácia pozitívne ovplyvňujú zdravie. Zistili však aj to, muži profitujú zo vzťahu viac ako ženy. Horšie zdravie bolo zistené u mužov pri narodení spoločného dieťa, zatiaľ čo príchod dieťaťa nemal žiaden vplyv na zdravie ženy.

Výskum Soonsovej a Kalmijna²⁰⁶ sa zamerail na skupinu mladých ľudí (18 - 44 rokov). Chceli zistiť rozdiel v subjektívnej pohode medzi mladými dospelými (18-44 rokov) žijúcimi v manželstve a v kohabitácii. Použili dáta z 3 kôl ESS. Vo všeobecnosti sa zistilo, že kohabitujúci boli šťastnejší ako manželia. Autori to pripisovali tomu, že kohabitujúci žili prevažne v krajinách s celkovo vyššou mierou prežívaného šťastia.

Billiari a Liefbroer²⁰⁷ (2010) analyzovali dáta od respondentov z 26 európskych krajín. Išlo o respondentov narodených v rokoch 1930-1979, z 3. kola ESS, ktoré sa uskutočnilo v roku 2006. Autori zistili, že viaceré procesy, charakterizujúce vstup do dospelosti, ako napríklad založenie vzťahu, či narodenie detí, sa odohrávali v neskoršom veku respondentov. *„Zo žien narodených v roku 1930, iba veľmi malá skupina vo svojom živote kohabitovala, resp. ich prvý vzťah bola kohabitácia. Táto situácia bola v daných krajinách Európy veľmi podobná s výnimkou Švédska, kde bolo viac kohabitujúcich ako inde v Európe (21 %). Vyšší počet kohabitujúcich bol v skupine narodených v roku 1950. V krajinách južnej a východnej*

²⁰⁴ VÝROST, J. (2010). Projekt Európska sociálna sonda (European Social Survey, ESS). In VÝROST, J. (Ed.) (2010). *Európska sociálna sonda (ESS), 4. kolo na Slovensku*. Prešov : Universum. s. 5 - 60.

²⁰⁵ Pozri OLSEN, K. M. – DAHL, S. A. (2007). Health differences between European countries. In *Social Science & Medicine*. Elsevier, 2007, vol. 64, issue 8, p. 1665 - 1678.

²⁰⁶ Pozri SOONS, J. P. – KALMIJN, M. 2009. Is Marriage More Than Cohabitation? Well-Being Differences in 30 European Countries. In *Journal of Marriage and Family*. Vol. 71, s. 1141 - 1157.

²⁰⁷ Pozri BILLIARI, F. C. – LIEFBROER, A. C. (2010). Towards a new pattern of transition to adulthood? In *Advances in Life Course Research*. Vol. 15, s. 59 - 75.

Európy autori zaznamenali trend zvyšujúcich sa počtov žien, ktoré ako prvý vzťah uvádzali kohabitáciu.

Počet menej než 10 % u žien narodených v roku 1930 sa zvýšil na 30 % u žien narodených v roku 1970 (36 rokov). Autori taktiež zistili, že deti narodené mimo manželstva, sa najčastejšie rodili kohabituujúcim rodičom.²⁰⁸

V otázkach rozhodovania o založení rodiny sa vyskytujú isté fakty, ktoré sú preberané v každom partnerskom vzťahu. „Aj keď osobné okolnosti a sociálne očakávania do istej miery ovplyvňujú proces rozhodovania o rodičovstve, v popredí je čisto individuálne rozhodnutie pozitív a negatív, teda prínosov a obetí rodičovstva.“²⁰⁹ Prínosy a obeť rodičovstva môžeme zhrnúť do stručného prehľadu:

a) prínosy rodičovstva:

- rodičovstvo je známkou dospelosti,
- je výzvou,
- je pokračovaním rodu,
- rozvíja partnerský vzťah,
- poskytuje osobné naplnenie.

b) obeť rodičovstva:

- odmietanie rodičovstva ako ochrany dieťaťa pred globálnymi a nukleárnymi hrozbami,
- obavy z vlastného neúspechu (zlý rodič),
- rodičovstvo je nezvratné rozhodnutie,
- finančné znevýhodnenie,
- spomalenie kariéry matky,
- obmedzenie osobnej slobody,
- dopad na manželský vzťah.

²⁰⁸ LEHOTSKÁ, V. Kohabitácia : Prehľadová štúdia. In *Človek a spoločnosť*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2012, Vol. 15, No. 1, s. 76 - 87.

²⁰⁹ SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 150 - 155.

Aj napriek zákonom neuznaného spolunažívania sa táto forma rozširuje a rozmáha sa aj v silne religióznych krajinách. Výskumy poukázali, že kohabitujúci partneri sú šťastnejší, že sú slobodnejší a viac si vychutnávajú voľnejší spôsob života, no aký vplyv to má na ich spoločné deti? Kam speje naša spoločnosť? Aký vzor dávame našim potomkom, ktorí raz tiež budú dospelí? Je tento smer našej spoločnosti správny? Tento typ spolunažívania je polovičným krokom do histórie 70 – tých rokov. Sloboda, voľnosť, spĺňanie si vlastných túžob, no čo tie túžby našich detí? Tie sú dôležitejšie. Ktovie či rozmach hormonálnej antikoncepcie pozitívne ovplyvnil zníženie pôrodnosti, alebo je to naopak? Preto, že sa rodí menej detí, ľudia sú viac sebeckí a myslia na svoje túžby, alebo vďaka, že sa nerodí viac detí, lebo ich rodičia by im nevenovali toľko pozornosti, lásky a správneho morálneho vzoru ako by potrebovali? Je nutné sa nad tým zamyslieť.

VZDELANIE

V súčasnosti sú na jednotlivca kladené stále vyššie nároky zo strany spoločnosti, hlavne v oblasti vzdelania. Vo väčších mestách, kde je konkurencia trhu práce značná a lukratívnejšie zamestnanie získa len jednotlivec, ktorý dokáže svoju kvalifikáciu doložiť, je nátlak na vzdelanie veľmi silný. Aj to je jeden z dôvodov, prečo mladí ľudia, ktorí by mali mať už vzdelávaciu fázu ukončenú, vstupujú do vzdelávacieho procesu a dopĺňajú si vysokoškolské vzdelanie. Je to z dôvodu dobrovoľného rozhodnutia, no oveľa častejšie je dôvodom udržanie si pracovnej pozície. Preto žena, ktorá sa z biologického hľadiska ocitá v optimálnom období pre počatie dieťaťa, stojí pred dôležitým rozhodnutím – vzdelanie či materstvo?

Na vzdelaní a vzdelaných jedincoch stojí celá naša súčasná spoločnosť. Stále vo väčšej miere prípadov platí, že bez vzdelania nie je isté zamestnanie, nie je žiadna kariéra, žiadna finančná istota a nič, čo dnes mladí ľudia potrebujú k zabezpečeniu rodiny. Pokiaľ žena dosiahne vyššie vzdelanie, častokrát túži po nadobudnutí určitej praxe, ktorá je pre lepšie uplatnenie na trhu práce už nutnosťou. Pre získanie určitej praxe je žena nútená nastúpiť do zamestnania

a tak odsúva materstvo do vyššieho veku. Podľa svetových výskumov je podstatný rozdiel v preferencii materstva a počtu detí u žien podľa dosiahnutého vzdelania ženy. Napríklad žena – doktorka túži získať najprv prax, mať jedno maximálne dve deti v porovnaní so ženou inžinierkou, či bakalárkou.

*„Schopnosť rozmnožovania a rozhodnutia stať sa matkou, sa zložitým spôsobom premieta do života súčasnej ženy. Ženy viac vzdelané vykazujú väčšiu kontrolu nad tým, kedy a či vôbec a koľko majú detí. Kariéra, vzdelanosť, viac seberealizácia v profesijnom živote prináša nezávislosť, autonómiu, čo má za následok nižšiu pôrodnosť. Materstvo je veľká úloha, skrýva v sebe radosť, ale je i obtiažnou úlohou.“*²¹⁰

Vágnerová²¹¹ tvrdí, že rola matky je jednou zo základných identít ženy. Toto obdobie poskytuje žene mnoho nových zážitkov, šťastia a pocitov uspokojenia. Materstvo je časovo náročné a ako tvrdí Tržilová²¹², materstvo obráti život ženy úplne naruby a nikdy sa nevráti do pôvodného stavu.

Vzdelanie je oficiálne sociálne uznávanou mierkou kultúrneho kapitálu a ovplyvňuje ako ekonomický potenciál jedinca, tak aj jeho kultúrnu a hodnotovú orientáciu. Vzdelanie si vyžaduje vyššie časové nároky a aj preto nepriamo mení demografické krivky. Vek prvorodičiek sa posúva na vyššie hranice a žene neostáva dostatok času kedy sa nachádza v reprodukčnom – plodnom období svojho života. Štúdium znižuje energiu a čas ženy, ktoré má k dispozícii na výkon alternatívnych rolí, hlavne časovo náročných rolí, ako je rola manželská či rodičovská. Štúdium je aj finančne náročné. Hlavným motívom je predovšetkým to, že vzdelanie zvyšuje budúci zárobkový potenciál, ktorý je základom budúcej životnej úrovne a tiež možnosti založiť si dobre fungujúcu domácnosť a rodinu.

Z hľadiska dosiahnutého vzdelania žien sa líšia aj názory žien o budúcej výchove a starostlivosti svojho dieťaťa. Taktiež sa líšia aj v preferenciách

²¹⁰ ROZTOČIL, A. a kol., 2008. *Moderní porodnictví*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 359.

²¹¹ Viac pozri VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Vývojová psychologie II*. Praha : Karolinum, 2007.

²¹² Viac pozri TRŽILOVÁ, J. A. 2008. *Manuál pro začínající maminky. Maminky radí maminkám*. Praha : GRADA, 2008. 224 s.

informačných zdrojov o tehotenstve, výchove a starostlivosti o dieťa. Ženy s ukončeným vyšším vzdelaním kladú väčší dôraz na emočný kontakt s dieťaťom a považujú za veľmi dôležité stimulovať dieťa rôznymi podnetmi. Sú ochotné prispôbovať svoj denný režim požiadavkám dieťaťa. Oveľa častejšie vyhľadávajú informácie v odborných publikáciách alebo si dohodnú konzultáciu s odborníkom. Čím vyššie vzdelanie, tým väčší je predpoklad, že sa budú ženy behom tehotenstva a počas materstva správať zodpovednejšie na základe väčšieho množstva získaných informácií a tiež na základe lepších schopností využívať tieto informácie aj v bežnom živote.

V porovnaní so ženami s ukončeným nižším vzdelaním, tie považujú za dôveryhodný zdroj informácií bežné médiá ako televízia, rozhlasové vysielanie či časopisy. S klesajúcou úrovňou ukončeného vzdelania matky narastá podiel mimomanželsky narodených detí. Až 80% žien so základným vzdelaním rodia svoje prvé dieťa mimo manželstva. Snahou každej spoločnosti je budovať plnohodnotné rodiny. Preto je dôležité apelovať na tieto ženy a ukázať im možnosť získavať informácie o tehotenstve a materstve. Jediné, čo sa rokmi nezmenilo je, že bez ohľadu na vzdelanie či vek, všetky ženy v otázkach výchovy a starostlivosti o dieťa považujú za základný a prvotný zdroj informácií svoju matku, príbuzných alebo známych.

KARIÉRA A RODOVÁ ROVNOSŤ

„Ženy, ktoré sú zamestnané v oblasti výskumu, vedy či školstva, majú značne problematické rozhodovanie, kedy mať dieťa. Obzvlášť, keď sú prestávky v kariére považované za akúsi brzdu profesijného vývoja.“²¹³ Po väčšine ženy pracujú vo svojom zamestnaní bez ohľadu na fázu rodinného cyklu. Navyše vykonávajú podstatnú časť prác v domácnosti a tak sa dostávajú do pozície najviac pracovne vyťaženej členky rodiny. Žena sa tu dostáva do konfliktu rolí a navzájom sa obmedzujú v stopercentnom výkone. Zo sociologických výskumov vyplynulo, že ženy vnímajú rodinu a prácu ako vzájomne previazaný celok svojich

²¹³ SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 155.

povinností. Svoj život považujú za úspešný vtedy, keď zvládajú rolu manželskú i pracovnú. Rola ženy v spoločnosti je ťažká a žena sa musí zamerať na svoju skromnosť, rozhodnosť a trpezlivosť. Prečo skromnosť? Pretože sa ženy uspokojia radšej s nižšou pracovnou pozíciou, aby sa mohli stať aj matkami a mohli sa o nich aj starať. Prečo rozhodnosť? Pretože je veľmi náročné rozhodnúť sa či sa žena stane matkou, alebo bude úspešnou v zamestnaní a postúpiť na vedúcu funkciu. A napokon prečo trpezlivosť? Pretože ak sa žena rozhodne stať sa matkou, jej kariérny postup sa posunie a budovanie kariéry trvá omnoho dlhšiu dobu, najčastejšie až po absolvovaní materskej a rodičovskej dovolenky.

Žena ako uchádzač o zamestnanie je obmedzovaná predsudkami zamestnávateľa. Keď sa žena dostaví na pohovor, nesmie sa zamestnávateľ pýtať na osobné informácie, napríklad či je vydatá, či má deti. Teda žiadne otázky, ktoré by mohli naznačovať diskrimináciu žien. No v životopise sme povinní udať všetky informácie o seba a tak sa to zamestnávateľ tak či tak dozvie a môže si hoci nevedome utvoriť diskriminačné predsudky. Hovoríme o predsudkoch typu:

- mladá absolventka ešte nemá prax, je neskúsená, môže kedykoľvek otehotnieť
- mladá matka má dieťa, to môže ochorieť, bude často vypadávať, môže byť dieťaťom obmedzovaná a tým sa môže brzdiť pracovný výkon

Celosvetovo sa hovorí, že existuje a dodržiava sa istá rodová rovnosť, rovnosť genderov, no realita je taká, že tie predsudky existujú. Že sa na nich prihliada, ak sa žena uchádza o zamestnanie. Finančné ohodnotenie v rovnakej pozícii u ženy a muža je rozdielne. Žena v rovnakej pozícii má oveľa nižší zárobok a v neposlednom rade, žena „nemá nárok“ na istý druh povolani a pracovné pozície, pretože sú spoločnosťou vnímané ako typicky mužské. A aj keď sa žena snaží zo všetkých síl, nebude rovnoprávna s mužom v rovnakej pozícii.

Za ideálny vek ženy pre počatie dieťaťa gynekológovia považujú vek medzi 22. – 30. rokom. No spomínané obdobie je pre ženu dôležitým obdobím aj z hľadiska dokončenia vzdelania, začatia kariéry, vybudovania si určitého

postavenia a sociálneho statusu, spoznávania sveta a získavania nových skúseností pri uspokojovaní svojich vnútorných potrieb, pri rozvíjaní sebarealizácie a vychutnávaní si života plného slobody a plnení svojich plánov, túžob, cieľov a snov.

„Pohlavie je biologický termín, gender je psychologicko – kultúrny pojem.“²¹⁴ V oblasti pohlavia sledujeme rozdiely z hľadiska biologického. V oblasti genderu skôr rozdiely sociálne, kultúrne a psychologické. Sociológ Giddens považuje tieto definície za zásadný rozdiel, pretože mnoho rozdielov medzi mužským a ženským pohlavím je biologického pôvodu. Ide skôr o „dočasný stupeň vývoja sociálnych vzťahov medzi mužmi a ženami“.²¹⁵

Karsten²¹⁶ (2006) s genderovými rolami spája aj vývojové úlohy ako voľba partnera a partnerstva, rodičovstvo, starostlivosť o dieťa, výber povolania. Muž a žena ponímajú svoje úlohy odlišne. Prieskum verejnej mienky spoločnosťou Ppm Factum z roku 2007, ktorý sa zaoberal vnímaním role ženy a muža v spoločnosti poukazoval na to, že spoločnosť vidí ženu ako matku a muža ako živiteľa rodiny. Názory verejnosti na rolu muža a ženy v rodine skúmal aj Sociologický ústav AV ČR v roku 2013. Zaujímavým výsledkom prieskumu bol názor 62% respondentov. Tí tvrdili, že pri starostlivosti o rodinu by sa mali angažovať obaja rodičia rovnakým dielom. Ústav empirických výskumov z roku 2015 potvrdil názor spoločnosti. Výsledky poukazujú, že až 80% respondentov nesúhlasí s tradičným rozdelením rolí v rodine a prikláňa sa k rovnosti partnerov. Stále viac sa rozmáhajú partnerstvá a manželstvá, kde funguje rovnosť v starostlivosti o rodinu. Medzi najčastejšie typy patria matka ako hlavná osoba v starostlivosti o dieťa a partner vyplňujúci voľný čas dieťaťa (športové aktivity, hry) a starajúci sa o domácnosť (opravy, drobné nákupy) alebo rovnocenní a vo všetkých oblastiach rovnocenne zastupiteľní partneri. tehotenstvo vo vyššom veku prináša mnohé perinatálne i materské komplikácie

²¹⁴ OAKLEY, J. G. 2000. Gender-based barriers to senior management positions : Understanding the scarcity of female CEOs. In *Journal of Business Ethics*. 2000, Volume 27, Issue 4, s. 321-334.

²¹⁵ Pozri GIDDENS, A. 2013. *Sociologie*. Praha : Argo, 2013. s. 25.

²¹⁶ Pozri viac KARSTEN, H. 2006. *Ženy – muži: Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha : Portál, 2006. 183 s.

ako pre plod a novorodenca, tak aj pre samotnú ženu. Ako si popíšeme ďalej v diskusii, stretneme sa s komplikáciami, ktoré sú potvrdené minimálne tridsaťročnými štúdiami po celom svete. Záleží na tom, či žena žije vo Francúzsku, v USA či na Slovensku. Komplikácie, ktoré prináša prvé tehotenstvo a vyšší vek ženy sú na celom svete rovnaké. No starostlivosť o tieto ženy je diametrálne odlišná. Síce preberáme najnovšie módné trendy v správaní z cudzích krajín, ale v klinickej praxi a vo výskume sme ešte veľmi ďaleko za tými krajinami. Môžeme si popísať niektoré štúdie, ktoré poukazujú na najčastejšie komplikácie.

V rokoch 1980-1982 prebehla pôrodnická analýza 127 prvorodičiek vo veku nad 30 rokov anglickými pôrodníkmi Cario, Fray a Morris.²¹⁷ Väčšina klientok pochádzala z vyššej socio-ekonomickej vrstvy, boli vzdelané a aktívne sa zapájali do celého priebehu tehotenstva a pôrodu. Výsledky analýzy poukázali, že tehotenstvo vo vyššom veku ohrozovalo vo väčšej miere plod ako matku.

Ďalšia retrospektívna štúdia prebehla v Detroite v USA v rokoch 1986-1990 a cieľom bolo zistiť perinatálne a materské komplikácie. Pôrodníci Prysak, Lorenz a Kislyová²¹⁸ porovnávali dve skupiny žien. Prvú skupinu tvorili ženy vo veku 25-29 rokov a druhú skupinu tvorili ženy vo veku 35 rokov a vyššie. Zistilo sa, že v druhej skupine, teda ženy vo veku 35 rokov a vyššie boli vo väčšej miere vydaté ženy a mali už skúsenosť s tehotenstvom, väčšinou negatívnu. Trpeli komplikáciami s otehotnením v dôsledku tvorby leiomyómov. Počas tehotenstva trpeli rôznymi komplikáciami (krvácanie, gestačný diabetes, gestačná hypertenzia, placenta praevia). Ďalšími komplikáciami boli hroziaci spontánny potrat, infekcie, hroziaci predčasný pôrod, vyššie riziko ukončenia tehotnosti cisárskym rezom. Počas pôrodu bol vyšší výskyt užívania Oxytocínu a po pôrode popôrodného krvácania. Medzi najčastejšie riziká pre plod a novorodenca boli abnormálne karyotypy, nízky gestačný vek, nízka pôrodná hmotnosť, nezrelý novorodenec, hypotrofický novorodenec, dlhé hospitalizácie na jednotke intenzívnej a respiračnej starostlivosti.

²¹⁷ Výsledky boli publikované v *Journal of Obstetrics*, 1985.

²¹⁸ Štúdia prebehla v r. 1995.

Približne v rovnakom čase prebiehala štúdia zameraná na možné komplikácie u prvorodičiek vo veku 20-30 rokov a prvorodičiek vo veku 40 rokov a viac. Štúdia prebehla v rokoch 1986-1995 austrálskymi pôrodníkmi Scholzom, Haasom a Petrom²¹⁹ a výsledky boli jednoznačné. Prvorodičkám vo veku 40 rokov a vyššie trvala gravidita kratšie, teda išlo o predčasný pôrod, až v 47% končil cisárskym rezom, priemerná pôrodná hmotnosť novorodenca bola výrazne nižšia, perinatálna úmrtnosť bola 5%-ná a počet zistených malformácií bol na úrovni 5%, zatiaľ čo v mladšej skupine prvorodičiek bola úroveň 1%-ná. Záverom štúdie boli zistenia, že je nutné zamerať sa na koniec 2.trimestra a začiatok 3.trimestra a včas odhaliť príznaky infekcií, predčasného nástupu kontrakcií, teda predčasného pôrodu, gestačnej hypertenzie až preeklampsie.

Retrospektívna stratifikovaná analýza 207 žien vo veku nad 35 rokov a 219 žien vo veku 25-29 rokov, ktorá sa uskutočnila v rokoch 1990-1999 v USA rozdelila ženy do dvoch skupín. Prvá skupina so ženami vo veku nad 35 rokov bola výskumná a druhá bola kontrolná skupina. Výsledky zo záznamov vedených počas gravidity, pôrodu a popôrodného obdobia ukázali, že najčastejšími komplikáciami žien vo výskumnej skupine počas gravidity boli gestačná hypertenzia, gestačný diabetes, vyšší výskyt placenta praevia, nepravidelnosti pri spontánnom pôrode, vyšší počet ukončení pôrodov operačne alebo cisárskym rezom, asfyxia plodu, prematurita plodu, nízka pôrodná hmotnosť a dlhodobá hospitalizácia na JIRS pre novorodencov.

V Kuvajte v rokoch 2000-2002 sa v zariadení Maternity Hospital pôrodníci Diejomaoh, Al-Shamali a Al-Kandari²²⁰ zamerali na retrospektívnu štúdiu 160 žien vo veku 25-30 rokov a 168 žien vo veku 40 rokov a vyššie. Najväčším štatisticky významným ukazovateľom tejto štúdie bol vyšší počet ukončení gravidít cisárskym rezom v skupine rodičiek vo veku 40 rokov a vyššie. Počet cisárskych rezov prekonal hranicu 15%.

Pôrodníci Ozalp, Tanir a Sener (2007) v rokoch 2002-2003 v retrospektívnej štúdii porovnávali možné riziká v skupinách žien vo veku 19 rokov a menej a 35

²¹⁹ Výsledky boli publikované v *Preventive medicine*, 1999.

²²⁰ Výsledky boli publikované v *European Journal of Obstetrics and Gynecology and Reproductive Biology*, 2005.

rokov a viac. Prvá skupina bola ohrozená zhoršeným prírastkom hmotnosti matky, vyšším počtom spontánnych potratov, hypertenznými poruchami a novorodenec narodený s nízkou pôrodnou hmotnosťou. U žien v druhej skupine sa vyskytovali podobné komplikácie a navyše aj gestačný diabetes, gestačná hypertenzia až preeklampsia a chromozomálne abnormality. Významným faktorom v predchádzaní týchto komplikácií sa ukázalo plánované rodičovstvo a vhodné načasovanie pomocou edukácie a poradenskej služby.

Poslednú retrospektívnu štúdiu, ktorú spomenieme, sa konala v rokoch 2008-2010 pôrodníkmi Rohfritsch, Le Ray a Anselem v Paríži vo Francúzsku. Štúdie sa zúčastnilo 722 žien, ktoré boli rozdelené do dvoch skupín. Kontrolnú skupinu tvorilo 361 žien vo veku 25-35 rokov, teda vo veku optimálnom pre graviditu a pôrod. Druhú skupinu tvorilo 361 žien vo veku nad 35 rokov. Štúdia odhalila, že ženy vo veku vyššom ako 35 rokov sú ohrozené zvýšeným rizikom vzniku gestačnej hypertenzie až preeklampsie, gestačného diebetu, počet cisárskych rezov a predčasných pôrodov je oveľa vyšší. U tejto skupiny sa preukázalo, že bol vyšší počet IVF a vyšší počet gemín.

Nezáleží na krajine, v ktorej žijeme, ale záleží na nás, ženách a na našom rozhodnutí, kedy sa rozhodneme stať sa matkami. Chyba je v nás, že stále odsúvame tehotenstvo, lebo nie sme spokojné s dosiahnutými skutočnosťami. Je pravda, že štát mladým ľuďom v produktívnom veku nepomáha a tak sa musíme striktnie rozhodnúť. Buď - Alebo a od toho sa odvíja ďalší priebeh nášho života. Z nášho výskumu nám vyplýva, že nemuselo dôjsť ku komplikáciám, ktoré boli spomenuté. Priebežne sme vykonali výskum formou prípadových štúdií. Pri zhrnutí dosiahnutých výsledkov môžeme uviesť nasledovné: V prvej kazuistike vidíme nedostatok v tom, že u klientky neprebehla celá liečba odporúčaná lekárom-imunoalergológom a gynekologička už povzbudzovala klientku k pokusom o tehotenstvo. Bolo to nesprávne rozhodnutie. Dvaja lekári sa nerešpektovali a klientka bola zmätená z podaných informácií. V druhej kazuistike išlo o špecifický prípad, kedy klientka bola zameraná na svoju krásu, na svoje telo a jeho dokonalosť. Odmietla pomoc, ktorú jej lekár poskytol, no využil ju aspoň partner klientky. Sme obklopané ideálom krásy s dôrazom na dokonalosť a tak sa trápime a v starostlivosti o seba to preháname, no v tom

naháňaní sa už nevieme, kedy presahujeme medze a tak akákoľvek malá zmena nás dokáže psychicky položiť. Našťastie to u našej klientky dopadlo dobre a našla si cestu k dieťaťu. V tretej kazuistike máme pomerne starších rodičov. Je obdivuhodné ako sa podujali k starostlivosti o dieťa, že v sebe našli silu, obrátiť svoj život naruby, no aká budúcnosť čaká na dieťa?

Ako nedostatky vidíme to, že nám chýbajú lekári-špecialisti orientovaní na tehotenstvo, ako lekár internista so špecializáciou na internistické ochorenia tehotných, lekár diabetológ so špecializáciou na diabetologické ochorenia tehotných a pod. Je nesmierne dôležité, aby takýto lekári-špecialisti boli dostupní, pretože ochorenia v tehotenstve sa prejavujú inými príznakmi a dajú sa zistiť špecifickými vyšetreniami už na začiatku tehotenstva. Najnovšie výskumy poukazujú na preventívny faktor užívania kyseliny listovej a kalcia počas celého tehotenstva ako prevencie gestačnej hypertenzie a samozrejme cvičenie ako prevencia obezity. Zistili sme, že vo vyspelejších krajinách sa rozbieha vyšší štandard starostlivosti o ženu. Ak je žena v reprodukčnom období, gynekológ jej odporučí konzultáciu v ambulancii preventívneho nutričného poradenstva, kde jej výživový poradca odporučí zdravší životný štýl, nastaví jej jedálniček podľa fyziologických potrieb (najmä u obéznych žien) a počas tehotenstva jej prispôsobuje stravovací režim pre zdravý priebeh tehotenstva. Prenatálnu starostlivosť – fyziologickú vedú výlučne pôrodné asistentky. V súvislosti s vyšším vekom predpokladajú určité typy ochorenia (DM, hypertenzia), preto je tehotná žena prísne kontrolovaná špecialistami v tejto oblasti. Dôležitá je aj terénna starostlivosť v domácom prostredí, možnosť kontaktovať pôrodnú asistentku kedykoľvek na infolinke a zapájanie partnera a rodinných príslušníkov k podpore v starostlivosti o dieťa. Je veľmi dôležité podporovať puto medzi partnermi a rodičovské puto. Priebežne sledovať matku, prejavy únavy a vyčerpania a nájsť riešenie pre podporu. Či ide o Japonsko, USA, Anglicko, Švédsko, či Slovensko...je nutné poučiť sa zo skúseností z krajín, kde funguje kvalitná a široko zabezpečená starostlivosť o ženu. Naša práca má poukázať na nedostatky v starostlivosti o ženu a zároveň naznačuje aktivity, ktoré je nutné podniknúť, aby sme sa prepracovali ku rovnako kvalitnej a široko rozsiahlej starostlivosti o ženu.

Bol spomenutý aj rizikový faktor placenta praevia, ktorý sa najčastejšie vyskytuje u príliš mladých tehotných a u tehotných nad 35 rokov. Zamyslime sa nad možnosťou zmeny prístupu a nad hodnotením rizikovosti konkrétnej tehotnosti. Jednou z možností je *odhad funkcie prežitia* podľa zakladateľov *Kaplan a Meier*. Ich metóda popisuje, že od času, kedy je USG verifikovaná placenta praevia, je možné odhadnúť čas, kedy je najvyššie riziko vzniku komplikácií, teda abruptio placentae a teda aj ohrozenie života plodu in utero. Teda pomocou pozorovania rizikovosti a odhadu času, kedy môže nastať abruptio, sa dá predísť danej komplikácii včasným zásahom.

Ďalšou randomizovanou štúdiou, ktorú popisujú Svanberg a kolektív²²¹ ako preventívnu metódu vzniku abruptio placentae, je preventívne užívanie *kyseliny tranexamovej* (Exacyl, Pamba) v infúznom roztoku intravenózne u rizikových klientok od začiatku tehotnosti až do pôrodu. Ukázala sa ako účinná a život a zdravie neohrozujúca metóda.

Najnovšou metódou diagnostikovania abruptio placentae je posudzovacia škála nazývaná „*Trauma placental abruptio scale (TAPS)*“, ktorú popísali Saphier a Kopelman v časopise *Emergency Radiology*.²²² Popisujú škálu hodnotenia v štyroch stupňoch od 0-3.

Stupeň 0 – žena je asymptomatická, je diagnostikovaná až pri popôrodnom vyšetrení placenty

Stupeň 1 – žena môže mať vaginálne krvácanie a miernu citlivosť maternice, bez ohrozenia života a zdravia ženy a plodu

Stupeň 2 – žena je symptomatická, ale neupadla do šoku, monitorovanie oziev plodu pre možné ohrozenie života plodu

²²¹ Pozri SVANBERG, L., ÅSTEDT, B., NILSSON, I. M. 1980. Abruptio Placentae - Treatment with the Fibrinolytic Inhibitor Tranexamic Acid, In *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica* [online]. 1980, Vol. 59, s. 10-15. [2017-12-07]. Dostupné z: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/6157298>>.

²²² Pozri SAPHIER, N. B., KOPELMAN, T. 2014. Traumatic Abruptio Placenta Scale (TAPS): a proposed grading system of computed tomography evaluation of placental abruption in the trauma patient, part 1. In *Emergency Radiology* [online]. 2014, Vol. 21, s. 17-22 [2018-01-13]. Dostupné z: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24057218>>.

Stupeň 3 - závažné krvácanie, ktoré vedie k šoku ženy a úmrtiu plodu, úplné odtrhnutie placenty

Existuje veľký výber možností, ako zlepšiť kvalitu starostlivosti a manažmentu liečby ochorení. Je potrebné vyskúšať ich, posúdiť vhodnosť danej metódy a odvážiť sa vyskúšať a presadiť v zdravotnej starostlivosti aj niečo nové, než to, načo sme už dlhé roky zvyknutí.

Ako ďalší nedostatok vidíme to, že sa lekári navzájom nerešpektujú. Ako môže gynekológ odporučiť tehotenstvo, keď žena nemá dokončenú liečbu špecialistom? Následkom toho bol predčasný pôrod a psychická trauma klientky.

Aj keď nakoniec všetky tri prípady mali šťastný koniec, boli to tri varovné upozornenia, že je potrebné niečo zmeniť v starostlivosti o tehotné ženy. Tak, ako pribúda počet prvorodičiek vo vyššom veku, tak by sa mala aj zdravotná starostlivosť transformovať na vyššiu úroveň. Tu nejde len o zo zvyku naučenú starostlivosť o ženu. Ide o väčšiu mieru predvídavosti, o vynájdení sa v špecifických vyšetreniach, ktoré môžu už v skorých štádiách tehotenstvo odhaliť možné riziká počas tehotenstva. Starostlivosť pôrodných asistentiek v popôrodnom období by mala mať svoju úroveň. Aj keď sme všetky vzdelané, neznamená to, že sa už nič nové nemusíme naučiť. Výmenné pobyty by mohli neskutočne zmeniť pohľad na poskytovanú starostlivosť. A naskytuje sa tu zvýšená potreba klinického psychológa. Nie je dôležitý len na zavolanie, mal by byť súčasťou gynekologicko-pôrodnického tímu, dostupný v istom časovom rozpätí, aby k nemu mal prístup každý, kto cíti potrebu. Mal by mať svoju vlastnú pracovňu, kde by bolo súkromie, nebol by rušený a klient by sa nehanbil k nemu prísť. Hovoríme o praxi založenej na dôkazoch, no kde sú tie sestry a pôrodné asistentky, ktoré doštudovali a neaplikovali nič nové? Boja sa alebo boli zastavené pri prvých pokusoch ukázať niečo nové, lebo všetci sa stereotypne držíme zaužívaných a dávno naučených rutinných postupov. Je smutné, že si hovoríme demokratický štát a máme viac zákazov ako povolení v realizácii nových poznatkov a skúseností.

Starostlivosť o prvorodičky vo vyššom veku sa dostáva do popredia rýchlym tempom. Je najvyšší čas zmeniť prístup v starostlivosti o tieto tehotné.

Nestačí disponovať kvalitnými a modernými prístrojmi, ale aj znalosťami ako ich efektívne využiť pri prevencii vzniku rôznych komplikácií.

Pri počte predčasne narodených detí je každoročne vyššie číslo, čo naznačuje, že bude nutné zvýšiť počet perinatologických centier i jednotiek intenzívnej starostlivosti o novorodenca. Už teraz je nedostatok lekárov špecialistov v neonatológii. Doterajšie centrá sú preplnené predčasne narodenými novorodencami a do budúcnosti ich bude pribúdať.

Čo sa týka prevencie výskytu Downovho syndrómu, americký lekár Cuckle²²³ vo svojom odbornom článku popisuje nové poznatky. V štúdiu 41 žien s deťmi s Downovým syndrómom sa zistili štatisticky významné hladiny homocysteínu v plazme a v erytrocytoch. Homocysteín je folát, ktorého hladina v plazme je korelovaná s hladinou v erytrocytoch. Zameral sa na pomer metionínu a homocysteínu. Ak je hladina metionínu nižšia a hladina homocysteínu zase vyššia sú to ukazovatele funkčného metabolizmu folátov. Ako preukázala štúdia 5404 tehotenstiev, tento pomer sa dosahuje dostatočným príjmom kyseliny listovej. Nejde však o dnešnú odporúčanú dennú dávku 600 µg, ale až o 5 mg denne. Podľa najnovších výskumov je pre dokonalý metabolizmus a pomer hladín spomínaných prvkov aj dostatok kabalaminu – vitamínu B₁₂. Pri jeho nedostatočnom metabolizme alebo zlom transporte sa môže vyskytnúť vznik Downovho syndrómu. Vitamín B₁₂ je základným kofaktorom v cykle folát – homocysteín. Kyselina listová a vitamín B₁₂ sú prvé základné prvky, ktorých nízka hladina alebo ich nepomer v krvi môžu signalizovať riziko výskytu Downovho syndrómu. Zamyslime sa preto, na aké úžasné veci prišli vedci z okolitých krajín, čo všetko už robia preventívne a kde sme my. My zatiaľ stále len hasíme, keď je už neskoro.

²²³ CUCKLE, H.S., 2005. Primary prevention of Down's syndrome, In *International Journal of Medical Sciences* [online]. 2005, Vol. 2, issues 3, p. 93-99 [2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1168873/>.

ZÁVER

Dospeli sme do obdobia, kedy si začíname všímať vlastné zdravie až vtedy, keď je už zdvihnutý varovný prst. Tehotenstvo odsúvame z rôznych príčin a keď už príde čas aj na dieťa, zistíme, že sa nám nedarí a sme prekvapení. No tváriť sa prekvapene a hasiť oheň v poslednej chvíli nestačí a je to spôsobené len našim pričinením. Nesledujeme varovné signály nášho tela, že máme čosi so sebou robiť. Myslíme si, že to nič nie je a naraz dlho zanedbávaný malý problém sa stane veľkým problémom. Problémom, ktorý nám komplikuje splodiť dieťa, donosiť dieťa či vysporiadať sa s tou obrovskou životnou zmenou, ktorá nastáva narodením dieťaťa. Zvyšuje sa počet žien s endometriózou, stále väčší počet žien trpí opakovanými infekciami pošvového prostredia, narastá počet infertilných žien pre nepriechodnosť vaječníkov a prichádza sa aj na nové ochorenia. Tehotenstvo a šestonedelie sú obdobím búrok hormónov a sú veľkou záťažou pre každú ženu. Či si to priznáme alebo nie, všeobecne stále viac jedincov minimálne raz navštívilo psychológa alebo psychiatra. Smutné je, že obrovské množstvo jedincov tento typ starostlivosti potrebuje, ale návštevu nikdy nezrealizuje, pretože sa to už dlhé desaťročia považuje za veľkú hanbu... stále pozeráme na to, čo si budú myslieť, alebo čo povedia druhí a na svoje zdravie a šťastie vydávame minimum energie. Žijeme vo svete plnom naháňania sa za niečím, častokrát nevieme ani za čím... plnom stresu, psychického nátlaku a svoju hranicu zvládania týchto vypätí posúvame stále vyššie... neuvedomujeme si, čo to urobí s našim zdravím, s našou psychikou... Kult krásy a idol ženskej postavy je v ľudskej populácii už od nepamäti všetci sa mu chceme vyrovnávať. Veď všetci musíme byť dokonalí a rovnakí, už neexistuje výnimka. Nevnímame to výnimočné, to krásne na každom z nás, ale vnímame, či sa zmestíme do šablóny krásy. Len vtedy sú dvere otvorené dokorán a máme možnosť uspieť. Preplávame životom úspešne a ľahšie ako tie „výnimočné“. Obzvlášť ženy sú pod nátlakom spoločnosti. A ďalší stres si vyrábame samé. Tlačíme na seba, stále držíme diéty, chodíme do fitness centier, pravidelne navštevujeme kozmetiku a kaderníctvo, robíme všetko preto, aby sme boli podľa šablóny. Investujeme veľké množstvo finančných prostriedkov na krásu

a pritom si stačí dať do poriadku vlastné psychické zdravie. Akceptovať sa také, aké sme. Ísť na menšie úpravy, ako nový účes, manikúra, ale dôležité je rešpektovať samu seba a ctiť si samu seba a naučiť sa žiť so sebou. Ako nás majú rešpektovať druhí? Musíme začať od seba. Ženy chcú cestovať po svete, vidieť nové krajiny, spoznávať nových ľudí, ukázať svoje dokonalé telo v bikinách na horúcej pláži a stať sa matkou by ich mohlo zabrzdiť v realizácii svojich túžob. Veď tehotenstvo im pokazí postavu a bude ich obmedzovať. Manželstvo či kohabitácia? Tehotenstvo či kariéra? To sú dilemy mladých ľudí v súčasnosti. Naša myseľ je neustále v strehu, pretože sa musí rozhodovať. Rozhodovať o životných udalostiach, ktoré ovplyvnia celý zvyšok života mladého človeka. Výučný list pre mladých ľudí už nie je tak lukratívny, ako kedysi. Každý túži mať titul pred menom i za menom. Tajne dúfa, že nájde prácu, kde ho za získané tituly ocenia, no aká je naozaj naša cena? Kedy budeme naozaj spokojní s tým, čo nám okolie ponúka? Nemáme už príliš prehnané nároky? Nie sme už chamtiví? Ako zistiť, kde je hranica triezveho úsudku a kde sa už preceňujeme? Rozhodneme sa študovať, počas štúdia vystriedame zopár partnerov, možno prežijeme aj partnerstvo na skúšku a naraz máme ku tridsiatke a zistíme, že sme osamelí. Na Slovensku je 50%-ná rozvodovosť a prečo? Pretože hneď pri prvom probléme zutekáme, vzdáme sa a otočíme sa chrbtom každej príležitosti na urovanie konfliktu. Pretože tento spôsob správania pramení už z detstva, keď dieťaťu rodičia povedali, že nič nemusí, má slobodnú voľbu a nech si berie len to, čo sa mu páči. Žiadna zodpovednosť, žiaden ústupok, žiaden kompromis. A dieťa je obrovská zodpovednosť, čo väčšinu vystraší a tak sa schovávajú za štúdium, potom nenájdu toho „správneho“ partnera a napokon hľadajú prácu, kde ich skutočne ocenia. Koľko ľudí s titulmi stojí pri linkách? Koľko mladých sedí doma, lebo čakajú na niečo lepšie? To hlavne záleží od výchovy. Je slobodným rozhodnutím každého jedinca ako sa rozhodne prežiť svoj život a ako si ho usporiada. Zahraničné trendy nás silne ovplyvňujú, ale ich vplyv nepôsobí na modernizáciu zdravotnej starostlivosti. Dostatok lekárov špecialistov, ich spolupráca s gynekológmi, prispôsobenie zdravotníckych zariadení potrebám starších prvorodičiek, prítomnosť klinického psychológa na každom pôrodníckom oddelení, vznik podporných skupín a obnovenie

komunitnej terénnej starostlivosti v domácom prostredí sú požiadavkami zo strany žien.

Nakoniec by sme chceli upriamiť našu pozornosť na štúdie za posledných 30 rokov, kde sa opakovane potvrdzujú komplikácie vyplývajúce z tehotenstiev nad 35 rokov a viac. Je to celosvetový fenomén súčasnej doby, ktorý si so sebou nesie podstatné riziká pre ženu i pre dieťa. Tento fenomén sa vyvinul podstatne rýchlo a naša spoločnosť, naše prostredie, zdravotná starostlivosť v prenatálnej i postnatálnej dobe vôbec nie je prispôsobená požiadavkám týchto žien. Chýbajú nám lekári špecialisti zameraní na tehotné ženy. Napríklad lekár vnútorného lekárstva sa zaoberá klientmi so zdravotnými ťažkosťami z tejto oblasti, ale tehotná žena s takýmto problémom je odlišná a potrebuje špecifickú starostlivosť. Prebiehajú školenia komunikácie, ktoré sa ešte stále neefektívne nevyužívajú. Ako môže lekár ignorovať odporúčania lekára špecialistu a miasť klienta. Podávajú sa mylné informácie, klienti sú zmätení a spôsobuje to nedôveru v zdravotnícky personál. Odporúčali by sme vytvoriť istú edukačnú sieť v zdravotníckych zariadeniach, rovnakú pre všetky nemocnice a zameranú aj na špecifické situácie. Medziodborová spolupráca, rešpektovanie sa navzájom a dodržiavanie základných etických a ľudských zásad by malo byť základom pre ozdravenie a podporu súčasných zmien, ktoré sú žiaľ stále zanedbávané. Ďalším prínosom by mohlo byť zvýšenie kompetencií pôrodných asistentiek, ktoré by mohli plnohodnotne viesť prenatálne poradne tehotných s fyziologickým tehotenstvom a mali by dostatočný časový priestor aj na edukáciu, komunikáciu a zdravotnú výchovu. Prínosom pre zdravotnícke zariadenia by bol klinický psychológ alebo psychologický poradca či konzultant, ktorý by bol plne k dispozícii pre potreby klientov zdravotníckych zariadení. V neposlednom rade by sme radi odporučili vznik a rozvoj podporných skupín pri zdravotníckych zariadeniach, kde by mohli klientky prichádzať aj po ukončení hospitalizácie a mohli by sa radiť s odborníkmi i s ďalšími ženami, ktoré majú podobné skúsenosti. Ozdravilo by to vzťahy medzi klientskou sférou a poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti. Prístupné odborné informácie by mohli obmedziť získavanie informácií a dôveryhodnosť internetových zdrojov u klientok a mohlo by ich nasmerovať späť k zdravotníckym pracovníkom a opäť podporiť

dôveru v zdravotníctvo. Telefonická infolinka dostupná každej klientke by mohla pozdvihnúť povedomie ľudí a odvrátiť pozornosť od pochybných informačných zdrojov.

SUMMARY

We have reached a time when we begin to notice our own health when the warning finger is already raised. We postpone pregnancy for various reasons, and when the time comes for the child, we find that we are not doing well and we are surprised. We do not follow our body's warning signals, and at the same time, a long-neglected little problem becomes a problem that complicates us from making a child, getting a child or dealing with the huge life change that occurs when a child is born. We live in a world where we all have to be perfect and the same, there is no longer an exception. Especially women are under the pressure of society: diets, fitness centers, cosmetics and hairdressers. We do everything we can to be template-based. Marriage or cohabitation? Pregnancy or Career? These are the dilemmas of young people today. Finally, we would like to draw our attention to studies over the past 30 years, where repeated pregnancy complications over 35 years and over are reaffirmed. This phenomenon has evolved substantially rapidly and our society, our environment, health care at both prenatal and postnatal times is not at all adapted to the demands of these women. We lack doctors specializing in pregnant women. For example, an internal medicine physician deals with clients with health problems in this area, but a pregnant woman with such a problem is different and needs specific care. Misinformation is being reported, clients are confused and causes mistrust in healthcare professionals. We would recommend creating a certain educational network in healthcare facilities, the same for all hospitals, and also for specific situations. The benefit for healthcare facilities would be a clinical psychologist or psychological counselor or consultant who would be fully available to the needs of healthcare facility clients. We would recommend the establishment and development of support groups in health care facilities, where clients could also come after hospitalization and could consult experts and other women with

similar experiences. For example, a telephone hotline available to every client could raise people's awareness and distract from dubious information sources.

Zoznam bibliografických odkazov

- BILLIARI, F. C. – LIEFBROER, A. C. (2010). Towards a new pattern of transition to adulthood? In *Advances in Life Course Research*. Vol. 15, s. 59 - 75.
- ČERMÁKOVÁ, M., 2002. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 115 s. ISBN 80-7330-026-5.
- CUCKLE, H.S., 2005. Primary prevention of Down's syndrome, In *International Journal of Medical Sciences* [online]. 2005, Vol. 2, issues 3, p. 93-99 [2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1168873/>.
- FIALOVÁ, L., S. PIKÁLKOVÁ, M. KUČERA, D. HAMPLOVÁ, 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 163 s. ISBN 80-85850-87-7.
- GIDDENS, A. 2013. *Sociologie*. Praha : Argo, 2013. 1052 s. ISBN 978-80-257-0807-1.
- KARSTEN, H. 2006. *Ženy – muži: Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha : Portál, 2006. 183 s. ISBN 807367145.
- LEHOTSKÁ, V. Kohabitácia : Prehľadová štúdia. In *Človek a spoločnosť*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2012, Vol. 15, No. 1, s. 76-87.
- MLÁDEK, J. 2003. Kohabitácie a kohabitanti na Slovensku – národnostná, religiózna, vzdelanostná a priestorová štruktúra. In *Rodina. 9. slovenská demografická konferencia*. Tajov 17. - 19. 9. 2003. (Zborník vedeckých prác). Bratislava : ŠŠDS, 2003. s. 61 - 67.
- MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství, 311 s. ISBN 80-86429-58-X.
- OAKLEY, J. G. 2000. Gender-based barriers to senior management positions : Understanding the scarcity of female CEOs. In *Journal of Business Ethics*. 2000, Volume 27, Issue 4, s. 321-334. ISSN 0167-4544.
- OLSEN, K. M. – DAHL, S. A. (2007). Health differences between European countries. *Social Science & Medicine*. Elsevier, 2007, vol. 64, issue 8, p. 1665–1678. ISSN 0277-9536.
- ROZTOČIL, A. a kol., 2008. *Moderní porodnictví*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN 978-802-4719-412.

- SAPHIER, N. B., KOPELMAN, T. 2014. Traumatic Abruptio Placenta Scale (TAPS): a proposed grading system of computed tomography evaluation of placental abruption in the trauma patient, part 1. In *Emergency Radiology* [online]. Vol. 21, p. 17-22 [2018-01-13]. Dostupné z: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24057218>>.
- SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.
- SOONS, J. P. – KALMIJN, M. 2009. Is Marriage More Than Cohabitation? Well-Being Differences in 30 European Countries. In *Journal of Marriage and Family*. Vol. 71, s. 1141 - 1157.
- SVANBERG, L., ÅSTEDT, B., NILSSON, I. M. 1980. Abruptio Placentae - Treatment with the Fibrinolytic Inhibitor Tranexamic Acid, In *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica* [online]. Vol. 59, p. 10-15 [2017-12-07]. Dostupné z: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/6157298>>.
- TRŽILOVÁ, J. A. 2008. *Manuál pro začínající maminky. Maminky radí maminkám*. Praha : GRADA, 2008. 224 s. ISBN 9788087049150.
- VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Vývojová psychologie II*. Praha : Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 9788024613185.
- VÝROST, J. (2010). Projekt Európska sociálna sonda (European Social Survey, ESS). In VÝROST, J. (Ed.) (2010). *Európska sociálna sonda (ESS), 4. kolo na Slovensku*. Prešov : Universum, s. 5-60. ISBN 978-80-89046-65-2.
- VÝROST, J. 2011. Rodina a zmena rodových rolí v optike údajov medzinárodného projektu ISSP (International Social Survey Programme). Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2011. 265 s. ISBN 978-80-89524-02-0.

SOCIAL ENVIRONMENT AND SOCIAL DETERMINANTS AFFECTING PREGNANCY TODAY

Mária Soročinová, daily shift manager, Gynecology and obstetric department, Hospital with Polyclinic of Štefan Kukura in Michalovce a.s. (Svet zdravia a.s. Nemocnica Michalovce), Špitálska 2, 071 01 Michalovce, Slovakia, maria.sorocinova@svetzdravia.com

Abstract

What causes women to postpone pregnancy? What influences their decision? Company formation, change in behavior, habits, and lifestyles is so fast that satisfying individual needs is a very challenging process. The list of needs and values is individual and constantly changing. We play for people who live in the surrounding countries, but our environment, health care, the economic situation is diametrically different. Why do we so much like to look alien? Why can not we be happy with ourselves? What forces us to suddenly overcome our needs and turn them over? The phenomenon of a perfect life-style template today greatly affects the pregnancy of women, which is gradually shifting to a higher age.

Key words

Woman, pregnancy, social determinant, social environment, life-style, marriage

SVÄTOOTCOVSKÉ UČENIE O TAJOMSTVE TELA A KRVÍ ISUSA CHRISTA

Ján PILKO

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Cirkev od čias svätých apoštolov verila a učila, že v Eucharistii kresťania neprijímajú obyčajný chlieb a víno, ale Telo a Krv Christa. Ako hovorí apoštol Pavol ku korintským kresťanom: „Uvážte sami: Či kalich, ktorý si s dobrorečením vzájomne podávame, neznamená podiel na tom, čo pre nás Kristus svojou krvou vydobyl? A chlieb, ktorý lámeme a spoločne jeme, či neznamená účasť na novom živote, ktorý nám Christos umožnil obetovaním svojho tela na kríži?“²²⁴ Preto apoštol Pavol varoval: „Ale ak sa niekto zúčastňuje na tejto pamiatke ľahkovážne, znevažuje obeť Christovu a berie tak na seba spoluvinu za jeho smrť. Skúmajte teda každý sám seba, kým siahnete po chlebe a kalichu. Lebo kto si pritom neuvedomí, že tu ide o telo a krv Pána Isusa, je a pije na vlastné odsúdenie, pohŕda Christovou obeťou. Preto je u vás toľko chorých, slabých a umierajúcich“.²²⁵

Celá patristická literatúra poukazuje na to, že predložený eucharistický chlieb a víno sú Telo a Krv Isusa Christa. Často o tom v druhom storočí písal svätý Ignatij Bohonosec. „Netúžim po pominuteľnej strave ani po rozkošiach tohto sveta. Chcem Boží chlieb – Telo Isusa Christa – ktorý je z rodu Dávidovho, a ako nápoj chcem jeho krv, ktorá je neporušiteľným hodom lásky“²²⁶.

V liste k filadelfským kresťanom hovorí: „Starajte sa mať jednu Eucharistiu. Lebo je jedno Telo Pána nášho Isusa Christa a jeden kalich v jednote s Jeho

²²⁴ 1 Kor. 10,16.

²²⁵ 1 Kor. 11, 27 - 30.

²²⁶ IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. List Rímskym. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava, 2004. s. 89.

Krvou.²²⁷ K smyrnským kresťanom píše, že heretici „sa vzdávajú od Eucharistie a modlitby, pretože neveria, že Eucharistia je Telo Spasiteľa Isusa Christa.²²⁸

Svätý Justín Filozof (mučeník) v otázke eucharistie píše, že my ju neprijímame ako obyčajný chlieb alebo obyčajný nápoj ale ako vteleného v sláve Božej Isusa Christa, nášho Spasiteľa, ktorý mal telo i krv pre naše spasenie. Podľa nášho učenia, aj táto eucharistická potrava, z ktorej je človek napájaný cez silu modlitby ktorá je vyslovená nad predloženými darmi, sa stáva Telom a Krvou vteleného Isusa Christa.²²⁹

Svätý Irenej Lyonský objašňuje slová apoštola Pavla: „Veď nikdy nikto nemá svoje telo v nenávisti, ale živí ho a opatruje, ako aj Christos sa stará o telo Cirkvi, pretože sme údmi jeho tela.“²³⁰ Podobne ako vinič, ktorý je posadený do zeme, prináša ovocie v pravý čas, alebo pšeničné zrno, ktoré padlo do zeme a zhnilo, vo veľkom počte povstane silou Božieho Ducha, ktorý všetko drží a vďaka Božej múdrosti je na úžitok človeku. Prijímajúc slovo Božie stáva sa Eucharistiou, ktorá je Telom a Krvou Christa, a tak napájajúc od nej naše telá pochované v zemi a rozložené v nej, vo svojom čase vstanú, tak ako im Božie Slovo daruje vzkriesenie v sláve Otca, ktorý toto smrteľné (telo) oblieka nesmrteľnosťou a porušenému darom dáva neporušiteľnosť“.²³¹

Svätý Simeon Nový Teológ píše, že Christos, keď sa s nami spojí, činí božskými všetky údy nášho tela: „Si z nášho rodu, si naším telom, my tvojím božstvom zase z tvojho... si s nami teraz aj po všetky veky a v každom staviaš svoj dom, do ktorého prichádzaš bývať..., každý z nás je s tebou a ty s ním úplne a celý a každý sa stretáva s tebou a ty s ním iba sám. Všetky naše údy sa tak stávajú údmi Christovými, spoločne sa stávame bohmi, ktorí prebývajú

²²⁷ IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. K filadelfským kresťanom. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava, 2004. s. 91.

²²⁸ IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. K smyrnským kresťanom. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava, 2004. s. 94.

²²⁹ Апология 1-я, 66.

²³⁰ Ef 5, 29 – 30

²³¹ Св. ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ, 2008. *Против ересей. Доказательство апостольской проповеди*. Санкт-Петербург 2008, s. 473.

s Bohom.“²³² V týchto slovách svätého Simeona sa odráža spojenie medzi prijímaním a zboštením, ktoré je hlavným cieľom kresťanského života. V týchto slovách tým zdôrazňuje hmatateľnú, ale i telesnú povahu spojenia s Christom. Naše telo dostáva v eucharistii akýsi kvas neporušiteľnosti, stáva sa zbošteným, a keď zomrie a rozloží sa, tento kvas je zárukou jeho budúceho vzkriesenia. Cirkev pripisuje eucharistii mimoriadny význam práve z pohľadu spásy človeka. Bez eucharistie neexistuje spása ani zboštenie, pravý život ani vzkriesenie, ani život do večnosti. To je obrovská tragédia pre tých, ktorí sa nachádzajú mimo Cirkev, mimo eucharistie, pretože sa nachádzajú mimo Boha a tým aj mimo spásy. Christos jasne povedal: „Nebudete jesť telo syna človeka a piť jeho krv, nebudete mať v sebe život. Kto je moje telo a pije moju krv, má večný život a ja ho vzkriesim v posledný deň.“²³³ Aj na základe týchto slov Svätí Otcovia odporúčali všetkým kresťanom, aby sa čo najčastejšie zúčastňovali na svätej eucharistii. Svätý Ignatij Antiochijský v liste efezským kresťanom hovorí: „Častejšie sa usilujte schádzať k božskej večeri Pánovej a k oslavovaniu. Lebo keď sa schádzate, nič sa satanove sily a jeho dielo záhuby sa láme na jednote vašej viery“²³⁴ Svätý Níl Sinajský k tomu dodáva: „Snažte sa zdržiavať všetkého, čo je pominuteľné, a každý deň prijímajte božskú večeru, pretože sa tak Christovo Telo stáva vašim telom“. (Alfejev 2016, s. 134)

UČENIE SVÄTÉHO JÁNA ZLATOÚSTEHO O EUCHARISTII

Svätý Ján Zlatoústý venoval tejto otázke niekoľko homílií. Vo svojej 82. homílii na výklad Evanjelia od Matúša poukazuje na to, že Christos nám nedal nič zmyselné, ale všetko duchovné, ibaže v zmyselných – viditeľných veciach, podobne ako vo svätom Krste cez viditeľnú vec – vodu, získava človek duchovný dar. Mnohí hovoria: „Chcel by som vidieť tvár Christa, jeho postavu, odev, obuv. Ale ty ho vidíš, dotýkaš sa Ho a prijímaš Ho. Želáš si vidieť Jeho

²³² ALFEJEV, Ilarion. 2016. *Mystérium víry*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2019. s. 133.

²³³ Jn 6, 53 - 54.

²³⁴ IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. List Rímskym. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava 2004, s. 79.

odev a On nielenže sa ti dáva vidieť, ale dovoľuje ti, aby si sa Ho dotýkal a prijímal do svojho vnútra. Takže, nikto by nemal pristupovať s nedbanlivosťou, zbabelosťou, ale všetci s horlivou láskou, horlivosťou a s veľkou radosťou.²³⁵

V homílii na Evanjelium apoštola Jána sa hovorí, že nielen láskou, ale aj samotnou prácou sa stávame členmi Christovho tela, preto sa musíme zjednotiť s týmto telom. To sa deje prostredníctvom jedla, ktoré nám daroval, aby nám ukázal tú veľkú lásku, ktorú k nám má, a takýmto spôsobom nás spojil so sebou. Toto je dôkaz Christovej veľkej lásky k nám hriešnikom.²³⁶

Svätý Ján Zlatoústý vo svojej homílii na Evanjelium apoštola Jána objasňuje slová Isusa Christa: „Lebo moje telo je pravý pokrm a moja krv je pravý nápoj“²³⁷. Čo znamenajú tieto slová? Christos nám týmito slovami chce povedať, že Jeho telo je skutočným pokrmom zachraňujúcim dušu a zároveň ich uisťuje o tom, čo bolo povedané, aby nepovažovali Jeho slová ako nejaké tajomstvo alebo podobenstvo, ale aby vedeli, že je to skutočne Jeho telo. Ďalšie slová Isusa Christa: „Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom“²³⁸, nám poukazujú na to, že každý človek, ktorý prijíma Jeho telo a krv, sa s Ním zjednocuje.²³⁹

Apoštol Pavol vo svojom liste korinským kresťanom píše: „Nie je kalich dobrorečenia, ktorému dobrorečíme, účasťou na Kristovej krvi? A chlieb, ktorý lámeme, nie je účasťou na Kristovom tele?“²⁴⁰ Svätý Ján Zlatoústý vo svojej homílii vysvetľuje tieto slová apoštola Pavla nasledovne: „To, čo sa nachádza v čaši je presne to isté, čo vytieklo z Christovho rebra na kríži, a to aj prijímame. Čašu dobrorečenia (vďakyvzdania) nazval preto, lebo my, držiac ju v rukách,

²³⁵ ИОАНН ЗЛАТОУСТ. Беседа LXXXII на Евангелие Матфея. [online]. [2018-10-17]. Dostupné z: <http://www.kistine1.narod.ru/ZLATOUST/Z07_2/Z07_2_38.htm>.

²³⁶ ИОАНН ЗЛАТОУСТ, Беседа XLVII на Евангелие Иоанна. [online]. [2018-10-17]. Dostupné z: <http://www.kistine1.narod.ru/ZLATOUST/Z08_2/t08_2.htm>.

²³⁷ Jn 6, 55.

²³⁸ Jn 6, 56.

²³⁹ ИОАНН ЗЛАТОУСТ, Беседа XLVII на Евангелие Иоанна. [online]. [2018-10-17]. Dostupné z: <http://www.kistine1.narod.ru/ZLATOUST/Z08_2/t08_2.htm>.

²⁴⁰ 1 Kor 10, 16.

oslavujeme Jeho a ďakujeme mu za tento nevýslovný dar požehnania, ktorý nám daroval. Ďakujeme mu za to, že On za nás prelial Svoju krv, aby nás zbavil poblúdenia a nie lenže ju za nás prelial, ale ešte nám ju aj všetkým daroval. A tak hovorí, že keď si želaš krv, tak nezmáčaj krvou pohanské oltáre, ale Môj žertveník, Mojou Krvou.²⁴¹

Keď svätý Ján robí analýzu realizmu Eucharistie, v prvom rade vylučuje jej skúmanie moralisticky ako skutočnosti, ktorá má len eticko – pedagogický charakter. V jeho ponímaní je nevyhnutné spresnenie, že v tejto veľkej tajine nejde len o lásku, ktorá sa v nás rodí, ale o skutočné prijímanie Christovho tela. Jednota veriaceho človeka s Christovým telom, ktorá sa uskutočňuje v Eucharistii, je skutočná, ako skutočná je jednota ľudskej prirodzenosti s Božou v Isusovi Christovi. V každej Eucharistii je celý Christos, hoci ju vykonáva nespočítateľné množstvo biskupov a kňazov nespočetnýkrát počas mnohých storočí.²⁴²

UČENIE SVÄTÉHO GREGORA NYSSKÉHO O TAJOMSTVE TELA A KRVI ISUSA CHRISTA

V diele Veľká katechetická reč svätého Gregora Nysského čítame: „Človek je bytosť dvojité, zmiešaná z duše a tela. Preto je potrebné, aby sa ľudia, ktorí majú byť spasení, držali ako dušou tak aj telom toho, ktorý ich vedie k životu. Duša, ktorá je s ním s vierou zmiešaná, má odtiaľ prostriedky k spáse – zjednotenie so životom totiž znamená mať s ním spoločenstvo. Tí, ktorí si následkom úkladu vzali jed, zmiernia jeho smrtiacu moc iným prostriedkom – do ľudských vnútorností musí vstúpiť protijed tou istou cestou, ktorou sa do nich dostal smrteľný jed, aby sa pomocou orgánov sila liekov rozniesla do celého tela. Tak isto aj my, ktorí sme okúsili to, čo rozkladá našu prirodzenosť, sme nutne potrebovali niečo, čo rozložené spája, aby protijed, ktorý do nás vnikne, vlastným pôsobením odvrátil ujmu, ktorú telu prináša jed požitý predtým. Čo

²⁴¹ ИОАНН ЗЛАТОУСТ. Беседы на первое послание к Коринфянам [online]. [2018-09-12]. Dostupné z: <https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Zlatoust/tolk_64/>.

²⁴² ZOZULAK, J. 2012. *Ján Zlatoústý a jeho teológia eucharistie*. Prešov, 2012. s. 8 - 13.

to teda je? Jedine ono Telo, ktoré sa ukázalo silnejšie ako smrť a stalo sa pre nás počiatkom života. Malé množstvo kvasu, ako hovorí apoštol, pripodobní sebe celé cesto.²⁴³ Práve tak, keď sa dostane do nášho tela ono Telo, ktorému dal Boh nesmrteľnosť, pretvára a premieňa celok v seba.²⁴⁴

UČENIE SVÄTÉHO CYRILA JERUZALEMSKÉHO O EUCHARISTII V KATECHÉZE K NOVOPOKRSTENÝM

Svoju katechézu v otázke Eucharistie a jej prijímania postavil na základe listu apoštola Pavla: „Čo som od Pána prijal, to som vám odovzdal.“²⁴⁵ Každý jeden kresťan by mal skúmať svoje vnútro, v akom stave sa nachádza a či je dôstojné prijímania Tela a Krvi Isusa Christa. Svätý Cyril poukazuje na to v zhode so slovami apoštola Pavla, že kto nehodne je a pije Telo a Krv Christovu, na svoje odsúdenie prijíma. V spôsobe chleba je nám predložené Telo Christa a v spôsobe vína sa nám podáva Jeho prečistá Krv, aby každý, kto prijíma sa stal jedným telom a jednou krvou Bohočloveka Isusa Christa.²⁴⁶

Vidíme, že samotná Eucharistia je najdôležitejšia tajina, akú nám Christos daroval. Stelesňuje totiž zmysel ľudskej existencie a jej naplnenie. Je sprítomnením a zároveň aj uskutočnením budúcej jednoty človeka a Boha v súčasnosti.²⁴⁷ Môžeme jednoznačne tvrdiť, že eucharistia prinášaná na svätej liturgii je podstatou a zároveň aj podmienkou našej existencie v Christovi.

Spojenie veriaceho človeka s Christom v eucharistii nie je len symbolické, ale je skutočné, reálne a úplné. S tým, ako Christos naplňuje svojím Božstvom predložené dary k obetovaniu - chlieb a víno, vchádza do človeka a naplňuje jeho telo a dušu svojou životodarnou prítomnosťou a božskou energiou. Podľa učenia svätých Otcov sa v eucharistii stávame súčasťou „toho istého tela“

²⁴³ 1 Kor 5, 6.

²⁴⁴ ŘEHOŘ Z NYSSY. 2015. *Katechetická řeč*. Praha : ОΙΚΟΥΜΕΝΗ, 2015. s. 219.

²⁴⁵ 1 Kor 11, 23 – 32

²⁴⁶ СВЯТИТЕЛЬ КИРИЛЛ АРХИЕПИСКОП ИЕРУСАЛИМСКИЙ. 1991. *Поучения огласительные и тайноводственные*. Москва, 1991. s. 330.

²⁴⁷ JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s.145 - 146.

(σύσσωμος) Christovho a Christos do nás vstupuje ako do lona Presvätej Bohorodičky. Svätý Cyril Jeruzalemský k tomu dodáva: „Neprijímajte ho ako obyčajný chlieb a víno, lebo podľa slov nášho Vládcu je to Telo a Krv Christa. Lebo keď ťa tvoje zmysly klamú, nech ťa utvrdí viera. Nesúď tieto veci podľa chuti, ale buď nepochybne presvedčený, že si sa stal hodný Tela a Krvi Christovej.“²⁴⁸

Apoštol Pavol vo svojom liste hovorí: „Veď ja som od Pána prijal, čo som vám aj odovzdal, že Isus Christos v tú noc, keď bol zradený, vzal chlieb, vzdával vďaku, lámal ho a povedal: „Toto je moje telo, ktoré je pre vás; toto robte na moju pamiatku“²⁴⁹. V Evanjeliu od apoštola Matúša je napísané: „Potom vzal kalich, vzdal vďaku a dal im ho so slovami: „Pite z neho všetci, toto je Moja krv“²⁵⁰. Svätý Cyril rozvíja tieto slová nasledovne: „Keď Sám Christos povedal o tomto chlebe: „Toto je Moje telo“, potom, kto ešte má odvahu tomu neveriť? A keď On nás ubezpečil a povedal o kalichu: „Toto je Moja krv,“ kto pochybuje a povie, že to nie je jeho krv?“ Veď Christos hneď na začiatku svojho spasiteľného pôsobenia, na svadbe v Káne Galilejskej premenil vodu na víno²⁵¹, ktoré sa podobá na krv. Či aj to nie je hodné viery, keď sa víno premení na krv? Prečo ho môžeme s istotou prijímať ako telo a krv Isusas Chrtista? Lebo v obraze chleba sa ti dáva telo a v obraze vína sa ti dáva krv, aby sme sa takýmto spôsobom stali účastníkmi Christovho tela a krvi. Takto sa stávame nositeľmi samotného Christa, keď sa Jeho telo a krv spojí s naším telom. Ako hovorí apoštol Peter, „máme účasť na Božskej prirodzenosti“²⁵². Keď raz Christos viedol besedu so židmi hovoril im: „Keď nebudete jesť moje telo a piť moju krv,

²⁴⁸ СВЯТИТЕЛЬ КИРИЛЛ АРХИЕПИСКОП ИЕРУСАЛИМСКИЙ. 1991. *Поучения огласительные и тайноводственные*. Москва, 1991. s. 330.

²⁴⁹ 1 Kor 11, 23.

²⁵⁰ Mt 26, 27.

²⁵¹ Jn 2, 1 - 10.

²⁵² 2 Pt 1, 4.

nebudete mať v sebe večný život“²⁵³. Židia však Jeho slová vôbec nepochopili a mysleli si, že ich nabáda k jedeniu mäsa.²⁵⁴

UČENIE SVÄTÉHO SYMEONA NOVÉHO TEOLÓGA O EUCHARISTII

Svätý Symeon Nový Teológ vo svojom učení o tajine svätej Eucharistie vychádzal z učenia Svätých Otcov, ktorých dobre poznal. Išlo hlavne o svätého Vasilia Veľkého, svätého Cyrila Jeruzalemského, svätého Jána Zlatoústeho a Jána Damaského, ako aj mnohých ďalších významných cirkevných spisovateľov prvých troch storočí, ako bol napríklad, svätý Ignatij Bohonosec a svätý Irenej Lyonský. Každý z týchto významných cirkevných Otcov chápal Eucharistiu v širšom kontexte spásy každého veriaceho kresťana. Svätý Symeon patrila medzi tých teológov, ktorý venoval tejto tajine väčšiu pozornosť ako ostatní otcovia pred ním. Zvlášť je zaujímavý pohľad na sväté prijímanie a na jeho prax, ktorá je inšpiratívna aj pre našu dobu.

Svätý Symeon podčiarkuje mimoriadny význam práve prijímania Eucharistie, cez ktorú sa dostávame do blízkosti Božstva a stávame sa živými chrámami Božími. Svoje slová vysvetľuje na základe jednoty Božstva – Svätej Trojice, ktorá je nedeliteľná. „Toto začleňovanie sa do jednoty Tela Cirkvi je trvalé a nikdy neprestalo vďaka prítomnosti Christa i Svätého Ducha. Ako kedysi Eva bola vzatá z tela a kosti Adamovej a obidvaja boli jedno telo, tak aj Christos a my, Cirkev, Christova Nevesta sme jedno telo. Vďaka prijímaniu máme v sebe vteleného Boha, cez ktoré máme s Ním duchovnú jednotu. Christos má telo od Bohorodičky, my sme účastníkmi Jeho tela a spolu s ním tvoríme Telo Cirkvi. Toto Jeho presväté telo, ktoré bolo ukrižované a vstalo z mŕtvych, my prijímame v svätej Eucharistii. Tak sa vytvára a buduje jednota Jeho tela – Cirkvi a v nej i naša spása“²⁵⁵.

²⁵³ Jn 6, 33.

²⁵⁴ СВЯТИТЕЛЬ КИРИЛЛ АРХИЕПИСКОП ИЕРУСАЛИМСКИЙ. 1991. *Поучения огласительные и тайноводственные*. Москва, 1991. s. 339.

²⁵⁵ PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. s. 326.

K tejto otázke svätý Symeon podáva aj vysvetlenie, aby jeho slová nik nepochopil nesprávne a nepadol do nejakého poblúdenia takto: „Christos je Bohoľudská Hypostáza, preto aj naša jednota s ním má dvojaký význam – telesný a duchovný. Podľa tela sme príbuznými Christa, údmi Jeho Cirkvi, podľa Božstva sme bohmi podľa postavenia. Ešte pred vekmi Boh predurčil, aby tí, čo uveria v Neho a budú pokrstení v jeho meno, to jest v meno Otca i Syna i Svätého Ducha, a budú prijímať Telo Jeho Syna a piť Jeho čestnú krv, boli ospravedlnení z hriechov, oslobodení, čiže oslávení a stali sa účastníkmi večného života“²⁵⁶.

Už samotná svätosť Isusa Christa z našej duše a tela vyháňa hriešnosť a zároveň nás posväcuje, dáva nám dar nesmrteľnosti a vzkriesenia. Všetci, ktorí sa zúčastňujeme na prijímaní Tela a Krvi Isusa Christa, prebývame v Ňom a zároveň Christos prebýva v nás. Každý človek, ktorý je očistený svojím pokánim a slzami, zjednotený s Christom v eucharistii, už nebude súdený, ale prejde zo smrti do večného života, lebo ako hovorí svätý Symeon, „jeho hriechy boli odpustené a nebudú zjavované ani pred ľuďmi, ani pred anjelmi“²⁵⁷.

UČENIE SVÄTÉHO EFRÉMA SÝRSKEHO O EUCHARISTII

Svätý Efrém Sýrsky pri svojom pohľade na otázku svätej Eucharistie píše: „Veríš môj milovaný, že jednorodený Isus Christos sa v tele narodil do tohto sveta kvôli tebe? Buď jednoducho verným a so všetkou vierou prijímaj prečisté Telo Pána v plnom presvedčení, že skutočne prijímaš samotného Baránka. Christove tajiny sú nesmrteľným ohňom. Preto nepochybuj, aby si sa nepopálil v prijímaní Svätých tajín. Patriarcha Abrahám nebeským anjelom ponúkol pozemské pokrmy a oni jedli.²⁵⁸ Je to naozaj veľký zázrak vidieť, ako tí, ktorí sú

²⁵⁶ PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. s. 326.

²⁵⁷ PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. s. 329.

²⁵⁸ „Keď Abrahám sedel pri vchode do svojho stanu pri Mamreho duboch, za najväčšej páľavy dňa sa mu zjavil Hospodin. Pozrel sa a neďaleko seba videl stáť troch mužov. Len čo ich zbadal, bežal im v ústrety od vchodu svojho stanu a poklonil sa im až po

beztelesní prijímajú ľudskú fyzickú potravu. To, čo pre nás urobil Isus Christos, náš Spasiteľ, to predchádza akémukoľvek chápaniu, akémukoľvek slovu: nám telesným daroval nám oheň a duch, čo znamená jesť a piť Svoje Telo a Krv.“²⁵⁹

Pokiaľ ide o to, ako sa eucharistický chlieb a víno stávajú Telom Krvou nášho Pána Isusa Christa, nenájdeme v patristickej literatúre žiadnu odpoveď. Naopak, niektorí otcovia Cirkvi sa zámerne vyhýbali tejto otázke. Podobne aj svätý Efrém Sýrsky píše: „Ja, moji bratia, tak ako nemôžem pochopiť Pánovo tajomstvo Svätých tajín, nemám odvahu ísť ďalej a znova sa zaoberať týmito strašnými a skrytými tajomstvami. A ak by som chcel byť opovážlivý a mať tú drzosť o nich hovoriť a nebudem schopný pochopiť toto Božie tajomstvo, ukáže sa, že som nerozumný a bojoval som iba so vzduchom, pretože tieto tajomstvá sú vyššie môjho ľudského chápania. Naopak, je lepšie, aby som oslavoval Boha Otca prostredníctvom svojho jednorodeného milovaného Syna, aby mňa nehodného hriešnika spasil. Ja som smrteľný, zo zeme, z pozemskej prirodzenosti, stvorený pre dobro.“²⁶⁰

UČENIE SVÄTÉHO JÁN DAMASKÉHO O EUCHARISTII

Svätý Ján Damaský o eucharistii píše: „Ako Boh skrze dielo Svätého Ducha urobil všetko, čo stvoril, takže teraz pôsobenie Svätého Ducha robí to, čo je nad-prirodzenejšie a čo možno pochopiť len vierou. „A Mária povedala anjelovi: Ako

zem. Povedal: Pane, ak som získal u teba priazeň, neobíď svojho služobníka. Dám priniesť trochu vody, umyjete si nohy a odpočiniete si pod stromom. Donesiem kus chleba, posilníte sa a pôjdete ďalej. Veď preto ste zabočili k svojmu služobníkovi. Oni odpovedali: Urob, ako vravíš. Abrahám sa poponáhľal do stanu k Sáře a povedal: Rýchlo zamies z troch seí jemnej múky a upeč posúchy! Potom Abrahám sám zabehol k stádu, vybral pekné mladé teľa, dal ho sluhovi a ten sa poponáhľal pripraviť ho. Vzal čerstvé maslo, mlieko, pripravené teľa a predložil im to. Kým jedli, on stál pri nich pod stromom“. (Gen 18, 1 – 8.)

²⁵⁹ КИРИЛЛОВ, А. 1896. Догматическое учение о таинстве Евхаристии в творениях св. Ефрема Сирина. In *Богословский вестник*. Москва, 4, № 11 (1896) 27, s.168 - 169.

²⁶⁰ Позри КИРИЛЛОВ, А. 1896. Догматическое учение о таинстве Евхаристии в творениях св. Ефрема Сирина. In *Богословский вестник*. Москва, 4, № 11 (1896) 27, s.168 - 169.

sa to stane, keď ja muža neznám?"²⁶¹ Archanjel Gabriel odpovedal: Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho zatieni ťa; preto aj to Sväté, čo sa z teba narodí, bude sa volať Syn Boží. A teraz sa pýtate: "Ako sa chlieb stane Christovým Telom a víno a voda sa stanú Krvou Christovou?". A hovorím vám: "Duch Svätý schádza a robí to, čo je mimo ľudské slovo a poznanie"²⁶²

Človek, ktorý je stvorený ako rozumný a slobodný, dostal možnosť za pomoci svojej vlastnej slobodnej vôle neprestajne sa pripájať k Bohu, pokiaľ prebýva v dobre teda v poslušnosti voči svojmu Stvoriteľovi. Keď človek cez porušenie Božieho prikázania padol, ocitol sa pod nadvládou smrti a rozkladu. Stvoriteľ sa zmlieval nad svojím stvorením, stal sa človekom vo všetkom okrem hriechu a spojil sa s našou ľudskou prirodzenosťou.²⁶³ Boh nám daroval svoj obraz a podobu a my sme ho nedokázali zachovať. Boh sám prijíma na seba ľudskú prirodzenosť, aby nás mohol očistiť a znovu urobiť netlennými, aby sme mali účasť na jeho Božstve. Keďže aj nový Adam je duchovný, bolo potrebné, aby aj narodenie bolo duchovné a tiež aj potrava. Preto nám bolo dané rodenie cez vodu a Ducha, to je cez svätý krst²⁶⁴, a potrava Samotný chlieb života Pán náš Isus Kristus, ktorý zostúpil z neba.^{265 266}

Preto sa Christos rozhodol za nás dobrovoľne prijať smrť. V tú noc, keď vydával Seba na smrť, dáva svojim učeníkom a apoštolom Nový Zákon a cez nich všetkým, ktorý v Neho veria. Christos naplňa starozákonnú Paschu, umýva učeníkom nohy²⁶⁷ poukazujúc na znamenie Svätého krstu. Lámajúc chlieb, dáva ho svojim učeníkom hovoriac: „Vezmite, jedzte, toto je moje telo“²⁶⁸

²⁶¹ Lk. 1, 34

²⁶² ИОАНН ДАМАСКИН. 2003. *Точное изложение православной веры*. Москва : Издательство Сретенского монастыря, 2003. s.136.

²⁶³ Žid. 2, 17.

²⁶⁴ Jn. 3, 5.

²⁶⁵ Jn. 6, 48 - 51.

²⁶⁶ "Ja som chlieb života. Vaši otcovia jedli na púšti mannu a pomreli. Toto je chlieb, ktorý zostupuje z neba, aby nezomrel nik, kto bude z Neho jesť. Ja som ten živý chlieb, ktorý zostúpil z neba. Ak niekto je z tohto chleba, bude žiť naveky. A chlieb, ktorý ja dám, je moje telo, ktoré ja dám za život sveta."

²⁶⁷ Jn 13, 4 - 12.

²⁶⁸ Mt 26, 26.

na odpustenie hriechov. Podobným spôsobom „vzal kalich, vzdával vďaky, dával im a hovoril: Pite z neho všetci, lebo toto je moja krv Novej zmluvy, ktorá sa vylieva za mnohých na odpustenie hriechov“²⁶⁹. Toto robte na moju pamiatku.²⁷⁰ „Kedykoľvek teda jete tento chlieb a pijete z tohto kalicha, zvestujete Pánovu smrť, kým nepríde“²⁷¹. Podobne tak ako vo svätom krste, keďže u ľudí je zvykom sa umývať vodou a natierať svoje telo olejom, Boh spojil olej a vodu s blahodaťou Svätého Ducha a učinil ho (krst) kúpeľom znovuzrodenia. Keďže ľudia majú zvyk jesť chlieb a piť vodu a víno, spojil s nimi svoje Božstvo a učinil ich Svojím Telom a Krvou. Chlieb a víno, ktoré sú predložené na obetovanie cez vzývanie Svätého Ducha, sa stávajú Telom a Krvou Christovou, a nie sú dve, ale jedno a to isté. Preto pre tých, ktorí s vierou a dôstojnosťou prijímajú, dostáva sa im odpustenie hriechov, večný život a ochrana duše i tela. Pre tých ktorí prijímajú s nevierou a nedôstojne, prijímajú na svoju záhubu. Podobne ako smrť Christa sa pre veriacich stala životom a nesmrteľnosťou (nerozkladom) vedúcou k večnej blaženosti, pre neveriacich a tých, ktorí zabili Christa, viedla k záhube a večnému utrpeniu.²⁷²

UČENIE SVÄTÉHO GREGORA PALAMU O EUCHARISTII A SPOVEDI

Svätý Gregor Palama hovorí o tom, že vyspovedanie sa z hriechov je počiatkom znovuzrodenia duše. S pomocou pokánia a spovede človek koná dôležitú prípravu a prijíma do seba Spasiteľné semeno, ktoré môže priniesť plody. Poľnohospodári preto vymysleli ako orať zem, pretože pokiaľ nie je poriadne zaoraná a obrobená, vyrastú na nej rôzne divé a neplodné buriny a v jej hĺbke zostávajú ich divé korene. Pluh spovede vyťahuje z hlbiny duše v nej skryté vášne a vykoreňuje ich. Kvôli tomu, ako hovorí svätý Gregor je veľmi dôležité, aby každý pravoslávny kresťan mal svojho duchovného otca, ku

²⁶⁹ Mt 26, 27 - 28.

²⁷⁰ 1 Kor. 11, 24.

²⁷¹ 1 Kor 11, 26.

²⁷² *ЖИЗНЬ ВО ХРИСТЕ СОГЛАСНО УЧЕНИЮ СВЯТИТЕЛЯ ГРИГОРИЯ ПАЛАМИ*. 2018. Салоники : Священная Фессалоникийская митрополия. Кафедральный храм святителя Григория Паламы, 2018. s.135 - 136.

ktorému sa chodí spovedať a prijímať od neho duchovnú radu a povzbudenie. K duchovnému otcovi treba prichádzať s vierou, pokoriť sa pred ním a odkrývať pred ním všetky vášne svojho srdca. Iba ak takto postupujete, pocítite liečbu, ktorú vám dá Christos. Pribiehajúc k svojmu duchovníkovi na spoveď, majte vždy pripravené svoje uši prijímať duchovné poučenie. Dostanúc odpustenie a požehnanie od duchovného otca, zmierujete sa s Tým, ktorý z nekonečnej veľkosti svojej lásky k človeku priklonil nebesá a zostúpil na zem. On sám zasial do srdca ľudí, ktorí ho počúvajú, Spasiteľné semená večného života. Preto, nech sa nikto z vás nevyhýba spovedi – Spasiteľného začiatku pokánia.²⁷³

Svätý Gregor Palama hovorí, že bez spovede a následného pokánia kresťan nie je dôstojný nielen prichádzať k Svätej Čaši, ale ani prijímať slová Božieho učenia. „Ako môže človek prijať do seba Krv aj Telo Christovo, keď sa predtým neočistil spoveďou a pokáním?“²⁷⁴

O prijímaní Svätých Christových tajín učí veľký apoštol Pavol, ktorý dáva všetkým kresťanom nasledujúce prikázanie: „Preto ktokoľvek by nehodne jedol chlieb alebo pil kalich Pána, previní sa proti telu a krvi Pána. Nech teda skúma človek sám seba a tak je z chleba a pije z kalicha. Lebo kto je a pije a nerozoznáva telo, je a pije si odsúdenie.“²⁷⁵ Slová apoštola Pavla označujú to, že človek, ktorý sa nepripravil k prijímaniu týmto spôsobom prijímajúc telo a Krv Christa, odsudzuje sám seba. Christos nechce žiť v tele, ktoré je zaťažené hriechmi. Človek sa nemôže ani skutočne modliť, keď svoje srdce neočistí od hriechu, neočistí svoju myseľ od myšlienky nenávisti a zloby. Ako môžeme prijať do seba Christa pokiaľ sme spoveďou neočistili zo seba svoje hriechy? Aby v nás mohol

²⁷³ ЖИЗНЬ ВО ХРИСТЕ СОГЛАСНО УЧЕНИЮ СЯТИТЕЛЯ ГРИГОРИЯ ПАЛАМИ. 2018. Салоники : Священная Фессалоникийская митрополия. Кафедральный храм святителя Григория Паламы, 2018. s. 64.

²⁷⁴ Позри ЖИЗНЬ ВО ХРИСТЕ СОГЛАСНО УЧЕНИЮ СЯТИТЕЛЯ ГРИГОРИЯ ПАЛАМИ. 2018. Салоники : Священная Фессалоникийская митрополия. Кафедральный храм святителя Григория Паламы, 2018. s. 65.

²⁷⁵ 1 Kor 11, 28 - 29.

žiť Christos, spočiatku sú dôležité pokánie, odpustenie, zdržanlivosť od hriechu, modlitba a ďalšie skutky pokánia.²⁷⁶

„Práve kvôli tomu bratia, poďte najprv sa očistiť. Očistiť sa telom, ústami, myslou, pristúpme k Nemu s čistým svedomím. V opačnom prípade, keď k nemu pristupujeme bez toho, aby sme zanechali hriech, sami dostávame od Neho odsúdenie a sami svojimi rukami odvrhujeme od seba božiu štedrosť a Christovu trpezlivosť k nám všetkým.²⁷⁷

SUMMARY

The importance of the Eucharist is written by many Fathers and teachers of the Church. For example, St. John Chrysostom makes an analysis of the realization of the Eucharist, and in the first place excludes its examination of moralistically as a fact that is only of an ethical-pedagogical character. In his understanding, it is necessary to clarify that this great secret is not just about the love that is born in us, but about the actual reception of Christ's body. The unity of the believer's body with Christ's body, which takes place in the Eucharist, is real, as is the unity of human nature with God in Jesus Christ. In every Eucharist there is Christus, even though it is carried out by countless numbers of bishops and priests countless times over many centuries. Man is a double being, mixed from soul and body. Therefore, it is necessary for the people to be saved to be kept as the soul as well as the body of those who lead them to life. Only the Body that proved to be stronger than death and became the beginning of our lives. Just as the Body, which God gave Him immortality, transforms and transforms the whole body into our body.

²⁷⁶ ЖИЗНЬ ВО ХРИСТЕ СОГЛАСНО УЧЕНИЮ СЯТИТЕЛЯ ГРИГОРИЯ ПАЛАМИ. 2018. Салоники : Священная Фессалоникийская митрополия. Кафедральный храм святителя Григория Паламы, 2018. s. 65.

²⁷⁷ Pozri ЖИЗНЬ ВО ХРИСТЕ СОГЛАСНО УЧЕНИЮ СЯТИТЕЛЯ ГРИГОРИЯ ПАЛАМИ. 2018. Салоники : Священная Фессалоникийская митрополия. Кафедральный храм святителя Григория Паламы, 2018. s. 66.

Zoznam bibliografických odkazov

- ALFEJEV, Ilarion. 2016. *Mystérium víry*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2019. 248 s. ISBN 9788074652097.
- IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. List Rímskym. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava, 2004 s. 76 – 81. ISBN 80-88827-30-2.
- IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. List Rímskym. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava, 2004. s. 87 – 89. ISBN 80-88827-30-2.
- IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. K filadelfským kresťanom. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava, 2004. s. 90 – 93. ISBN 80-88827-30-2.
- IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ. 2004. K smyrnským kresťanom. In *Spisy apoštolských otcov*. (prel. K. Gábriš). Doplnené a upravené vydanie. Bratislava, 2004. s. 93 – 96. ISBN 80-88827-30-2.
- EGERIA. 2009. *Púť do Svätej zeme. Itinerarium Egeriae*. Bratislava : Trnavská univerzita, Teologická fakulta, 2006. 222 s. ISBN 80-7141-539-1.
- ЕПИСКОП ПОЛОЦКИЙ И ГЛУБОКСКИЙ ФЕОДОСИЙ. 1999. *Гомилетика. Теория церковной проповеди*. Сергиев Посад : Московская Духовная Академия, 1999. 324 с. ISBN 5-88056-011-2.
- HIPPOLITOS RÍMSKY. 2000. *Apoštolská tradice*. Velehrad : Refugium, 2000. 55 s. ISBN 80-86045-45-5.
- HORKAJ, Š., PRUŽINSKÝ, Š. 2003. *Eucharistia. Tajomstvo Božieho kráľovstva*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity, 77 s. 2003. ISBN 80-8068-201-1.
- ИОАНН ДАМАСКИН. 2003. *Точное изложение православной веры*. Москва : Издательство Сретенского монастыря, 2003. 162 s.
- ИОАНН КРОНШТАДТСКИЙ, Св. 2014. *Живой колос с духовной нивы*. Минск : Белорусская Православная церковь, 2014. 255 s. ISBN 978-985-511-715-6.
- ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ, Св. 2008. *Против ересей. Доказательство апостольской проповеди*. Санкт-Петербург, 2008. ISBN 978-5-903525-22-5.

- JEŽEK, V. 2004. *Křest, myropomazání, eucharistie a jejich role v byzantské teologii*. In Synergia : časopis venovaný byzantským dejinám, kultúre a teológii, č. 3. 4., roč. II (2004), s. 22 - 29. ISSN 1336-2275.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 194 s. ISBN 80-8068-306-9.
- КИРИЛ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ, 2001. *О манне и крастелях*. Москва, 2001.
- КИРИЛЛОВ, А. 2009. *Догматическое учение о таинстве Евхаристии в творениях св. Иоанна Златоуста*. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургская православная духовная академия Архив журнала «Христианское чтение», 2009.
- КИРИЛЛОВ, А. 1896. *Догматическое учение о таинстве Евхаристии в творениях св. Ефрема Сирина*. In *Богословский вестник*. Москва, 4, № 11 (1896) 27, s. 167 - 193.
- КОНДРАКОВ, П. 2009. *Со страхом Божиим и верою приступите. Из опыта служения литургии св. праведным Иоаном Кронштадтским*. Москва, 2009. ISBN 5-94625-330-7.
- ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ ТВОРЕНИЙ СВЯТИТЕЛЯ ИОАННА ЗЛАТОУСТА. 2005. Том 7 - 9. Издательство Белорусского Экзарата – Белорусской Православной Церкви. Харвест, 2005. ISBN 985-6503-82-5.
- ŘENOŘ Z NYSSY. 2015. *Katechetická řeč*. Praha : OIKOYMENH, 2015. ISBN 978-80-7298-513-5.
- СВЯТИТЕЛЬ КИРИЛЛ АРХИЕПИСКОП ИЕРУСАЛИМСКИЙ. 1991. *Почуения огласительные и тайноводственные*. Москва, 1991.
- СЫСОЕВ, Д. – МАКСИМОВ, Г. 2012. *Как часто надо причащаться*. Москва : Благотворительный фонд „Миссионерский центр имени иерея Даниила Сысоева“, 2012. ISBN 978-8-4279-0019-5.
- ШАРАПОВ, В. 2011. *Что находится в чаше причастия?* Москва, 2011. ISBN 978-5-905142-05-5.
- ТКАČEV, A. 2018. *Nebeský chléb*. In *Hlas pravosláví*. Praha : Pravoslávna církev v českých zemích. č. 2 (2018). ISSN 0323-1089.
- WARE, T. 1987. *The Orthodox church*. London : Penguin books, 1987. ISBN 9780140146561.

- ZIZIOULAS, J. 1995. Eucharistia a Božie Kráľovstvo. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995, roč. XVIII (3), s. 44 - 90.
- ЗИЗИУЛАС И. 2009. *Церков и Евхаристия. Сборник статей по православной эклесиологии*. Республика Марий Эл : Богородице-Сергиева пустынь, 2009. 332 s. ISBN 978-5-98268-004-4.
- ЖИЗНЬ ВО ХРИСТЕ СОГЛАСНО УЧЕНИЮ СЯТИТЕЛЯ ГРИГОРИЯ ПАЛАМИ. 2018. Салоники : Священная Фессалоникийская митрополия. Кафедральный храм сятителя Григория Паламы, 2018.

Sekundárna literatúra

- ВЕНИАМИН (ФЕДЧЕНКОВ), Митр. 1997. *Всемирный светильник преподобный Серафим Саровский*. Москва, 1997.
- Кирил АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ. 2001. Глафиры, или искусные объяснения избранных мест из книги Исход. In *Творения свт. Кирила Александрийского*. Том II. Москва, 2001.
- KORMANÍK, P. 2010. *Pravoslávne dušpastierstvo III*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2010. 165 s. ISBN 978-80-555-0293-9.
- KORMANÍK, P. 2017. Sväté svätým! In *Pravoslávny kalendár 2018*. Prešov : Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2017. ISBN 978-80-89643-05-9.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2007. *Введение в святоотеческое богословие*. Минск, 2007.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2007. *Sväté Písmo ako zjavené slovo Božie a jeho výklad v dielach sv. Jána Zlatoústeho*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. ISBN 978-80-8068-627-7.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. ISBN 80-8086-286-0.
- ZOZULAK, J. 2001. *Katechetické poslanie cirkvi*. Prešov, 2001. ISBN 80-8068-058-2.
- ZOZULAK, J. 2005. *Filozofia, teológia, jazyk*. Prešov, 2005. ISBN 80-8068-352-2
- ZOZULAK, J. 2012. *Ján Zlatoústý a jeho teológia eucharistie*. Prešov, 2012.

Internetové zdroje

ИОАНН ЗЛАТОУСТ, *Беседа XLVII на Евангелие Иоанна*. [online]. [2018-10-17].

Dostupné z: <http://www.kistine1.narod.ru/ZLATOUST/Z08_2/t08_2.htm>.

ИОАНН ЗЛАТОУСТ. *Беседы на первое послание к Коринфянам* [online].

[2018-09-12]. Dostupné z: <https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Zlatoust/tolk_64/>.

ИОАНН ЗЛАТОУСТ. *Беседа XXV на Первое послание к коринфянам*. [online].

[2018-10-17]. Dostupné z: <http://www.kistine1.narod.ru/ZLATOUST/-Z10_1/Z10_1_25.htm>.

ИОАНН ЗЛАТОУСТ. *Беседа LXXXII на Евангелие Матфея*. [online]. [2018-10-

17]. Dostupné z: <http://www.kistine1.narod.ru/ZLATOUST/Z07_2/Z07_2_38.htm>.

HILARION Alfejew, 2013. *O częstym przystępowaniu do Eucharystii*. [online].

[2018-08-09]. Dostupné z: <<http://www.kosciol.pl/article.php/2012010200-2803390>>.

HOLY FATHERS LEARNING ABOUT THE MYSTERY OF THE BODY AND BLOOD OF JESUS CHRIST

Ján PILKO, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 08001 Presov, Slovakia, jan.pilko@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The importance of the Eucharist is written by many Fathers and teachers of the Church. For example, St. John Chrysostom makes an analysis of the realization of the Eucharist, and in the first place excludes its examination of moralistically as a fact that is only of an ethical-pedagogical character. In his understanding, it is necessary to clarify that this great secret is not just about the love that is born in us, but about the actual reception of Christ's body. The unity of the believer's body with Christ's body, which takes place in the Eucharist, is real, as is the unity of human nature with God in Jesus Christ. In every Eucharist there is Christus, even though it is carried out by countless numbers of bishops and priests countless times over many centuries. Man is a double being, mixed from soul and body. Therefore, it is necessary for the people to be saved to be kept as the soul as well as the body of those who lead them to life. Only the Body that proved to be stronger than death and became the beginning of our lives. Just as the Body, which God gave Him immortality, transforms and transforms the whole body into our body.

Keywords

Eucharist, Jesus Christ, body, blood, mystery

HISTÓRIA BYZANCIE A POSTBYZANTSKE OBDOBIE KONŠTANTÍNOPOLSKÉJ CIRKVI

Marián FEĎO

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

V našom prostredí existuje veľmi málo štúdií zaoberajúcich sa rôznymi etapami cirkevných dejín. Najmenej rozpracovanou z nich je V. etapa, ako ju zvyčajne historici označujú. Tvorí ju rok 1453-1918²⁷⁸. V tejto etape je veľmi zaujímavá otázka, čo bolo s Konštantínopolskou cirkvou po páde Konštantínopolu (Carihradu) v r. 1453; to je aj hlavným predmetom zamerania sa na tému, ktorej si myslíme, že v našom prostredí sa venuje málo literatúry. Ďalšou témou je história Byzancie ako aj jej význam, zámer či vplyv. Samozrejme, tieto témy v tomto článku ani v celej jednej knihe nedokážeme dostatočne opísať, ale čo najlepšie sa o to aspoň stručne pokúsime. Zámerom tejto štúdie je minimálne načrtnúť nejaké základy na odrazenie sa do ďalšieho štúdia, keďže samotná história, či už pre kresťana alebo aj pre obyčajného človeka, je disciplínou, ktorej je potrebné venovať viac pozornosti. Samotný Cicero dospel k záveru, že „história je svedkom dôb, svetlom pravdy, pamäťou duše, učiteľkou života, opísaním minulého.“²⁷⁹ Samozrejme, že v tomto období (myslíme V. etapu) existuje mnoho ďalších významných udalostí, ako napríklad vytváranie cirkevných autokefalií. No pád Konštantínopolu je udalosťou jednak zdrvivou, udalosťou poučnou a udalosťou prelamujúcou veky. Tento rok môžeme považovať, aj za ako rok, kedy končí stredovek a začína nové historické obdobie pod názvom novovek. Je to vek šírenia sa začínajúcej pokrokovej vedy, obdobie geografických objavov, nových vznikajúcich obchodov, či vek hlásania rozumu v podobe nových vznikajúcich filozofických

²⁷⁸ Pozri ALEŠ, P. 1992. *Cirkevné dejiny I.* 2. vydanie. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1992. s. 10.

²⁷⁹ Šafin, J. 2005. *Zamyslenie nad dejinami alebo o práci kresťanského historika.* Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 35.

systémov z východu na západ. Pád Konštantínopolu nenastala len cirkevná pohroma Východu, ale zosilnelo nebezpečenstvo prenikajúcich seldžuckých Turkov do Európy, ktorým v tom po dlhé stáročia Byzancia bránila. Všeobecne platí, že všetko zlé je na niečo dobré. V tomto prípade vidíme obrovskú grécku migráciu smerom na západ, hlavne do rozvinutých častí Talianska. Táto grécka emigrácia stála pri vzniku nového hnutia už spomínaného humanizmu, čoho sa dotkneme neskôr. Byzantský dvojhlavý orol tak opúšťa brehy Bosporu a letí do inej „držávi“ a to do Ruska.

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA STARÉHO RÍMA

Na začiatok si musíme ujasniť, čo bola Byzancia, odkiaľ vzišla, čo znamenala a v poslednom rade čo stále znamená. „Rím bol založený v roku 753 pred našim letopočtom, uvádza sa v historických prehľadoch a príručkách. V niektorých je dokonca uvedené, že sa tak stalo 21. apríla, ale v presnejších sa pripája, že tento dátum sa opiera o „rímsku tradíciu“. Zakladateľom Ríma²⁸⁰ boli podľa tej istej tradície bratia Romulus a Rémus“²⁸¹.

Ako to väčšinou býva pri vzniku veľkých civilizácií, nevie sa presne, kedy a ako vznikli. Preto zdroje o vzniku veľkých civilizácií sú založené na povestiach a legendách. Presne tak je to aj o vzniku Ríma. Všetko čo je na tomto svete, je len dočasné a to samozrejme platí aj pre večné mesto, o ktorom písalo mnoho básnikov vyzdvihujúci jeho slávu.

„Meno dostala od Helénov. Dali jej ho podľa kmeňa Italov, s ktorým sa stretli v kraji, kde má „talianska čižma“ päť. Neskôr sa tento názov rozšíril ďalej na sever a v treťom storočí pred našim letopočtom sa dostal cez celý Apeninský polostrov až po rieku Rubikon. Na začiatku nášho letopočtu ho výnosný obchod preniesli po Alpy. Meno malého kmeňa Italov nesie dnes šesťdesiatmiliónový taliansky národ, priamy potomok rímskej moci a slávy“.²⁸²

„Napriek všetkým rozporom a rozdielom je medzi historikmi starovekého Ríma v mnohých veciach zhoda. Platí to hneď o základnom rozdelení rímskych

²⁸⁰ Pozri tiež ГРАИТ, М. 2003. *Цивилизация древнего Рима*. Москва : Центрполиграф, 2003. s. 9.

²⁸¹ ZAMAROVSKÝ, V. 1988. *Dejiny písané Rímom*. Bratislava : Mladé Letá, 1988. s. 15.

²⁸² ZAMAROVSKÝ, V. 1988. *Dejiny písané Rímom*. Bratislava : Mladé Letá, 1988. s. 28.

dejín na tri veľké epochy: kráľovskú, republikánsku a cisársku. Kráľovské obdobie sa začína podľa tradície založením Ríma roku 753 pred n. l. a končí sa vyhnaním kráľa roku 510 pred n. l. Pravda, toto datovanie je celkom konvenčné. Niektorí historici nazývajú z opatrnosti všetko, čo bolo pred založením republiky, „najstaršie obdobie“, ktorého začiatky sa strácajú v šere predhistórie. Republikánske obdobie sa rozdeľuje spravidla na tri medziobdobia: začína sa podľa tradície roku 510 pred n. l. a končí sa roku 31 pred n. l. Prvé medziobdobie, tzv. raná republika, sa začína vyhlásením republiky a končí sa dobytím mesta Volsinii roku 265 pred n. l., ktoré znamenalo ovládnutie celej Itálie Rimanmi. Druhé medziobdobie, v ktorom sa stal Rím pánom Stredomoria, sa začína prvou púnskou vojnou a končí sa ovládnutím Grécka a Kartága, t. j. od roku 244 do roku 146 pred n. l. Niektorí historici posúvajú však jeho koniec až do roku 133 pred n. l., kedy Rímu pripadlo Pergamské kráľovstvo v Malej Ázii. Tretie medziobdobie nazývané ako kríza republiky, sa začína vypuknutím vnútorných rozporov za tribunátu bratov Gracchovcov a končí sa občianskymi vojnami, ktoré viedli k zániku republiky (133-31 pred n. l.). Cisárske obdobie sa začína nastolením trvalej Augustovej samovlády roku 31 pred n. l. Jeho prvé medziobdobie sa nazýva rané cisárstvo a trvá zhruba dve storočia (do roku 192), druhé sa zvyčajne označuje ako kríza cisárstva, kedy roku 395 došlo k rozdeleniu rímskej ríše. Východná prežila pád západnej až do roku 1453, kedy jej hlavné mesto Konštantínopolis (v slovanskom preklade známy ako Carihrad) dobyli Turci.²⁸³

„Moderní historici dávajú prednosť pred označením cisárstva termínu principát, teda pomenovaniu vyjadrujúcu relatívnu liberálnu monarchiu, ktorá mala fungovať v prvých dvoch storočiach po narodení Christa, zatiaľ čo dominát sa stal označením absolútnej monarchie pod vládou cisára, ktorý sa vyhlasuje za pána a boha (dominus et deus).“²⁸⁴ Treba povedať, že jednou z vecí, ktorá sa vyčíta napr. aj samotnému Konštantínovi Veľkému je práve tá, že užíval stále pohanský titul „pontifex maximus“. Tento titul bol užívaný symbolicky preto,

²⁸³ ZAMAROVSKÝ, V. 1988. *Dejiny písané Rímom*. Bratislava : Mladé Letá, 1988. s. 92.

²⁸⁴ ŠAFIN, J. 2011. *Počiatky Byzancie, Konštantín Veľký a antické dedičstvo*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2011. s. 7.

že sv. Konštantín sa považoval za panovníka, ktorému bola zverená zodpovednosť a starostlivosť o cirkev. Samozrejme, že nie v zmysle zásahov do nej, ale skôr jej pomoci. Aby sme sa vyhli špekulatívnemu mysleniu o „césaropapizme“ pripomeňme si, že tento stav v Byzancii nikdy nenastal. Ak to niekto tvrdil, tak hlavne na základe toho, že Byzantský cisári zvolávali všeobecné snemy cirkvi. Lenže ako tieto snemy zvolávali, tak ich aj spätne mohli exkomunikovať z cirkvi. „Avšak pravdu povediac, moderným historikom pravdepodobne vyhovuje obchádzať niektoré relevantné fakty, ktoré svedčia o tom, že za „pánov a bohov“ sa nepovažovali iba cisári v dobe, keď sa kresťanstvo stále pevnejšie etablovalo v ríši, ale aj oveľa skôr. Veď už Augustus prijal tutil „Divi filius“ (syn boží). A titul „princeps“, užívaný ešte Cicerom, prebral len ako označenie toho, kto má byť prvým z občanov na čele štátu. Cisár teraz kumuluje všetku moc vo svojich rukách, pretože ma právomoci (impérium) konzula aj prokonzula (môže vojensky zasahovať v Itálii i kdekoľvek inde v ríši a veliť armádam a preto ma titul imperátora), je tribúnom ľudu (vďaka tomu môže riadiť a zvolávať komisie) a čo je hlavné, je najvyšším veľkňazom (pontifex maximus). Navyše po smrti, neskôr v niektorých prípadoch už za života, uctievaný ako boh, čo nadväzuje ne heroizáciu slávnych mužov dávnoveku i zbožštenie Cézara. A tak titul Augustus, ktorý Octavius prijal je skôr náboženského charakteru“.²⁸⁵

BYZANCIA AKO POKRAČOVATEĽKA RÍMSKEJ CIVILIZÁCIE

Keby sme do 16. st. užívali na západe slovo byzantológia, ani intelektuálna elita by presne nevedela čo si má pod týmto pojmom predstaviť. Prvί, kto toto slovo začal používať a dávať mu zmysel aký ma dnes, bol Hieronim Wolf. Hieronim Wolf bol učenec, mysliteľ, nemecký historik a humanista. Známý sa stal vďaka svojmu dielu *Corpus Historiae Byzantinae* (zbierka byzantských dejín). Súčasník Martina Luthera, ktorý ako ostatní humanisti, hľadal v dejinách neskazené kresťanské myslenie, ktoré chcel spoznať. Byzantská história je veľmi dôležitá pre štúdium byzantológie ako takej. Poďme teda si niečo o nej povedať.

²⁸⁵ ŠAFIN, J. 2011. *Počiatky Byzancie, Konštantín Veľký a antické dedičstvo*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2011. s. 7.

„A ak obdobie od pádu Západorímskej ríše v roku 476 n. l. až do talianskej renesancie v 15. st. bolo označované výrazom „stredovek“ (ktorý samozrejme presadzovali aj taliansky humanisti), potom v očiach osvietenecov ranného novoveku nenašla ani Byzantská ríša milosť v ich očiach. Aj keď bola priamym pokračovaním rímskej ríše na východe a naďalej udržiavala jej štátne a spoločenské inštitúcie, ako aj jej kultúrny obsah pravoslávneho kresťanstva. V ich očiach bola Byzancia len úpadková a degenerovaná forma pôvodnej klasickej veľkosti, ale aj tak ich odsúdenie Byzancie bolo veľmi prízemné a jednostranné. Voltaire videl v byzantských dejinách len „bezennú kopu zlých vecí a zázrakov“ a jeho súčasník Montesquieu sa o nich vyjadroval ako o „nekonečnom boji v spisknutiach, vzburách a ničomnostiach. A len o niečo neskôr jeden veľký anglický historik Edward Gibbon, ktorého dielo *Úpadok a pád rímskej ríše* výrazne ovplyvnilo myslenie niekoľko generácií historikov, charakterizoval byzantské obdobie ako „víťazstvo barbarstva a náboženskej viery nad rozumom“²⁸⁶.

Tato dŕžava dosiahla najdlhšie trvajúcu existenciu v porovnaní s civilizáciami nášho letopočtu, takmer tisícsto rokov. Pokiaľ by Gibbons mal pravdu ohľadne Byzancie, tak sa môžeme zamyslieť nad tým, či by bolo možné, aby tento štátny útvar prelínajúci sa s cirkevnými ideálmi vydržal tak dlhé obdobie? Nech si každý odpovie sám. Byzancia už vtedy, bola centrum vzdelanosti a rozvoja duchovného života.

„V celom kresťanskom svete nebolo mesta, ktoré by mu mohlo konkurovať, ako napr. počtom obyvateľov, rozlohou, svojou krásou, či výstavnosťou alebo nakopeným bohatstvom. Ležalo na mieste, kde sa Európa dotýka s Áziou, chránená z troch strán morom a na pevnine mohutnými hradbami, na ktoré si po stáročia robili nároky vojnovými útokmi stovky nepriateľov. Konštantínopol bol skutočne cisárskym mestom. Carihrad, ako neskôr pomenovali Slovania, v ľudoch zo západu vzbudzoval obdiv a závišť. Tento pocit sa miešal s odsudzovaním a pohrdaním. Predovšetkým sa vyznačoval nepochopením a odcudzením sa, pretože Byzancia bola iná! Samozrejme, už v antickom období, kedy stredom historického vývoja bola oblasť Stredozemného mora, všetky

²⁸⁶ AVENARIUS, A. 1992. *Dějiny Byzance*. Praha : Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1992. s. 5.

krajiny, ktoré ju obklopovali, boli taktiež súčasťou jediného politického celku a mali spoločnú tú istú civilizáciu“²⁸⁷. Grécky jazyk bol už od pradávna Helénskej kultúry jazykom poézie a filozofie. Za ďalšie, čo sa týka počtu a hĺbky cirkevných spisovateľov, gréčtina je na prvom mieste. Táto gréčtina, ktorá bola používaná v Byzantskej ríši, bola gréčtina ľudová (koini), teda gréčtina po reforme jazyka od čias Alexandra Veľkého. Tento panovník chcel uľahčiť tento zložitý jazyk aby ním mohol komunikovať aj obyčajný ľud. „Medzi latinsky hovoriacimi oblasťami Západu a na druhej strane Východnými oblasťami, kde zjednocujúcim kultúrnym činiteľom bola gréčtina, prejavovali sa očividné rozdiely a to tak v spoločenskom živote, ako aj v duchovných spôsoboch a kultúrnych prejavoch ľudí. Vývoj politických udalostí kultúrny rozchod obidvoch oblastí len urýchlil a prehĺbil.“²⁸⁸ Pri štúdiu histórie je potrebná filozofia kvôli poznaniu duchovnej klímy obyvateľstva a tak je jednoduchšie lepšie chápať dobu. To iste platí aj pri cirkevnej histórii, že je dôležité študovať bohoslovie cirkvi. Pri štúdiu sa človek dopátra ku apoštolskému pôvodnému učeniu, ktoré pravoslávie dodržiava do dnes. „Pod mohutným náporom barbarských kmeňov a tiež aj v dôsledku veľkej vnútornej krízy sa rímska moc v druhej polovici 5. st. na Západe zrútila. V roku 476, kedy bol posledný západorímsky cisár zosadený jedným z germánskych náčelníkom v rímskych službách, nemal síce v očiach súčaníkov ten význam, ktorý mu dávali v neskorších storočiach, ale aj tak vyjadroval symbolicky koniec jednej éry. Snáď najvýstižnejšie charakteristiku byzantskej civilizácie podal G. Ostrogorský, ktorý ju definoval ako syntézu rímskej štátnej formy, gréckej kultúry a kresťanskej viery. Vystihol tým tri najvýraznejšie rysy byzantskej spoločnosti. Je potrebné však zdôrazniť, že splývali jedna s druhou a navzájom sa dopĺňali. Byzantská civilizácia získala zvláštnu jedinečnosť, ktorej monolitická celistvosť vzbudzuje dojem až neochvejnej nehybnosti.“²⁸⁹

²⁸⁷ AVENARIUS, A. 1992. *Dějiny Byzance*. Praha : Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1992. s. 5.

²⁸⁸ AVENARIUS, A. 1992. *Dějiny Byzance*. Praha : Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1992. s. 6.

²⁸⁹ AVENARIUS, A. 1992. *Dějiny Byzance*. Praha : Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1992. s. 5.

Postupne udalosti, ktoré sa v Rímskej ríši diali, ešte pred pokresťančením ríše, boli veľmi zlé pre kresťanský svet. Vôbec to nevyzeralo nádejne, ale je dobre spomenúť si na slová a evanjelia: „Kto pretrpí do konca bude spasený“. „Ak sa počas dejín ľudstva dejú zázraky, tak v týchto časoch sa rozhodne jeden stal. Fascinujúcim, samozrejme z Božej vôle, je pre nás obrátenie sv. Konštantína Veľkého na vieru kresťanskú. Imperátor Konštantín Veľký bol synom Konstancia Chlora, spravujúceho západnú časť Rímskej ríše (Britániu a Gáliu), „svätý apoštolom rovný Helén“, ako ho nazýva Smirnov. Na prijatie kresťanstva bol mierne pripravený svojou matkou. Jeho otec bol pohan, ktorý ochraňoval kresťanov. V roku 312 vznikla nová vojna imperátora Konštantína s Kesarom Maxentiom, synom Maximiana. V čase tejto vojny, krátko pred bitkou, okolo obeda, kedy slnko začalo zapadať, Konštantín s unavenými očami uvidel na nebi znamenie križa s nadpisom: v tomto mene zvíťazíš (EN TOUTO NIKA). Vojenskú bitku nad Maxentiom vyhral, aj keď Maxentios bol v dosť prevažnej vojenskej prevahe²⁹⁰“. Pri tejto udalosti je aj známy výrok, ktorý povedal sv. Konštantín, o čom hovorí aj Smirnov: „V tomto znamení som porazil Tyrana.“²⁹¹ V roku 313 spolu so svojim spoluvládárom Licíniom vyhlásili slávny Milánsky edikt, kedy v rímskej ríši boli zrovnoprávnení kresťania s ostatnými religiami. Konštantín neskôr okolo roku 325 prenáša sídlo zo starého Ríma do nového Ríma, mesta Byzantion, neskôr pomenujúc ho ako Konštantínopol (Konštantínove mesto). Patrí k najvýznamnejším a najslávnejším osobnostiam a teda aj cisárom²⁹² Byzancie.

Jedným z významných cisárov Rímskej ríše je určite aj sv. Justinián. Sv. cisár, ktorý chcel naplniť slova apoštola Pavla o tom, aký by mal byť štát. Toto božské impérium, ktoré sa postupne budovalo na zemi, môžeme vnímať ako ideál kresťanskej ríše. „Nie je doba ako doba. Nie každý čas v Byzancii bol totožný s časom sv. Justiniána. Neobyčajné úsilie v časoch Justiniánových, malo za cieľ

²⁹⁰ СМІРНОВ, П. 2017. *История христианской церкви*. Почаев : Издательство Свято-Успенской Почаевской Лавры, 2017. s.74.

²⁹¹ СМІРНОВ, П. 2017. *История христианской церкви*. Почаев : Издательство Свято-Успенской Почаевской Лавры, 2017. s.74.

²⁹² Pozri tiež ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II. Kresťanská Cirkev v Období Všeobecných Smetov*. Prešov : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995. s. 5.

vzkriesiť ideu Rímskej dŕžavi a zjednotiť rôzne národnosti prebývajúce na území Byzancie, jednotnosťou viery a zákona. Táto myšlienka, bola prakticky realizovaná obrovskou energiou sv. Justiniána, ktorý za ňu bojoval. Sv. Justinián si musíme vážiť, ako aj jeho úsilie ceníť si ľudí a dávať im prácu a príkazy, ktoré budú schopní zvládnuť, teda aby každý robil to, čo mu prináleží podľa jeho schopností. No pre túto Justiniánovu ideu nebolo vo veľkolepom impériu pochopenia ani miesta a taktiež snahy sv. Justiniána v politických sférach nemali dlhé trvanie. Naproti tomu úlohy Herakleiosa boli jasné a konkrétne, nešlo tu o ľudské ideály, ale viac sa hovorilo o tom, ako zachrániť to, čo sa dalo, to, čo bolo zničené vojnami“²⁹³.

Sv. Justinián je autorom myšlienky, ktorú vnímal ako ideál zriadenie štátu a cirkvi. „V Justiniánovej 6. novele „O symfónii“ a v „Epanagoge patriarchu Fótia,“ prijatých medzi základné zákony cisárom Bazilom I. Makedónskym (867-886), ale aplikáciou postulátu viery, priamou konzekvenciou dogmy Vtelenia, ktorá umožňuje spojiť všetky formy služby (katholici) v službe jedinému Božiemu kráľovstvu. Nie náhodou Justiniánov zákonník začína Niceo - Carihradským vyznaním viery! Je to práve dogma, ktorá leží v základe toho, čo býva tak chybne a ľahkomyselne nazývané „byzantský cézaropapizmus“²⁹⁴. Cirkev predstavuje univerzálny poriadok života, zatiaľ čo cisárom patrí spravovanie štátu, jeho riadenie vo vonkajších záležitostiach. No cirkev a štát sú zároveň akoby jediným organizmom“²⁹⁵.

„Túžby a predstavy sa zrážali s cirkevným ideálom a kánonickými normami aby sa opäť raz v dejinách potvrdil antagonizmus medzi utopizmom a eschatologizmom. Napriek tomu Byzancia bola dedičkou rovnako aténskej demokracie, ako aj rímskej monarchie, ale tiež viery, ktorá sa zo znepokojeného Jeruzalemu rozšírila do celého sveta. A napriek skepticizmu mnohých dlhú dobu bola dobrou dedičkou. Stáročia mužne stála na stráži kresťanskej

²⁹³ УСПЕНСКИЙ, Ф.И. 2001. *История византийской империи*. Москва : Издательство Астрель, 2001. s. 3.

²⁹⁴ Pororovnaj EVDOKIMOV, P. 1971. Pravosláví. Historický úvod. In *Pravoslavný teologický zborník*. Praha, 1971. s. 50.

²⁹⁵ ŠAFIN, J. 2007. *Palamizmus v Kontexte Byzantskej Teológie a Latinského Kresťanstva*. 1. Časť. *Prehistória Palamizmu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 12.

civilizácie, odolávajúc náporom najrozmanitejších barbarov, ktorí sa usilovali, ako magnet priťahovaný jej rozprávkovým bohatstvom, siahnuť na samotné srdce ríše. Nakoniec sa im to podarilo. Teda takmer! Mesto síce dobyli, avšak nezlomili ducha národa, nezlomili jeho vieru, ktorá aj v tých najťažších časoch dodávala ľuďom presvedčenie, že tento svet, o ktorom vedeli, rovnako ľudský život na zemi, je pomínajúci, a nemôže byť absolútne spravodlivý“²⁹⁶.

„K sv. Justiniánovi by bolo potrebné dodať, že štátne aktivity, resp. štátnické činy imperátora Justiniána, ako aj všetky jeho pozitívne aspekty, sú skúmané, rešpektované a publikované v špecializovaných prácach uznávaných historikov“.²⁹⁷

„Dokonca ani Hieroným Wolf (1516-1580) nemal na Byzanciu práve najlepší názor. Napriek tomu, že ako jeden z prvých európskych učencov sa usiloval podať byzantskú históriu v celku (*Integrum totius Byzantinae historiae Corpus*) a varovať pred mylnou predstavou o tejto ríši ako o slabej monarchii, videl v nej predovšetkým cisársku nedbanlivosť, množstvo vnútorných nezhôd a nevzdelané a hašterivé mníšstvo“.²⁹⁸

„Zložitosť vzťahov medzi štátom a kresťanskou cirkvou spočíva v tom, že Byzancia bola kresťanským impériom. Apoštol Pavol v liste Rimanom (13, 1-7), v ktorom vysvetľoval bohoslovecké základy pojmu cirkev a štát, vychádzal z dejinných súvislostí pohanského rímskeho štátu. Podobne tieto dôkazy pre chápania tohto ideálu - štát a cirkev - nachádzame v Byzancii. Rímska politológia posledného storočia pred naším letopočtom prekonala klasický model politológie mesto – štát a uviedla do života chápanie impéria ako štátneho útvaru rozpínajúceho sa v celom obývanom svete tej doby. Tento pohľad na štát, založený na osnovách stoickej filozofie, premenil Rím z mestského štátu vo

²⁹⁶ ŠAFIN, J. 2007. *Palamizmus v Kontexte Byzantskej Teológie a Latinského Kresťanstva*. 1. Časť. *Prehistória Palamizmu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 13.

²⁹⁷ ГЕРОСТЕРГИОС, А. 2010. *Юстиниан великий император и святой*. Москва : Издательство Сретенского монастыря, 2010. s. 7.

²⁹⁸ ŠAFIN, J. 2007. *Palamizmus v Kontexte Byzantskej Teológie a Latinského Kresťanstva*. 1. Časť. *Prehistória Palamizmu*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 13.

svetové impérium patriace do Božského posvätného plánu“.²⁹⁹ Predovšetkým, ak sa hovorí o Byzancii, určite treba hovoriť o siedmych všeobecných snemoch prvého tisícročia, ktoré sú základným kameňom štúdia jednak pre cirkevné dejiny ako samostatnú historickú disciplínu a taktiež ako aj byzantológiu. Snemy boli stretnutia, kde sa riešili bohoslovecké, právnické, politické záležitosti štátu a teda tvoria základ pre štúdium civilizácie ako takej³⁰⁰.

PÁD KONŠTANTÍNOPOLU

Ak Cicero vraví: „Kto nepozná vlastnú históriu, musí ju prežiť ešte raz“, skutočne vedel a videl z historického hľadiska veľkosť ľudského egoizmu, pýchy a nepoučiteľnosti sa z histórie ľudstva. Pád Konštantínopolu je len jeden z takýchto príkladov. Treba povedať, že začiatky zoslabovania a zosilňovania feudálnej moci, intrigy, únie so západnou cirkvou, atď. sú viditeľné oslabenia štátu, ktorých vývin pozorujeme dlhšiu dobu. „V polovici 15. st. muselo byť každému nezaujatému pozorovateľovi jasné, že pobrežie starobylej ríše je stratené. Jej územie tvoril len Konštantínopol, napoly vyľudnený a napoly v troskách, spolu s niekoľkými mestami roztrúsenými na marmanskom a čiernohorskom pobreží Thrákie a ostrovy Tenedos a Imbros, strážiaci úžinu Dardanel. Z vedľajších vetví, teda zo šľachtických rodov, pretrval Morejský despotát, ovládajúci, s výnimkou niekoľkých benátskych pevností, celý Peloponéz. Na východe odolávalo cisárstvo Komenovcov. Stále žilo niekoľko nekontrolovateľných latinských panstiev na Gréckej pevnine a niekoľkých ostrovov, pričom ostatné patrili Benátkam a Janovu, spolu s niekoľkými pevninskými prístavmi. Všade inde, od ústia Dunaja až k pohoriu Taurus, patrilo všetko osmanským Turkom. Osmanská ríša sa mohla tešiť zo svojej schopnej a energetickej vlády, ktorej armáda bola najlepšia a najmodernejšia na svete. Keď v roku 1451 dosadol na osmanský trón nadaný a ctižiadostivý devätnásťročný chlapec Mehmed II., asi nikto nečakal, že dobyje cudzie mesto, ktoré ležalo v srdci jeho územia. V ohrozenom meste panovalo napätie.

²⁹⁹ KRYŠTOF. 1995. *Byzantológia I. Úvod a Přehledné Dějiny Byzantského Štátu*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Prešove, 1995. s. 13.

³⁰⁰ Pozri tiež KÜLZER, A. 2016. *Byzanc, dejiny - spoločnosť - kultúra*. (prel. Vlastimil Drbal). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2016. s. 29.

Filozofické a bohoslovecké debaty, ktoré dávali Byzantínci do popredia, museli ustúpiť naliehavejším politickým témam: je možné ríšu zachrániť?“³⁰¹ Lenže ak zvážime, ak by boli skôr riešené tieto bohoslovecké debaty, mohlo sa v histórii predísť rozkolu cirkvi a teda aj postupnému odcudzeniu a ochladnutiu vzťahov, ktoré vyvrcholilo z nenávisti až k 4. Križiackej výprave, roku 1204? „Táto politická téma, obsahovala aj náboženský prvok. Existovala totiž jedna nádej ako ríšu zachrániť, ale pomoc musí prísť len z vonku a to zo západu. Jednalo sa o úniu s Rímom. V tomto napätom okamihu sa cirkev snažila dať svojmu ľudu podporu ako sa len dalo. Postupovaním Turkov sa byzantská moc rozpadávala. Sám Konštantínopol vytváral zmätok svojou unionistickou politikou. Nebol žiadny patriarcha. Posledný patriarcha, Gregorios Mammas, utiekol do Talianska. Cisár nenašiel dosť ľudí, ktorí by súhlasili s úniou, aby ich následne mohol dosadiť do cirkevných funkcií, ktoré nikto nevykonával. Kňazi a veriaci ľud sa držali bokom od ceremónii v chráme Božej múdrosti. Na bohoslužby chodili radšej do kláštora, ktorý bol zasvätený Pantokratorovi (Všetkodržiacemu), kde mních Gennadios a Gregorios Scholarios boli horlivo proti únii. Bolo by správnym rozhodnutím, aby Byzantínci pre spásu tiel obetovali svoje duše? Gennadios a jeho nasledovníci vedeli, že akákoľvek pomoc západu by bola smiešne nedostačujúca. V sv. Písme sa píše: Že skôr alebo neskôr príde antichrist, predchodca Armageddonu a konca sveta. Mnohý Gréci si mysleli, že tento čas je blízko. Či táto chvíľa bola vhodná pre opustenia čistej viery?“³⁰² Ak by sme sa zahľadeli na bohosloveckú duchovnú stránku vecí, všimli by sme si, že pád Byzancie nastal už skôr a to na Florentskej Únii roku 1439, čo znamenalo duchovný rozklad Konštantínopolskej cirkvi a odvrhnutie posvätného učenia otcov pravoslávnej cirkvi. „Keď nadišla chvíľa nebezpečenstva, nebolo mužov alebo žien, ktorí by sa nepripravovali k obrane. Spojencov zo západu bolo veľmi málo. Viac-menej, či už benátski alebo janovskí obchodníci, ktorí sa zaujímali len o svoj obchod, či už galantní dobrodruhovia

³⁰¹ RUNCIMAN, S. *Zajetí Velké Cirkve. Dějiny konstantinopolského patriarchátu od pádu Carihradu do roku 1821.* (Preklad Jakub Lev Houdek). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2010. s. 135.

³⁰² RUNCIMAN, S. *Zajetí Velké Cirkve. Dějiny konstantinopolského patriarchátu od pádu Carihradu do roku 1821.* (Preklad Jakub Lev Houdek). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2010. s. 135.

niečo ako bratia Bocchiaridovi, či Španiel Dona Francisca z Toleda, či už kňazi, ktorí sprevádzali kardinála Isidora, všetci bojovali statočne a z plných síl až do osudnej chvíle, kedy najsilnejší z nich, Janovan Giustiniani, smrteľne ranený opustil bojové pole. Gréci si boli vedomí, že mesto už dlho nevydrží. Niektorí dokonca videli ako jediné riešenie svojich starostí v tureckých rukách. Preto sa bez rozmýšľania vrhli do boja. Starci a starency v noci opravovali hradby, dokonca aj mnísi, ktorí slúžili ako nočné hliadky, a v tomto momente museli pozdvihnúť zbraň a vrhali sa do boja za vlasť. V spojeneckých kruhoch neboli najlepšie vzťahy, keďže tu boli ľudia zo západu. Ale tieto nezhody neboli až tak veľké, aby dochádzalo k oslabovaniu pomoci v boji o základnú obranu mesta. Kresťanské puto v týchto momentoch prekonávalo všetky rozdiely. Poslednú noc pred posledným náporom útoku sa všetci ľudia, bez ohľadu na príslušnosť, stretli na liturgii v chráme Božej Múdrosti, kde sa modlili za oslobodenie a treba povedať, že všetci čakali na zázrak. Ríša zanikla dôstojne. Keď sa rozšírila správa, že cisár padol a nad svätým palácom zaviala sultánová zástava, Gréci sa vzdali a začali sa pripravovať na ťažký život“.³⁰³

„V utorok 29. mája roku 1453 sa skončil starý príbeh. Posledný dedič Konštantína Veľkého padol na bojovom poli a moslimský sultán triumfálne vstúpil do mesta, ktoré Konštantín staval ako metropolu kresťanskej ríše. Už naďalej nevládol vo svätom paláci cisár, aby symbolizoval veriacim Východu autoritu a vznešenosť všemohúceho Boha. Konštantínopol, ako hlavné mesto pravoslávneho štátu, viac než po tisíc rokoch, padol a cirkev sa musela podriaďiť rozmarom moslimského sultána.“³⁰⁴ Čo by stálo za zmienku, podľa moslimského práva Šaría pri dobytí územia jedna tretina obyvateľstva musí prijať islamské náboženstvo, druhá tretina musí byť popravená a tretia tretina má byť ponechaná v pôvodnom náboženstve aké vyznáva. „Jej konanie, povaha a celý život sa tiež v jednom momente zmenili. Šlo o zmenu síce zásadnú, avšak nie tak úplnú, ako sa na prvý pohľad zdá. Ostatné historické patriarcháty Východu,

³⁰³ RUNCIMAN, S. *Zajetí Velké Cirkve. Dějiny konstantinopolského patriarchátu od pádu Carihradu do roku 1821.* (Preklad Jakub Lev Houdek). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2010. s. 135.

³⁰⁴ RUNCIMAN, S. *Zajetí Velké Cirkve. Dějiny konstantinopolského patriarchátu od pádu Carihradu do roku 1821.* (Preklad Jakub Lev Houdek). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2010. s. 139.

v tom čase Alexandria, Antiochia a Jeruzalem, patrili pod moslimskú vládu už cele stáročia. Mnohé obce Konštantinopolského patriarchátu v Malej Ázii sa dostali do moci Turkov už v jedenástom storočí a ich počet do roku 1453 veľmi vzrástol, teda väčšia časť patriarchových veriacich žila na moslimskom panstve. Mnohé Grécke územia naďalej zostávali v západných rukách. Janovčania zabrali väčšinu gréckych kolónii po roku 1453, ostrov Chios si podržali až do roku 1566. Benátčania udržali pevnosti na Peloponéze a množstve egejských ostrovov do 16. st., Krétu do roku 1669 a Tinos do roku 1715. Cyprus, v dobe pádu Konštantínopolu stále nezávisle kráľovstvo, pripadol Benátkam na obdobie 1487 až 1570.³⁰⁵

Byzancia pre svet, do ktorého sa dostávala po páde Carihradu, bola veľmi cenená. Pretože Byzancia nie je len história, nie je to len kultúra, ale je to predovšetkým duchovný Boží odkaz v tomto svete. Tento odkaz bol šírený na západ gréckymi mysliteľmi, učencami, filozofmi, bohoslovcami a kňazmi. Stáli pri zrode začínajúceho humanizmu. Doniesli so sebou grécku múdrosť, toľké stáročia chránenú a stráženú za bránami Carihradu. Západný svet dostal možnosť oboznámiť sa s touto múdrosťou a duchovnosťou. Vzrástol záujem o štúdium Gréckeho jazyka a východných otcov či gréckych filozofov. Svojho času malo veľkú hodnotu študovať na Univerzite v Konštantínopole. Túto univerzitu tak mohli spoznávať aj učitelia v Bologni, Florencii, Benátkach a iných Talianskych mestách, kde Grékov bolo najviac. Duchovné poučenie, ktoré z toho vyplýva, čo je samozrejme aj zmysel života, aby si človek zo všetkého zlého zobral poučenie, aby jeho duša nikdy neupadla do pýchy, kde sa rodí duchovná smrť. Čo nanešťastie nastalo aj v prípade tejto veľkolepej ríše.

SUMMARY

Byzantium for the world that it received after the fall of Carigrad was highly valued. Because Byzantium is not just a history, it is not just a culture, but it is, above all, a divine link in this world. This link was spread to the west by Greek

³⁰⁵ RUNCIMAN, S. *Zajetí Velké Cirkve. Dějiny konstantinopolského patriarchátu od pádu Carihradu do roku 1821.* (Preklad Jakub Lev Houdek). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2010. s. 139.

thinkers, scholars, philosophers, theologians and priests. They stood at the birth of the beginning humanism. They brought with them the Greek wisdom, for centuries, protected and guarded by the gates of Carihrada. The Western world has been given the opportunity to become acquainted with this wisdom and spirituality. Interest in the study of the Greek language and eastern fathers or Greek philosophers has increased. At that time it was of great value to study at the University of Constantinople. This university could also be recognized by scholars in Bologna, Florence, Venice and other Italian cities, where the Greeks were the most. Spiritual instruction that follows, which is, of course, a sense of life, so that a man from all evil takes lessons so that his soul never falls into the pride of spiritual death. What, unfortunately, happened to this magnificent empire.

Zoznam bibliografických odkazov

- ALEŠ, P. 1992. *Cirkevné dejiny I*. Prešov : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1992. 316 s. ISBN 80-7097-212-2.
- ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II. Kresťanská Cirkev v Období Všeobecných Snemov*. Prešov : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995. 242 s. ISBN 80-7097-316-1.
- AVENARIUS, A. 1992. *Dějiny Byzance*. Praha : Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1992. 532 s. ISBN 80-200-0454-8.
- EVDOKIMOV, P. 1971. Pravoslaví. Historický úvod. In *Pravoslavný teologický zborník*. Praha, 1971.
- ГЕРОСТЕРГИОС, А. 2010. *Юстиниан великий император и святой*. Москва : Издательство Сретенского монастыря, 2010. 445 s. ISBN 978-5-7533-0398-1.
- ГРАНТ, М. 2003. *Цивилизация древнего Рима*. Москва : Центрполиграф, 2003. 388 s. ISBN 5-9524-0048-5.
- KRYŠTOF. 1995. *Byzantologie I. Úvod a Přehledné Dějiny Byzantského Štátu*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Prešove, 1995. 176 s. ISBN 80-7097-325-0.
- KÜLZER, A. 2016. *Byzanc, dejiny - spoločnosť - kultúra*. (prel. Vlastimil Drbal). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2016. 196 s. ISBN 978-80-7465-201-1.
- RUNCIMAN, S. *Zajetí Velké Cirkve. Dějiny konstantinopolského patriarchátu od pádu*

- Carihradu do roku 1821.* (Preklad Jakub Lev Houdek). Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2010. 400 s. ISBN 978-80-87378-43-4.
- СМИРНОВ, П. 2017. *История христианской церкви.* Почаев : Издательство Свято-Успенской Почаевской Лавры, 2017. 320 s.
- ŠAFIN, J. 2005. *Zamyslenie nad dejinami alebo o práci kresťanského historika.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 57 s. ISBN 80-8068-351-4.
- ŠAFIN, J. 2007. *Palamizmus v Kontexte Byzantskej Teológie a Latinského Kresťanstva.* 1. Časť. *Prehistória Palamizmu.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 416 s. ISBN 978-80-8068-666-6.
- ŠAFIN, J. 2011. *Počiatky Byzancie, Konštantín Veľký a antické dedičstvo.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2011. 244 s. ISBN 978-80-555-0314-1.
- УСПЕНСКИЙ, Ф.И. 2001. *История византийской империи.* Москва : Издательство Астрель, 2001. 623 s. ISBN 5-17-011750-7.
- ZAMAROVSKÝ, V. 1988. *Dejiny písané Rímom.* Bratislava : Mladé Letá, 1988. 416 s.

HISTORY OF THE BYZANTINE EMPIRE AND POST BYZANTINE PERIOD OF THE CONSTANTINOPLE CHURCH

Marián Fedo, student, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, marian.fedo@smail.unipo.sk, 00421517724729

Abstract

History as a source of mankind's errors. History of the Roman Empire before Edict of Milan. Byzantium as the continuator of antique wealth and roman statehood with a Christian background. Renowned emperors of Byzant Empire and their positive political reforms. Breakdown of the term 'cesaropapism.' The fall of Constantinople and the future of its patriarchate. 1453 AD as the threshold of eras. The conception of byzantology in West during modern history. Byzantine ideals and their application in future.

Key words

Church, Byzant Empire, patriarchate, history

HISTORICKO-PATRISTICKÝ ÚVOD K TRETIEMU LISTU KU KORINTSKÝM OD APOŠTOLA PAVLA

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

ÚVOD

Patristická literatúra z ranokresťanského obdobia pozná podstatne viac textov, ako sú len autentické spisy. Jeden z nich pod názvom *Acta Apostolorum Apocrypha* obsahuje tzv. apokryfné texty, ktoré sú pripisované jednotlivým apoštolom, prípadne ich spolupracovníkom. Pomerne zaujímavým je text tzv. *Tretieho listu ku korintským*, ktorý je v tomto spise pripisovaný apoštolovi Pavlovi. Samotný list spomína cirkevný spisovateľ Tertulián v diele *O krste*, kde uvádza, že list bol napísaný ako reakcia Pavla na list korintských kresťanov Pavlovi. Niektoré miesta z kánonického Druhého listu ku korintským akoby nasvedčovali, resp. potvrdzovali aj nasledujúci list. Pravdepodobne mohlo dôjsť k hojnejšej korešpondencii medzi apoštolom a korintskými kresťanmi, avšak predmetom ostáva, či je možné, resp. prečo Otcovia nezaradili tento list medzi kánonické texty.³⁰⁶

KANONICITA LISTU

Historická nespoľahlivosť je jednou z hlavných príčin, ktoré spôsobili, že tento text nebol prijatý do kánonu kníh Novej zmluvy. Už latinský spisovateľ tzv. kartágskej katechetickej školy Tertulián v jednom zo svojich spisov (spis *O krste / De Baptismo*) uvádza, že Akty Pavla a Thekly (niekedy uvádzané ako *Skutky Pavla a Tekly*) boli napísané jedným z ázijských presbyterov, ktorý

³⁰⁶ Pozri *Why was St Paul's third letter to the Corinthians prohibited from submission to the Bible by Bishop Athanasius?* [online]. [2018-07-29]. Dostupné z: <<https://emmausattwilight.wordpress.com/2012/04/08/why-wasst-pauls-third-letter-to-the-corinthians-prohibited-from-submission-to-the-bible-by-bishop-athanasius/>>.

pridal svoje myšlienky k Pavlovým a preto bol zbavený kňazstva.³⁰⁷ To znamená, že text nebol prijatý z dôvodu, že apoštol Pavol text nenapísal, ale pretože list bol vytvorený pod rúskom klamstva o autorovi: „Ale ak sú skutky Pavla, ktoré sú falošne pomenované... Nech ľudia vedia, že v Ázii sa našiel presbyter, ktorý tento text zostavil, premýšľajúc o pridaní vlastných myšlienok k Pavlovej povesti, a hoci tvrdil, že to urobil pre lásku k Pavlovi, bol zbavený svojej pozície.“³⁰⁸ Všetky texty Svätého Písma sú považované za Bohom inšpirované a samotná Biblia nikdy nebola chápaná mimo jej historického kontextu a odkazu. Preto sú v nej obsiahnuté výlučne texty, ktoré potvrdzujú jej historickú spoľahlivosť; v opačnom prípade by stratila svoju hodnotu a popularitu medzi kresťanmi.³⁰⁹ Snáď najdôležitejším vo finálnom procese ustanovenia kánonu kníh Novej zmluvy bol svätý Atanáz Alexandrijský, ktorý vo svojom 39. liste uvádza knihy, ktoré sa napokon stali súčasťou Novej zmluvy. Nejde však len o rozhodnutie jedného biskupa alebo skupiny biskupov. Proces tvorby kánonu prakticky trval niekoľko storočí a knihy, ktoré sú v tomto kánone,³¹⁰ boli uznané ako Bohom inšpirované už od raného kresťanstva a nesú silnú autoritu založenú aj na historickej spoľahlivosti.³¹¹ Texty, ktoré sa nedostali do tohto kánonu neboli zakázané, práve naopak, mnohé sa tešili veľkej obľube.

³⁰⁷ Pozri QUINTUS SEPTIMIUS TERTULLIANUS. 1844. *De Baptismo adversus Quintillam Liber*. In *Patrologiae Cursus Complpetus* (seria Latina). (ed. J. P. Migne). Parisiis, 1844. s. 1218 - 1220.

³⁰⁸ BARRIER, J. W. 2009. *The Acts of Paul and Thecla. A Critical Introduction and Commentary*. Rottenburg : Mohr Siebeck, 2009. s. 21.

³⁰⁹ Pozri *Why was St Paul's third letter to the Corinthians prohibited from submission to the Bible by Bishop Athanasius?* [online]. [2018-07-29]. Dostupné z: <<https://emmausattwilight.wordpress.com/2012/04/08/why-wasst-pauls-third-letter-to-the-corinthians-prohibited-from-submission-to-the-bible-by-bishop-athanasius/>>.

³¹⁰ Viac o kánone kníh Novej zmluvy pozri KOCVÁR, V. 2016. Kánon o kánone. In *Biblia a współczesność : teologiczne, kanoniczne, socjalne i społeczne przesłanie Biblii dla współczesności*. [online]. I. rocznik. Kasztel w Szymbarku k. Gorlic, 22.11.2016. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2016, s. 142 - 149. ISBN 978-83-63055-29-5. [2018-11-02]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,24-57,0,Biblia_a_wsp%C3%B3%C5%82czesno%C5%9B%C4%87.html>.

³¹¹ Pozri *Why was St Paul's third letter to the Corinthians prohibited from submission to the Bible by Bishop Athanasius?* [online]. [2018-07-29]. Dostupné z: <<https://emmausattwilight.wordpress.com/2012/04/08/why-wasst-pauls-third-letter-to-the-corinthians-prohibited-from-submission-to-the-bible-by-bishop-athanasius/>>.

Kánon kníh Novej zmluvy však pozostáva z textov, ktoré majú aj historicky dokázať život a dielo Isusa Christa a obdobie, ktoré úzko súviselo s udalosťami v živote Christa. Ďalšie texty, počnúc apoštolskými mužmi, sú textami, ktoré nám predkladajú popis nasledujúcich udalostí v živote rozvíjajúcej sa novozmluvnej Cirkvi.³¹²

Tento Tretí list spomínajú aj ďalší autori prvých storočí. Spomína ho Origenes, Hieroným, aj Hipolit a ani jeden sa nevyjadruje na adresu textu listu negatívne, prípadne sa vyjadruje nezaujato, alebo opakuje Tertuliánove vyjadrenie. Až štvrté storočie prináša určitú zmenu, kedy Euzébius Cézarejský nepovažuje text za originálny. Zároveň sa list nestáva súčasťou kánonických kníh Biblie. Avšak v šiestom storočí Codex Claromontanus zaradzuje list medzi kánonické listy. Tento kódex reprezentuje viac-menej západný pohľad na autoritu jednotlivých textov a zároveň je svedectvom o dĺžke trvania kanonicity spomínaných textov. Zvlášť svetlo do tejto problematiky vnáša predstaviteľ Nisibijskej (tiež Edesskej) katechetickej školy štvrtého storočia, svätý Efrém Sýrsky. Efrém popri exegéze na kánonický Prvý a Druhý list apoštola Pavla ku korintským priamo uvádza aj Tretí list,³¹³ čo potvrdzuje skutočnosť, že v štvrtom storočí mal tento text autoritu kanonického textu (t. j. cirkevným spoločenstvom používaného) na východe.³¹⁴ Akty Pavla a Thekly (ktorých súčasťou je predmetný text), sú spomínané v 4. - 5. storočí ešte v troch ďalších spisoch: Spomína ho *Púť Egerie* (4. stor.), kde autorka uvádza svedectvo učeníkov Thekly

³¹² O živote ranej Cirkvi v apoštolskej dobe pozri PILKO, J. 2017. Cirkve v čase svätých apoštolov. In *Biblia a współczesność: teologiczne, kanoniczne, socjalne i społeczne przesłanie Biblii dla współczesności*. [online]. II. rocznik : Kasztel w Szymbarku k. Gorlic, 13.11.2017. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2017. s. 148 - 152. ISBN 978-83-63055-54-7. [2018-10-30]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,2486,0,BIBLIA_A_WSP%C3%93%C5%81CZESNO%C5%9A%C4%86%E2%80%9D___TEOLOGICZNE_KANONICZNE_SOCJALNE_I_SPO%C5%81ECZNE_PRZES%C5%81ANIE_BIBLII_DLA_WSP%C3%93%C5%81CZESNO%C5%9ACI___II_rocznik.html>.

³¹³ Позри ЕФРЕМ СИРИН, преподобный. 2017. Толкование на Третье послание апостола Павла к Коринфянам. In ЕФРЕМ СИРИН, преподобный. 2017. *Творения. Толкование на послания апостола Павла*. Москва : Сибирская Благовозвонница, 2017. s. 589 - 598.

³¹⁴ Pozri BARRIER, J. W. 2009. *The Acts of Paul and Thecla. A Critical Introduction and Commentary*. Rottenburg : Mohr Siebeck, 2009. s. 25.

slúžiacich v monastieri v Selevkii. Dielo *Život a zázraky Thekly* (5. stor.), ktoré je nesprávne pripisované svätému Vasilovi Veľkému, sumarizuje Akty Pavla a Thekly a uvádza 46 zázrakov, ktoré vykonala Thekla. Tretím je Panegyrikum Thekly (označované medzi tzv. Pseudo-chrysostomie), ktoré je liturgickou homíliou na sviatok svätej Thekly.³¹⁵ Tieto texty poukazujú, že v tomto období bola úcta k svätej Thekle rožšírená takmer po celom kresťanskom svete, preto nie je nepochopiteľné, že sa veľkej obľube tešil aj text Aktov Pavla a Thekly. Po upadnutí do ústrania sa apokryfný spis objavuje v diele Joannesa Ernesta Grabe v roku 1698, ktorý moderné vydanie skoncipoval na základe dvoch kódexov z dvanásteho storočia (grécky Barocciano a latinský Digbaeno).³¹⁶

DOBA NAPÍSANIA TEXTU A AUTORSTVO

Ako sme už vyššie uviedli, text listu je súčasťou apokryfného³¹⁷ spisu pod názvom Akty Pavla (prípadne Akty Pavla a Thekly). Na základe tvrdenia Tertuliána v jeho *De Baptismo* a na základe tvrdenia Hieronýma vo *Viris illustribus* môžeme uviesť rozpätie rokov medzi zosnutím apoštola Pavla a zosnutím apoštola Jána, t. j. do rokov 68 – 98. Ak vezmeme do úvahy aj tvrdenia, že Thekla sa stretla s Pavlom koncom 40-tich rokov a zosnula vo veku 90, jej zosnutie vychádza do doby okolo roku 120. Zároveň s ohľadom na lokálne prepisy textu za najpriateľnejšie obdobie napísania, resp. konečnej úpravy textu môžeme považovať roky 130 – 140.³¹⁸ Za autora sa podľa Tertuliánovej správy považuje nemenovaný ázijský presbyter, ktorý tak údajne upravil text na popud

³¹⁵ Pozri BARRIER, J. W. 2009. *The Acts of Paul and Thecla. A Critical Introduction and Commentary*. Rottenburg : Mohr Siebeck, 2009. s. 26 - 27.

³¹⁶ Pozri BARRIER, J. W. 2009. *The Acts of Paul and Thecla. A Critical Introduction and Commentary*. Rottenburg : Mohr Siebeck, 2009. s. 27 - 28.

³¹⁷ Viac o kánone a apokryfe pozri KOCVÁR, V. 2016. Kánon a apokryf. In *Pravoslávny biblický zborník III/2016*. [online]. Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2016. s. 69 - 73. ISBN 978-83-63055-28-8. [2018-10-27]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,2451,0,PRAVOSL%C3%81V-NY_-BIBLICK%C3%9D_ZBORN%C3%8DK_III_2016.html>.

³¹⁸ Pozri *Why was St Paul's third letter to the Corinthians prohibited from submission to the Bible by Bishop Athanasius?* [online]. [2018-07-29]. Dostupné z: <<https://emmausattwilight.wordpress.com/2012/04/08/why-wasst-pauls-third-letter-to-the-corinthians-prohibited-from-submission-to-the-bible-by-bishop-athanasius/>>.

Pavlovej reputácie a vlastnej lásky k nemu. Otázne dodnes ostáva, do akej miery tento presbyter upravil pôvodný text Aktov Pavla.³¹⁹

ZÁVER

Určovanie starobylých kresťanských spisov je náročná práca. Obzvlášť ak ide o text, ktorý v priebehu histórie stratil svoju obľúbenosť a odišiel do zabudnutia. Svätý Efrém Sýrsky je prakticky jediným z cirkevných autorov, ktorí spomínajú Tretí list apoštola Pavla Korinským, ktorý je teraz všeobecne považovaný za apokryfný text. Efrém robí krátku exegézu samotného listu, ktorý sa nedochoval v celom jeho rozsahu, ale len vo fragmentoch. V analýze opisuje krátku históriu a obsah textu, ktorý bol údajne napísaný v odpovedi na list kresťanov v Korinte Svätému apoštolovi Pavlovi. List nevstúpil do kanonickej knihy Nového zákona. Bol vytvorený z iniciatívy sv. Atanázia Alexandrijského. Ale nebola to chyba ani zaujatosť Athanázia alebo iných otcov Cirkvi. Proces výberu kníh je otázkou niekoľkých storočí. Podobne to vidíme aj v iných spisoch ako je Hermas Pastor. Hoci tieto texty neboli zahrnuté do kanóna kníh, napriek tomu sa tešili veľkej popularite u prvých kresťanov.

SUMMARY

Determining ancient Christian writings is a hard work. Especially if it is a text that has lost its popularity throughout history and has forgotten. Saint Ephraim The Syrian is practically the only ecclesiastical author who recall the Third letter of the Apostle Paul to the Corinthians, which is now generally regarded as apocryphal text. Ephraim makes a brief exegesis of the leaf itself, which has not been preserved in its entirety but only in fragments. In the analysis he describes the short history and content of the text that was allegedly written in response to the letter of Christians in Corinth to the Holy Apostle Paul. The letter did not enter the canonical book of the New Testament. It was created at the initiative of St. Athanasius of Alexandria. But it was not the fault or bias of Athanasius or the other fathers of the Church. The book selection process has

³¹⁹ Pozri BARRIER, J. W. 2009. *The Acts of Paul and Thecla. A Critical Introduction and Commentary*. Rottenburg : Mohr Siebeck, 2009. s. 21 - 22.

been a matter of several centuries. Similarly, we see it in other writings like Hermas Pastor. Although these texts were not included in the canon of books, they nevertheless enjoyed great popularity with the early Christians.

Zoznam bibliografických odkazov

3 Corinthians. (from the Acts of Paul). [online]. (trans. M. R. JAMES). [2018-08-22]. dostupné z: <https://pages.uoregon.edu/sshoemak/321/texts/3_corinthians.-htm>.

BARRIER, J. W. 2009. *The Acts of Paul and Thecla. A Critical Introduction and Commentary*. Rottenburg : Mohr Siebeck, 2009. 232 s. ISBN 978-3-16-149998-2.

De actis Pauli et Theclae. In *Acta Apostolorum Apocrypha*. (ed. Constantinus Tischendorf et al.). Lisiae : Harvard Divinity School, 1951. s. XXI – XXVI.

ЕФРЕМ СИРИН, преподобный. 2017. *Творения. Толкование на послания апостола Павла*. Москва : Сибирская Благовонница, 2017. 605 s. ISBN 978-5-906853-75-2.

KOCVÁR, V. 2016. Kánon a apokryf. In *Pravoslávny biblický zborník III/2016*. [online]. Gorlice : Diecezjalny osrodek Kultury Prawoslawnej ELPIS w Gorlicach, 2016. s. 69 - 73. ISBN 978-83-63055-28-8. [2018-10-27]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,2451,0,PRAVOSL%C3%81VNY_-BIBLICK%C3%9D_ZBORN%C3%8DK_III_2016.html>.

KOCVÁR, V. 2016. Kánon o kánone. In *Biblia a współczesność: teologiczne, kanoniczne, socjalne i społeczne przesłanie Biblii dla współczesności*. [online]. I. rocznik. Kasztel w Szymbarku k. Gorlic, 22.11.2016. Gorlice : Diecezjalny osrodek kultury prawoslawnej ELPIS w Gorlicach, 2016, s. 142 - 149. ISBN 978-83-63055-29-5. [2018-11-02]. Dostupné z: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,2457,0,Biblia_a_wsp%C3%B3%C5%82czesno%C5%9B%C4%87.html>.

Praxeis Payloy kai Theklis. In *Acta Apostolorum Apocrypha*. (ed. Constantinus Tischendorf et al.). Lisiae : Harvard Divinity School, 1951. s. 40 - 63.

QUINTUS SEPTIMIUS TERTULLIANUS. 1844. De Baptismo adversus Quintillam Liber. In *Patrologiae Cursus Completus* (seria Latina). (ed. J. P. Migne). Parisiis, 1844. s. 1198-1224.

The Third Letter to the Corinthians. 1993. In *The Apocryphal New Testament*. [online]. (trans. J. K. Elliott). Oxford : Oxford University Press, 1993. s. 260 - 261. [2018-09-02]. Dostupné z: <<http://www.tonyburke.ca/wp-content/uploads/3-Corinthians.pdf>>.

Why was St Paul's third letter to the Corinthians prohibited from submission to the Bible by Bishop Athanasius? [online]. [2018-07-29]. Dostupné z: <<https://emmausa-ttwilight.wordpress.com/2012/04/08/why-wasst-pauls-third-letter-to-the-corinthians-prohibited-from-submission-to-the-bible-by-bishop-athanasius/>>.

HISTORICAL-PATRISTIC INTRODUCTION TO THE THIRD LETTER OF SAINT APOSTLE PAUL TO THE CORINTHIANS

Pavol Kochan, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of
Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia,
pavol.kochan@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The patristic literature from the early Christian period knows much more than just authentic writings. One of them called *Acta Apostolorum Apocrypha* contains so-called apocryphal texts attributed to individual apostles, possibly to their associates. Quite interesting is the text so-called *The Third letter to the Corinthians*, which in this file is attributed to the Apostle Paul. The letter itself mentions church writer Tertullian in *O Baptism*, where he states that the letter was written in response to Paul's letter to the Corinthian Christians to Paul.

Key words

Apostle Paul, letter, apocrypha, Ephraim The Syrian

VYBRANÉ SÚČASNÉ FILANTROPICKÉ CENTRÁ V GRÉCKU

Mária SOKOLOVÁ

Hotel Dukla****, Prešov, Slovenská republika

„Lebo som bol hladný a dali ste mi jesť, bol som smädný a dali ste mi piť, bol som pcestný a pritúlili ste ma, bol som nahý a priodeli ste ma, bol som chorý a navštívili ste ma, bol som vo väzení a prišli ste ku mne.“

(Mt 25, 35-36).

ÚVOD

Milovať svojho blížneho znamená milovať Boha. Slová Isusa Christa o láske k blížnemu a životy Svätých otcov nám dávajú príklad ako žiť v súčasnej dobe. Článok nám predstavuje súčasne pôsobenie jednotlivých pravoslávnych filantropických centier v Grécku, ale aj ich činnosť mimo Grécka ako napr. Afrike. Hlavnou myšlienkou je pomoc blížnemu a to po duchovnej ale aj materiálnej stránke. Každá organizácia má programy zamerané na jednotlivé skupiny ľudí a hľadanie riešení v nepriaznivých životných situáciách. Súčasťou projektov je výstavba chrámov, duchovné vzdelávanie ako aj krst detí a dospelých hlavne v krajinách tretieho sveta.

Veľa ľudí je bez domova, práce, s nízkym príjmom alebo denne umierajú tisíce ľudí pre zbytočné administratívne zaťaženia, Sú krajiny, v ktorých nie každý si môže dovoliť zdravotnú starostlivosť, ich poistenie nepokrýva náklady na bežné ošetrenia. Centra pomoci, filantropické organizácie nepotrebujú zdokladovať papiere podľa zákonov, poskytujú pomoc tam, kde je to potrebné a okamžite.

Pravoslávna organizácia "Svetlo Christovo" založená na ostrove Rhodos. Hlavným cieľom je chrániť a pomáhať sirotám a chudobným v krajine tretieho sveta a najmä v Afrike. Hlavná myšlienka je poskytnúť lepšiu budúcnosť chudobným ľuďom, šíriť pravoslávnu vieru a filantropickú pomoc všetkým, ktorí to potrebujú. Tieto deti nemajú kde bývať, často sú opustené a na ulici, jediným zdrojom potravy sú mravce a koreňky stromov, chýba prístup k vzdelaniu a možnosť tak na lepší život. V týchto oblastiach je málo rozvinutá hygiena a žiadne lieky, ktoré by zachránili život. Tieto fakty boli rozhodujúce pri založení kresťanskej organizácie v Grécku. Jednotlivé programy organizácie Fos Christu:

Zachráňte siroty. Program sa začal v roku 2005 po návšteve východnej Afriky, kde sa nachádza mnoho chudobných ľudí, siroty, chorí a zúfalí ľudia. Asi 11 miliónov detí sú siroty, pretože ich rodičia zomreli v dôsledku AIDS. Ostávajú na ulici bez ochrany, bez bývania, možnosti zneužitia obchodníkmi s ľuďmi. Cieľom tohto projektu je:

- Postaviť detské domovy
- Rozbehnutie vývarovne, poskytnutím jedla by bola väčšia šanca na prežitie
- Budovanie škôl zo základným vzdelaním
- Postavenie kliniky, kde dobrovoľníci môžu poskytnúť základné hygienické návyky.

V súčasnosti sa podarilo postaviť 5 sirotincov v Ugande a 2 sirotince v štádiu výstavby.

Loving Presence program, ktorý zahŕňa návštevy v ústavoch, domovoch dôchodcov, detských domovoch, väzniciach a opustených ľudí v Grécku a v zahraničí. Úlohou je dať pocítiť lásku k blížnemu, aby opustení ľudia mali pocit, že niekto je tam pre nich s kým sa môžu pohovárať, vyplniť voľný čas.³²⁰

³²⁰ Pozri Τα προγράμματα ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ. [online]. [2018-10-12]. Dostupné z: <<https://www.foschristu.gr/foschristue/fos-christu/programmata.html>>.

Projekt Farma sa zaoberá chovom hospodárskych zvierat a poľnohospodárstvom. Kúpou nového traktora a mlynu sa rozbehla myšlienka k samostatnosti. Vďaka tomuto projektu sa podarilo zabezpečiť základné potraviny pre viac ako 3000 detí.

KESO (CENTRUM PODPORY RODINY)

Bol založený v roku 1999 k rozhodnutiu Svätej synody cirkvi Grécka pod vedením arcibiskupa Atén a celého Grécka Ieronyma. Od januára 2013 bolo toto centrum premenované na príkaz arcibiskupa Ieronyma a Stálej Svätej synody Grécka na neziskovú nadáciu arcidiecézy Athens (IAA). KESO je založené na spolupráci 74 farností arcidiecézy v Aténach a mimo nej. Ako akreditovaná Organizácia arcidiecézy sleduje politiku rodovej rovnosti a zaoberá sa poskytovaním pomoci rodinám, ktoré sa stali obeťami nepriaznivých spoločenských a rodinných situácií. Spolupracuje s metropolami a štátnymi orgánmi na základe ochrany osobných údajov. Práca a ciele organizácie KESO sú tieto:

Podpora rodiny sociálni pracovníci KESO poskytujú poradenstvo v oblasti sociálnych a podporných služieb, právne poradenstvo pri riešení rodinných problémov a sociálno-právnu ochranu detí. Poskytujú taktiež zdravotnú starostlivosť pre ľudí bez poistenia lekárske a psychologické služby.

Podpora všetkých typov rodín spolupracujú s notárskou asociáciou na bezplatné uznanie detí mimo manželstva. Cez programy NGO, "Praxis" a "Friends of the Child" rodiny s deťmi alebo jednotlivci v dôsledku krízy majú dočasné ubytovanie, poskytnuté prístrešie v iných rodinách v rámci zachovania anonymity.

Boj proti integrovanému násiliu psychologická pomoc a poradenstvo pre obeť násilia. Tento program ponúka právnu ochranu prostredníctvom Národného centra pre sociálnu solidaritu (EKKA), aby v prípade potreby obeť násilia zmenili svoje bydlisko. Najčastejšie typy násilia v rodinách (fyzické, psychické, ekonomické) sú v dôsledku chudoby, ktorá vyplýva z hospodárskej

krízy v krajine. Pre boj so všetkými druhmi násilia KESO navrhli preventívne a represívne opatrenia a jedným z nich je boj proti nezamestnanosti.

Do budúcnosti KESO rozširuje svoju sieť partnerov, či už jednotlivci, alebo mimovládne organizácie a iní, ktorí chcú pracovať s cieľom plne slúžiť blížnym v núdzi. Plánujú vytvoriť ubytovne pre rodiny v núdzi a vývarovne.³²¹

APOSTOLI

Táto misijná činnosť bola založená v roku 2010 biskupom Ieronýmom aténskym arcibiskupom a celého Grécka, s mottom:

"Žiaden človek bez potravy, prístrešia, lekára a lekárstva."

Zameraním APOSTOLI je láska a charita, konkrétne posilnenie znevýhodnených sociálnych skupín a zlepšenie ich životných podmienok. Jedná sa o rovnaké princípy, ktoré ich vedú v pokračovaní učenia evanjelia a tradície cirkvi. APOSTOLI sa zameriavajú na oblasti ako kultúrne dedičstvo, ochrana životného prostredia, spolupracujú so zahraničnými orgánmi a posilňovanie misie. Ich komplex projektov je :

- Štandardné environmentálne centrum v Parnite
- Náhradná reintegračná jednotka
- Starostlivosť o deti s autizmom
- Opatrovateľské služby
- Prístrešia pre starších ľudí
- Zabezpečenie dvojnásobku potravín (aktuálne viac ako 10 000 denne).³²²

V rámci svojej činnosti zameranej proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu je misia organizácie APOSTOLI zodpovedná za realizáciu viacerých programov ako:

Cirkev v uliciach táto myšlienka spočíva v bezplatnej distribúcii denných potravín denne 365 dní v rok bezdomovcom, cudzím, závislým a všeobecne

³²¹ Pozri Κέντρο Στήριξης Οικογένειας (ΚΕ.Σ.Ο.) της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. [online]. [2018-09-16]. Dostupné z: <<http://www.kesoiaa.gr/>>.

³²² Pozri Φιλανθρωπικός Οργανισμός ΑΠΟΣΤΟΛΗ της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. [online]. [2018-10-02]. Dostupné z: <<http://mkoapostoli.com/poioi-imaste>>.

odkázaným osobám bez ohľadu na rasovú alebo inú diskrimináciu. Odohráva sa to v centre Atén (ASE a Piraeus) a zvyšuje sa tak povedomie dobrovoľníckej činností. Na tejto každodennej akcii sa zúčastnilo viac ako 2 000 dobrovoľníkov bez rozdielu náboženstva a etnického pôvodu.

Cirkev v rodinách ide o rozdeľovanie potravinových balíčkov raz za mesiac jednotlivým rodinám. Balíčky sa skladajú z dennej potreby a spotreby potravín (múka, strukoviny, cukor, cestoviny, kondenzované mlieko a pod.) Na základe arcibiskupa Ieronýma, každý spolupracujúci kňaz, ktorý pozná svoju cirkevnú obec má určiť, ktorá rodina do akej miery potrebuje pomoc.

ECHO APOSTOLI od apríla 2011 sa realizuje program, ktorého činnosťou je vzdelávanie, vrátane zabezpečenia kníh a knižných materiálov v školských knižniciach, pohraničných regiónov, ale aj bezplatnú distribúciu a písacie potreby pre žiakov. Program sa realizuje v spolupráci s obcami a jeho cieľom je posilniť národný pokrok a intelektuálny rozvoj mladých ľudí. Prioritami programu je zlepšiť poznatky a správanie dieťaťa. Obzvlášť dôležitá je školská knižnica, ktorá poskytuje príležitosti pre všetky deti prichádzajúce do styku so znalosťami a skúsenosťami. V rámci tohto programu boli zaslané viac ako 30 000 kníh a školských potrieb v odľahlých oblastiach Grécka (Samos, Kalymnos, Lemnos, Kastellorizo, Lesbos, Damothraki, Kos, Rhodos, Symi, Amyntaio, Florina, Prespes, Edessa, Kastoria, Kilkis).

IERAPOSTOLES

Je to pravoslávne charitatívne združenie v Grécku pôsobiace v Solúne. Organizácia bola založená v roku 1963 pod názvom "Priatelja Ugandy" z myšlienky misionára P. Chrysostomasa Papasarrantopoulusa, ktorý v roku 1961 zaviedol v Afrike návštevy do Ugandy. Skupina jeho známych a priateľov reagovala na výzvy a listy Chrysostomasa, aká je potreba pomôcť ľuďom nielen v Afrike ale aj po celom svete. V roku 1978 združenie získalo súčasne meno IERAPOSTOLES s cieľom naďalej poskytovať morálnu a materiálnu podporu pravoslávnych misií v Afrike, Ázii, Oceánii a Amerike. Hlavným cieľom je šíriť evanjelium a poskytovať charitatívnu prácu, zmierňovať chudobu a utrpenie,

výstavby sirotincov, škôl a zdravotníckych stredísk, vývarovní. Úlohou misii je šíriť kresťanstvo prostredníctvom krstov, výstavby chrámov, podávaním jedla hladujúcim bratom a sestrám, dávať deťom právo na vzdelanie a výstavba škôl ale aj ponúknuť a hľadať dostatok čerstvej a pitnej vody v krajinách tretieho sveta. Humanitárna pomoc spočíva v rozdávaní jedla, hračiek, lekárskeho vybavenia, nábytku a náboženské predmety. To všetko sa nakladá do kontajnerov pre misionárov v Leone, Madagaskare, Malawi, Konga, Burundi.³²³

Materská škola, základná škola v Karmen, Benue, Nigéria výstavba prebieha cez program "Podporujem Vzdelávanie- boj proti chudobe" na výstavbu základnej a materskej školy v horskej oblasti Karma stav Benue. Výstavba začala v roku 2013 ale pred rokom sa časť stavby pozastavila, pretože nie sú dostatočné prostriedky na ďalšiu prácu (bývanie, strop, omietky, dvere, okná, maľba a terénne úpravy). Aj napriek ešte nedokončenému projektu škola funguje v časti, ktorá sa dá používať. Počet žiakov stúpol na 400 a to preto, že verejné školy ostávajú naďalej zatvorené pre nedostatok peňazí na platy učiteľom. Úsilie a obetavosť učiteľov v týchto školách je niekedy nadľudské. Navyše v tejto oblasti sú aj utečenecké tábory pre vysídlených z iných oblastí v nedorozumení stretu s kočovnými kmeňmi Fulani, ktorí obývali veľkú časť ornej pôdy v regióne. Mnoho detí v táboroch pokračujú vo svojom vzdelávaní v školách.

Čerpadlo pitnej vody v regióne Ntcheu, Malawi v Malawi žije 475 000 obyvateľov. Nedostatok čistej vody viedlo misionárov k vybudovaniu vodného čerpadla pre dedinčanov, čerpadlo, ktoré im pomôže uhasiť smäd, poskytne čistú vodu na umývanie. Projekt bol dokončený v júni 2014.

Výstavba chrámov Zvestovania Panny Márie v Kongu, chrám Sv. Damiána Kozmu v Nkhuwala, chrám Sv. Konštantína a Heleny v Ddegeya v Ugande, chrám Svätých archanjelov v Kinshasa.

Špeciálny projekt je výstavba chrámu Zvestovania Panny Márie v Kongu oblasť Gung, kde pri chráme je aj škola a nemocnica. Najprv sa začal stavať iba chrám, ale pri nedostatku zdravotnej starostlivosti bola potreba ošetrovateľstvá.

³²³ Pozri *Η Αδελφότητα Ορθόδοξον Εξωτερικής Ιεραποστολής*. [online]. [2018-09-08]. Dostupné z: <<https://ierapostoles.gr>>.

Našiel sa sponzor, ktorý daroval 2 hektáre pôdy na tento účel. Je to akoby vedľajšia budova, ktorá je súčasťou chrámu. Práce začali v apríli 2011 a dnes je funkčný aj chrám aj nemocnica s ubytovaním a školou pre základné vzdelávanie detí.³²⁴

ZÁVER

Väčšina organizácií sa nepodieľa na práci so štátnymi subjektmi, majú dostatok sponzorov, darov alebo zbierok v chráme. Spolupracujú s inými pravoslávnyimi filantropickými centrami po svete ako napr. IOCC v Amerike, GOARCH, Philoptochos, DCA Dánsko, Miloserdie Rusko a mnohé iné organizácie po svete. Filantropické centrá majú buď výrobu výrobkov ako živočíšna a poľnohospodárska výroba, materiálne výrobky (na princípe chránených dielní), alebo činností pri ktorých sa konajú zbierky pre pomoc iným. Každé filantropické centrum má kňazov, katechetov či misionárov ktorí oboznamujú ľudí v učení Isusa Christa.

SUMMARY

Most organizations do not participate in government work, have enough sponsors, donations or collections in the temple. They work with other Orthodox philanthropic centers around the world such as IOCC in America, GOARCH, Philoptochos, DCA Denmark, Miloserdie Russia and many other organizations around the world. Philanthropic centers have either the production of products such as animal and agricultural production, material products (on the basis of sheltered workshops), or activities where collections are held to help others. Every philanthropic center has priests, catechists, or missionaries who teach people the teachings of Jesus Christ.

³²⁴ Pozri *Η Αδελφότητα Ορθοδόξου Εξωτερικής Ιεραποστολής*. [online]. [2018-09-08]. Dostupné z: <<https://ierapostoles.gr>>.

Zoznam bibliografických odkazov

- Τα προγράμματα ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ.* [online]. [2018-10-12]. Dostupné z: <<https://www.foschristu.gr/foschristue/fos-christu/programmata.html>>.
- Κέντρο Στήριξης Οικογένειας (ΚΕ.Σ.Ο.) της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών.* [online]. [2018-09-16]. Dostupné z: <<http://www.kesoiaa.gr/>>.
- Φιλανθρωπικός Οργανισμός ΑΠΟΣΤΟΛΗ της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών.* [online]. [2018-10-02]. Dostupné z: <<http://mkoapostoli.com/poioi-imaste>>.
- Η Αδελφότητα Ορθοδόξου Εξωτερικής Ιεραποστολής.* [online]. [2018-09-08]. Dostupné z: <<https://ierapostoles.gr>>.

SELECTED CURRENT PHILANTHOPIC CENTER IN GREECE

Mária Sokolová, receptionist, Hotel DUKLA****, a. s. Prešov, Námestie legionárov 2, 080 01 Prešov, Slovakia, mariasokolova24@gmail.com

Abstract

To love our neighbour means to love God. Jesus Christ's words of love for neighbour and the lives of the Holy Fathers give us an example of how to live today. At the same time, the article presents the activities of individual Orthodox philanthropic centers in Greece, as well as their activities outside Greece, such as in Africa. The main idea is to help a neighbour, both spiritually and materially. Each organization has programs aimed at individual groups of people and finding solutions in adverse life situations. Part of the projects is the construction of temples, spiritual education, as well as the baptism of children and adults, especially in countries of third world.

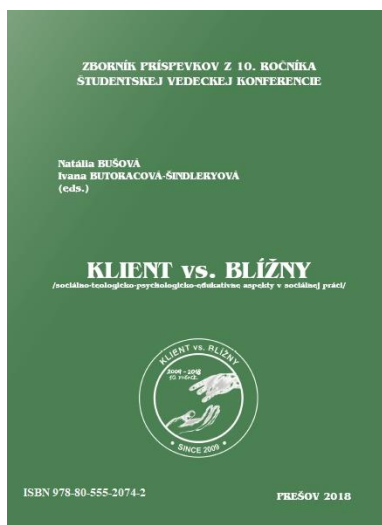
Keywords

Philanthropic center, Greece, church, Africa, neighbour

KLIENT VS. BLÍŽNY /SOCIÁLNO-TEOLOGICKO-PSYCHOLOGICKO- EDUKATÍVNE ASPEKTY V SOCIÁLNEJ PRÁCI/

/ Natália Bušová - Ivana Butoracová-Šindleryová Prešov : Vydavateľstvo
Prešovskej univerzity, 2018, 167 s., ISBN 978-80-555-2074-2 /
(recenzia)

Bohuslav Kuzyšin, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of
Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia,
bohuslav.kuzysin@unipo.sk, 00421517724729



Dňa 24. apríla 2018 sa na pôde Pravoslávnej bohosloveckej fakulty v Prešove konala študentská konferencia pod názvom KLIENT VS. BLÍŽNY venovaná sociálno-teologicko-psychologicko-edukatívnym aspektom a otázkam v sociálnej práci, ktorej výstupom je aj zborník s rovnomerným názvom. Konferencia započala svoju tradíciu ešte v roku 2009 a aj v tomto roku sa organizačnému tímu podarilo ju úspešne zrealizovať.

Predmetný zborník hodnotíme kladne a to najmä z hľadiska aktuálnosti tém, ktoré sa venujú otázkam práce s klientom z pohľadu nie len sociálneho, psychologického, edukatívneho ale aj teologického. Potrebné je oceniť aj snahu autorov jednotlivých článkov a príspevkov, ktorí okrem sociálneho pohľadu na klienta prinášajú aj pohľad teologický, a to najmä cez prizmu Svätého Písma a kresťanskej etiky.

Zborník obsahuje príspevky domácich ako aj zahraničných odborníkov a profesionálov z praxe, čo mu značne prispieva na kvalite, pretože vo väčšine prípadov ide o konkrétne skúsenosti a výsledky práce v samotnom teréne.

Oceňujeme aj fakt, že zborník obsahuje aj príspevky samotných študentov z odboru Sociálna práca, a to či už ide o bakalársky, magisterský alebo doktorandský stupeň štúdia. Svedčí to o záujme študentov formovať sa a vzdelávať aj v oblasti vedecko-výskumnej. Aj vďaka tomuto zborníku sa im vytvára priestor na odborný rast a sebarealizáciu.

Jednotlivé články sú veľmi podnetné a zaujímavé, rozoberajú a venujú sa aktuálnym otázkam a problémom sociálnej práce dneška.

Žiadne výraznejšie nedostatky sa v zborníku nevyskytujú, menší nedostatok je vidno len po stránke jazykovej a grafickej pri niektorých príspevkoch, avšak za to nesú zodpovednosť autori jednotlivých príspevkov.

Poznámky:

Acta Patristica

Časopis zaregistrovaný na MK SR pod ev. číslom EV 4211/10

ISSN 1338-3299

Číslo 19/2018

Ročník IX.

Dátum vydania: december 2018

Za obsahovú a jazykovú stránku príspevku zodpovedá autor. Redakcia nenesie zodpovednosť za údaje a názory autorov jednotlivých článkov.

Vedecký recenzovaný akademický časopis zameraný hlavne na oblasti patrológie, teológie, religionistiky, biblistiky, hermeneutiky, filozofie, pedagogiky, psychológie, sociológie, svetových a cirkevných dejín.

Vydáva: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika (pre potreby Katedry praktickej a systematickej teológie PBF PU v Prešove), IČO 17 070 775
Vychádza dvakrát ročne.

Redakčná rada

Šéfredaktor: Pavol KOCHAN

Výkonný redaktor: Ján PILKO

Zodpovedný redaktor obsahu a abstraktov v anglickej verzii: Bohuslav KUZYŠIN

Technickí redaktori: Jana KOMOVÁ, Iveta PETRUŠOVÁ

Predseda Redakčnej rady: Miroslav ŽUPINA

Členovia Redakčnej rady: Alexander CAP (Prešov, Slovenská republika), Nikolaj ČERNOKRAK (Paríž, Francúzsko), George DOKOS (USA), Roman DUBEC (Gorlice, Poľsko), Vladimír KOCVÁR (Prešov, Slovenská republika), Peter KORMANÍK (Prešov, Slovenská republika), Mária MACHALOVÁ (Prešov, Slovenská republika), Pavel MILKO (Česká republika), Konstantinos NIKOLAKOPOULOS (Mníchov, Nemecko), Andrej NIKULIN (Prešov, Slovenská republika), vl. PAISIJ /Martinjuk/ (Gorlice, Poľsko), Grigorios PPATHOMAS (Paríž, Francúzsko), Radomir POPOVIĆ (Belehrad, Srbská republika), Štefan PRUŽINSKÝ (Prešov, Slovenská republika), Vasilij SADVARIJ (Užhorod, Ukrajina), Štefan ŠAK (Prešov, Slovenská republika), Florin TOMOIOAGA (Rumunsko).

Recenzenti: Vladimír KOCVÁR, Bohuslav KUZYŠIN, Štefan ŠAK

web: <https://actapatristica.unipo.sk>

t. č.: +421-51-7724729

fax: +421-51-7732677

e-mail: actapat@gmail.com